

Nr 245.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående överenskom-
melser med civilstatens och telegrafverkets änke- och
pupillkassor om övertagande av kassornas rörelse,
m. m.; given Stockholms slott den 24 april 1936.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av stats-
rådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bi-
falla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departe-
mentschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl.
Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stock-
holms slott den 24 april 1936.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden
UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO,
ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför departe-
mentschefen, statsrådet Wigforss:

Genom proposition den 6 mars 1936, nr 201, har för riksdagen framlagts
förslag till reglemente angående familjepension för efterlevande till befatt-
ningshavare i statens tjänst (allmänt familjepensionsreglemente). Reglemen-
tet är avsett att bli tillämpligt å alla befattningshavare, för vilka civila eller

militära tjänstepensionsreglementet gäller. Enligt en särskild bestämmelse skall emellertid genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen eller av Kungl. Maj:t efter riksdagens bemyndigande bestämmas tidpunkten för reglementets ikraftträdande för olika förvaltningsområden och fastställas de avvikelser från reglementets bestämmelser, som därvid finnas påkallade beträffande befattningshavare, vilka före ikraftträdandet ägt familjepensionsrätt på grund av sin statstjänst, samt beträffande de fall då avgång från befattningen skett före ikraftträdandet.

Berörda bestämmelse ansluter sig till 1934 års familjepensionsutrednings förslag, att reglementet skulle vinna tillämpning successivt för de skilda förvaltningsområdena, allteftersom uppgörelse träffades om statens övertagande av den kassa, som nu ombesörjde de vid resp. förvaltningsområde anställda manliga ordinarie befattningshavarnas familjepensionering. Vid anmälan inför Kungl. Maj:t av propositionen meddelade jag, att en preliminär överenskommelse om övertagande av civilstatens änke- och pupillkassa redan träffats och remitterats till vissa myndigheter för yttrande. Vidare anförde jag, att jag hyste den förhoppningen att senare under innevarande riksdag kunna framlägga förslag till överenskommelser med åtminstone några av de större kassorna och att i samband därmed beslut skulle kunna fattas om de nya bestämmelsernas ikraftträdande för de ifrågakvarande förvaltningsområdena. Då numera berörda yttranden inkommit samt dessutom en motsvarande överenskommelse rörande telegrafverkets änke- och pupillkassa träffats och varit föremål för remiss, anhåller jag att få anmäla dessa frågor.

Civilstatens änke- och pupillkassa.

Nuvarande organisation m. m.

Civilstatens änke- och pupillkassa, som i förening med den för tjänstepensionering avsedda *civilstatens pensionsinrättning* trädde i verksamhet från och med år 1827, bestod ursprungligen av två avdelningar, *allmänna änke- och pupillfonden* samt *enskilda änke- och pupillfonden*. Från och med år 1908 ombildades kassan, varvid den såsom sin egendom mottog pensionsinrättningens och nämnda båda fonders samtliga tillgångar, med skyldighet för kassan att därefter, utöver fullgörandet av egna förbindelser, jämväl bestrida från nämnda pensionsinrättning och fonder redan beviljade pensioner samt svara för pensionsinrättningens eller den s. k. *tjänstemannafondens* förbindelser i fråga om de tjänstinnehavare, vilka vid 1907 års utgång voro delägare i inrättningen.

Enligt § 2 mom. 1 i kassans av Kungl. Maj:t den 15 december 1916 (Sv. ffs. nr 582) fastställda reglemente med däri sedermera gjorda ändringar¹ äro till delaktighet i denna kassa förpliktade, med i mom. 2 stadgade undantag, en var ordinarie innehavare av civil tjänst med lön å stat, som blivit fastställd

¹ Se Sv. ffs. 1917: 958, 1920: 903, 1923: 464, 1926: 541, 1929: 407 och 1933: 21.

av Konungen och riksdagen, innehavare av å sådan stat uppförd ordinarie civil tjänst, vilken tillsättes genom förordnande på viss tid, innehavare av de vid karolinska mediko-kirurgiska institutet inrättade professurer, med vilka icke är förenad lön å sådan stat, innehavare av ordinarie tjänst vid kassan ävensom kommissionslantmätare.

Enligt samma paragraf mom. 2 undantagas från delaktighet alla kvinnor och den, som vid första utnämning till tjänst uppnått en levnadsålder av 60 år, ävensom statsråd samt vidare innehavare av tjänster, med vilka är förenad skyldighet att för beredande av pension åt änkor och barn erlagga avgifter till arméns, prästerskapets, statens järnvägars eller telegrafverkets änke- och pupillkassa, statens pensionsanstalt (främst de allmänna läroverkens lärare), Uppsala universitets pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn, pensionsinrättningen för änkor och barn efter befattningshavare vid universitetet i Lund, flottans pensionskassa, lotsverkets enskilda pensionskassa eller tullstatens enskilda pensionsinrättning, samt innehavare av tjänst vid statens järnvägar eller vid tullverket, vilken tillsättes genom förordnande på viss tid.

Antalet delägare i civilstatens änke- och pupillkassa utgjorde vid 1934 års utgång 13,743 (därav vid postverket 5,464).

Tjänstinnehavarnas delaktighetsbelopp i kassan enligt gällande reglemente är i allmänhet lika med 27.5 procent av tjänstepensionsunderlaget. Delaktighetsbeloppet motsvarar den enligt reglementet utgående pensionen för änka ensam eller ett barn ensamt. Härtill ha emellertid — utöver pensions- och dyrtidstillägg av statsmedel på sätt framgår av redogörelsen i propositionen nr 201 — under de sista åren på grund av särskilda beslut kommit pensionsförhöjningar av kassans medel, utgående med 10 procent.¹

Delägare, som uppnått 60 års ålder, kan ej vinna förhöjning i sitt delaktighetsbelopp.

Såsom årsavgift erlägger varje delägare intill fyllda 67 år ett belopp motsvarande 16.8 procent av delaktighetsbeloppet. Härtill kommer vid inträde eller förhöjning av delaktighetsbeloppet efter 29 års ålder en befordringsavgift, fördelad på fem år, med viss av åldern beroende procent av delaktighetsbeloppet, resp. förhöjningen därav.

Åldersgränsen för äktenskaps ingående är 65 år. Pensionsrätten för änka upphör vid nytt äktenskaps ingående men kan under vissa förutsättningar återupplivas, om även det andra äktenskapet upplösts genom mannens död.

Kassan åtnjuter direkt statsbidrag endast såsom bidrag till förvaltningskostnader. Detta har alltsedan budgetåret 1925/1926 utgått med 50,000 kronor för budgetår. Dessutom bekostas såsom nämnts pensionstillägg och dyrtidstillägg av statsmedel.

Kassans kapitalbehållning enligt räkenskaperna uppgick vid 1934 års utgång till 65,460,030 kronor 73 öre, oberäknat kapital- och livränteförsäkringsanstalten samt donationsfonderna, vilka nämnas i det följande.

¹ Pensionsbeloppen för änka efter delägare med nyreglerad lön i olika lönegrader, inkl. pensionsförhöjning men exkl. dyrtidstillägg, framgår av tab. 1 Bil. D till prop. nr 201 (sid. 134).

Utgifterna för pensioner från den egentliga änke- och pupillkassan utgjorde under år 1934 2,143,306 kronor 56 öre.

Pensioner från allmänna änke- och pupillfonden ha icke fått beviljas sedan 1880-talet; sådana pensioner ha under 1934 utgått med endast 1,029 kronor.

Pensioner från enskilda änke- och pupillfonden tillkomma efterlevande efter delägare i kassan, vilka avgått ur tjänst före 1908 års ingång. Sådana pensioner, för vilka också gäller en tillfällig pensionsförhöjning å 10 procent, ha under 1934 utbetalts med tillhoppa 227,848 kronor 53 öre.

Vad slutligen angår tjänstemannafonden, tillkommer pension därifrån efter avgång ur tjänst de vid 1907 års utgång förefintliga, ännu kvarstående delägarna i fonden, under förutsättning bl. a. att pension ej utgår av statsmedel. Antalet sådana pensionärer — vilka jämväl åtnjuta viss tillfällig pensionsförhöjning — uppgick under år 1934 till 7 med ett sammanlagt pensionsbelopp av 14,460 kronor.

Sammanlagda pensionsutgifterna under år 1934 uppgingo således till 2,386,644 kronor 9 öre.

Kassan förvaltas av en styrelse, bestående av ordförande, som förordnas av Kungl. Maj:t, en jämväl av Kungl. Maj:t förordnad verkställande direktör samt tre valda ledamöter. Delägarna sammanträda genom fullmäktige till lagtima möte vart tredje år samt dessutom till urtima möte, då Kungl. Maj:t på framställning av styrelsen eller eljest därom förordnar. För val av fullmäktige indelas delägarna i nio grupper, närmare angivna i det följande (sid. 7). Fullmäktige ha att anställa val av styrelse m. m. samt besluta i de frågor rörande förvaltningen eller ändringar och tillägg i kassans reglemente, utlåningsreglemente och instruktion för styrelsen, vilka av styrelsen, revisorerna eller någon fullmäktig blivit väckta, ävensom att avgiva yttranden i ärenden, angående vilka Kungl. Maj:t inforrdar fullmäktiges utlåtande. Fullmäktiges beslut i ämnen, som angå huvudgrunderna för kassan eller ändringar och tillägg i reglementena eller instruktionen för styrelsen, är dock gällande endast såvitt det av Kungl. Maj:t gillas.

Enligt stadgande i kassans reglemente skola i enlighet med gällande föreskrifter av kassan förvaltas den med civilstatens enskilda änke- och pupillfond förut förenade *kapital- och livränteförsäkringsanstalten*. Rörande denna anstalt, vilken funnits sedan år 1867, har Kungl. Maj:t den 30 juni 1899 (Sv. ffs. nr 61) förordnat, att anstalten skulle ställas under avveckling, så att från 1900 års ingång inga nya delägare finge vinna inträde. För äldre delägare fortgår emellertid verksamheten alltjämt med tillämpning av ett av Kungl. Maj:t den 28 september 1883 (Sv. ffs. nr 56) fastställt reglemente med däri sedermera gjorda ändringar.¹

Anstaltens *besparingsfond*, vars behållning vid 1934 års utgång uppgick till 550,722 kronor 56 öre, innefattar de i fonden kvarstående delägarnas (vid

¹ Se Sv. ffs. 1888: 73 och 1899: 61.

1934 års utgång 145 st., samtliga kvinnliga) behållningar, vilka förkovras, så länge de ej överstiga 10,000 kronor,

dels genom fondens andel i anstalten tillkommande ränta, beräknad efter den medelränta för året, som änke- och pupillkassan åtnjuter å utlånade medel (för år 1934 4.5 procent);

dels genom gjorda insättningar, vilka emellertid endast få göras av ännu kvarlevande huvudman för delägare (sedan år 1929 ha insättningar ej skett);

dels genom delägarna från kontot för vinstmedel påförda vinstmedel efter avlidna eller på annat sätt avgångna delägare, under år 1934 påförda med 0.7 procent;

dels slutligen genom den tillskottsrenta av högst 4 procent, under år 1934 utgående med 2.5 procent, som av grundfondens ränteavkastning tillgodoföres delägare med behållning, ej överstigande 5,000 kronor.

Som *grundfond* för anstalten ha enligt kungl. brev den 31 augusti 1866 anvisats f. d. statskommissarien af Tunelds samt f. d. kamreraren C. Törnqvists donationsfonder, vilkas sammanlagda behållning vid 1934 års slut uppgick till 111,382 kronor 80 öre, samt därjämte en särskild donation, vars behållning vid 1934 års utgång uppgick till 1,331 kronor 50 öre. Rörande nämnda båda donationsfonder bestämdes vid avvecklingsbeslutet den 30 juni 1899, att desamma skulle, med möjligen vid avvecklingens slut reserverad avkastning, då tillfalla änke- och pupillkassan eller i dess ställe tillkommen inrättning.

I fråga om de närmare reglerna för tillgodogörande av delägarnas behållningar i besparingsfonden samt räntor och vinstmedel torde få hänvisas till reglementet. Nämnas må här endast, att faderlös dotter äger att efter anmälan årligen uppbära förenämnda ränta, vinstandelar och tillskottsrenta samt att behållningarna å fonden efter hand överflyttas till *livräntefonden*. Kvinnlig delägare är nämligen berättigad att från och med det år, då hon fyller 40 år, överflyttas till livräntefonden med sin å besparingsfonden inestående behållning. Angående livräntas beräknande gälla särskilda regler. Antalet livräntetagare utgjorde vid 1934 års utgång 330; fondens behållning var vid samma tid 1,076,597 kronor 5 öre.

Vissa ytterligare uppgifter om livräntefonden lämnas i det följande (sid. 30 o. f.).

Vid civilstatens änke- och pupillkassas ombildning från och med år 1908 stadgades, att alla till civilstatens pensionsinrättning redan gjorda *donationer* skulle emottagas av kassan och förvaltas av styrelsen i överensstämmelse med givarnas föreskrifter. Därjämte åligger det enligt gällande reglemente styrelsen att på enahanda sätt förvalta de till kassan donerade medel, vilka styrelsen enligt beslut, som av Kungl. Maj:t fastställts, funnit böra mottagas.

De sålunda under styrelsens förvaltning stående donationsfonderna äro, oberäknat de nyssnämnda af Tuneldska och Törnqvistska donationsfonderna, till antalet elva och hade vid 1934 års utgång en sammanlagd behållning av 953,317 kronor 9 öre. Alla dessa fonder, vilka senare skola närmare angivas, förräntas i likhet med de i det föregående nämnda fonderna tillsammans med kassans övriga medel och gottgöras ränta, beräknad efter årets medelränta.

Överenskommelse om kassans överlåtande å staten.

Utredningsmaterialet.

Med skrivelse den 29 februari 1936 har 1934 års familjepensionsutredning överlämnat en av utredningen, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt av fullmäktige för civilstatens änke- och pupillkassa utsedda delegerade, under förbehåll av fullmäktiges godkännande, å andra sidan, den 7 februari 1936 träffad *överenskommelse om statens övertagande av kassans rörelse*. Överenskommelsen torde få fogas till dagens statsrådsprotokoll (*bilaga A*). Till överenskommelsen höra tre bilagor. Den första, omnämnd i 2 mom., utgöres av det förslag till *civilt familjepensionsreglemente*, som enligt vad som omförmäls i propositionen nr 201 framlagts av familjepensionsutredningen med utlåtande den 23 januari 1936; härvidlag torde få hänvisas till nämnda proposition. Den andra bilagan är ett i 9 mom. omförmäلت *förslag till stadgar för civilstatens understödsnämnd*, en nämnd som enligt delegerades förslag skulle inrättas för handhavande av utdelningar från vissa av donationsfonderna; detta förslag torde få fogas till statsrådsprotokollet såsom *bilaga A 1*. Den tredje bilagan utgöres av *en av delegerade vid överenskommelsens undertecknande avgiven promemoria* med vissa särskilda uttalanden, som i det följande återgivas.

Med familjepensionsutredningens skrivelse har vidare överlämnats *två av byråchefen i försäkringsinspektionen, fil. doktor Tim Jansson utarbetade promemorior*, vilka bifogas statsrådsprotokollet såsom *bilaga B* och *bilaga C*. Av dessa avser den förra »allmänna grunder för beräkningar angående civila familjepensionskassors ställning i och för bedömande av den ekonomiska innebörden av ett statens övertagande av verksamheten (självkostnadsgrunder)»; till denna promemoria höra tre tabeller (*bilagor B 1, B 2 och B 3*). Den senare promemorian utgör en utredning angående den ekonomiska innebörden av ifrågavarande överenskommelse; till denna promemoria höra dels vissa balansräkningar (*bilaga C 1*) och dels en uppställning rörande kassans kapitaltillgångar (*bilaga C 2*).

Slutligen har familjepensionsutredningen med sin berörda skrivelse överlämnat *ett av professorn Rob. Malmgren avgivet utlåtande i vissa rättsfrågor*, vilket torde få fogas till statsrådsprotokollet såsom *bilaga D*.

Sedan fullmäktige för delägarna i kassan den 4—16 mars 1936 varit samlade till urtima möte för behandling av den ifrågavarande överenskommelsen, ha fullmäktige sistnämnda dag avgivit ett yttrande i ärendet. Vid detta yttrande har fogats *dels en av verkställande direktören hos kassan, f. d. kommandörkaptenen Sam Lindstedt utarbetad, den 17 februari 1936 dagtecknad promemoria rörande överenskommelsens särskilda punkter, dels en skrift den 4 mars 1936 från kassans tjänstemän till fullmäktige dels ock protokoll ut-*

visande skiljaktiga meningar vid fullmäktiges sammanträde. Dessa handlingar skola senare i huvudsak återgivas.

Med hänsyn till omnämmandet i det följande av de skiljaktiga meningarna torde här få anmärkas, att enligt till Kungl. Maj:t ingiven berättelse fullmäktige vid det urtima mötet utgjorts av följande personer:

för *första gruppen*, omfattande högsta domstolen, regeringsrätten, nedre justitierevisionen, hovrätter och häradshövdingar, hovrättsrådet H. B. F. Palmgren;

för *andra gruppen*, omfattande statsdepartementen, arméförvaltningen, marinförvaltningen, kammarkollegiet, statskontoret, kammarrätten samt beskickningar och konsulat, statskommissarien N. G. Spilhammar;

för *tredje gruppen*, omfattande överståthållarämbetet och länsstyrelserna, landskamreraren O. J. P. Rundqvist;

för *fjärde gruppen*, omfattande fögderiförvaltningarna, landsfiskalen S. Pira;

för *femte gruppen*, omfattande vattenfallsstyrelsen, lotsstyrelsen, vattenfallsverken och lotsverket, driftdirektören H. D. Fransén;

för *sjätte gruppen*, omfattande medicinalstyrelsen, förste provinsialläkare, provinsialläkare och anstalter för sinnessjuka, dels för högre befattningshavare medicinalrådet J. T. Byttner och dels för lägre befattningshavare överskötare V. Svensson;

för *sjunde gruppen*, omfattande domänstyrelsen, lantmäteristylelsen, skogsstaten, skogsskolorna och lantmäteristaten, dels för högre befattningshavare distriktslantmätaren K. G. Willén och dels för lägre befattningshavare kronojägaren O. J. Bragée;

för *åttonde gruppen*, omfattande postverket, dels för högre befattningshavare postassistenten H. W. Owe och postmästaren V. K. A. Petrelius och dels för lägre befattningshavare förste postiljonen P. Granath och postexpeditören C. G. M. Sund; samt

för *nionde gruppen*, omfattande övriga verk och stater, dels för de högsta befattningshavarna byråchefen J. E. B. Pålsson, dels för de lägsta befattningshavarna vaktkonstapeln B. I. Larsson och dels för mellangraderna revisorn E. K. A. Wibom.

Över familjepensionsutredningens skrivelse med därvid fogade bilagor ävensom fullmäktiges berörda yttrande med därtill hörande handlingar ha *infordrade utlåtanden* avgivits av statskontoret, generalpoststyrelsen, vattenfallsstyrelsen och domänstyrelsen ävensom av allmänna civilförvaltningens lönenämnd och kommunikationsverkens lönenämnd.

Statskontorets utlåtande har, i följd av särskild remiss, avsett jämväl en av föreningen kvinnor i statens tjänst och kvinnliga postföreningen jämte vissa andra sammanslutningar av kvinnliga tjänstemän gjord, i propositionen nr 201 omförmäld framställning rörande vissa konsekvenser av familjepensionsreformen för de kvinnliga tjänstemännen, i vad ståndpunkt till denna framställning icke tagits i nämnda proposition.

Jag övergår nu till en redogörelse för överenskommelsens innehåll samt för de däröver avgivna yttrandena.

Överenskommelsens allmänna förutsättningar och huvudgrunder.

Innan de familjepensionsutredningen anbefallda förhandlingarna med ifrågavarande och övriga kassor inlett har utredningen anhållit om ett utlåtande av professorn Rob. Malmgren över följande frågor:

1. Kan i samma ordning, som är stadgad för beslut om reglementsändring, träffas en godvillig överenskommelse mellan en kassa och staten om statens övertagande av kassans förpliktelser samt — helt eller delvis — av dennas tillgångar, så att överenskommelsen blir bindande för de särskilda delägarna dels såtillvida att de icke kunna rikta anspråk på skadestånd eller dylikt gentemot fullmäktige, som bidragit till beslutet, dels ock såtillvida, att delägarna måste finna sig i att erhålla samma rättigheter och skyldigheter gentemot staten, som de förut haft gentemot kassan?

2. Kan en sådan överenskommelse bli bindande för de enskilda delägarna även i den mån den innefattar, att deras rättigheter och skyldigheter förändras, exempelvis genom att de förklaras skola falla under ett nytt enhetligt familjepensionsreglementes tillämplighetsområde?

3. Kan i annan ordning, därest frågorna 1 eller 2 besvaras nekande, bindande överenskommelse av ifrågavarande innehåll åvägabringas?

På dessa frågor har professor Malmgren efter en utförlig motivering, rörande vilken jag får hänvisa till utlåtandet (bilaga D), sammanfattningsvis lämnat följande svar:

»Reglementena innehålla intet om befogenheten att besluta om kassornas upplösning och den ifrågasatta överenskommelsen med staten. Då kassorna måste kunna avvecklas, kan man emellertid — i stället för att gå omvägen över en reglementsförändring — anse det organ, som är kompetent att besluta förändringar i 'huvudgrunderna' för kassorna, vara kompetent också i denna fråga.

Fullmäktiges beslut bli förbindande för delägarna, även om det gäller en total omläggning av kassan. Där den enskilde kan påvisa något verkligt rättsanspråk, kan detta dock ej förintas, något som emellertid gäller även beslut under den nuvarande ordningen. Med tanke på möjliga tvivelsmål om vad som är eller icke är en delägars verkliga rättigheter bör det i överenskommelsen tillerkännas delägare frihet att, om han inom viss tid uttalar önskan där- om, bibehållas vid rättigheter och skyldigheter enligt den gamla ordningen.

Om en dylik bestämmelse inryckes och staten uttryckligen och på ett juridiskt fullt betryggande sätt övertar kassornas förbindelser mot delägarna och pensionsberättigade, kan risken att de beslutande fullmäktige skola ut- sättas för en skadeståndstalan anses alldeles utesluten.

De två första frågorna — — — kunna alltså besvaras jakande.»

Den träffade överenskommelsens huvudgrunder äro i stort sett:

att staten övertager kassans alla rättigheter och förpliktelser;

att kassans samtliga tillgångar överlätas till staten;

att det föreslagna nya civila familjepensionsreglementet från övertagandet blir tillämpligt beträffande alla därvid i tjänst kvarstående delägare med ny-reglerad lön, dock med de undantagen att dels avgifterna så länge vederböran-

de kvarstår i samma tjänst utgå enligt oförändrade grunder, i fråga om såväl belopp som tid, dels ock avkortad familjepension i regel icke ifrågakommer;

att alla pensionsförpliktelser i övrigt fullgöras av staten enligt oförändrade grunder, dock så att till förut utgående pensionsförmåner, oberäknat statliga pensionstillägg och dyrtidstillägg, lägges ett fast tillägg av tjugo procent, motsvarande kassans överskott enligt de tillämpade s. k. självkostnadsgrunderna; samt

att vid övertagandet i tjänst kvarstående delägare med nyreglerad lön kan få sistnämnda bestämmelser å sig tillämpade i stället för det nya familjepensionsreglementet, därest han före övertagandet gör anmälan därom hos Kungl. Maj:t.

Rörande sättet för fullgörande av statens förpliktelser gentemot kassans tjänstemän samt ifråga om kapital- och livränteförsäkringsanstalten och donationsfonderna finnas vissa särskilda bestämmelser, till vilka jag i det följande skall återkomma.

Såsom framgår av propositionen nr 201 skall av det nya familjepensionsreglementets pensionsförmåner ett belopp motsvarande 120 kronor av familjepensionsunderlaget i alla grader jämte den rörliga pensionsdelen utgöra statens direkta bidrag till familjepensioneringen; å andra sidan bortfalla pensions- och dyrtidstilläggen. Ifrågavarande överenskommelse innebär emellertid enligt den uppgjorda balansräkningen (bilaga C1) en ytterligare kostnad — av övergångsnatur — med ett kapitalvärde av närmare 6 miljoner kronor. Kassans tillgångar, inberäknat värdet av blivande avgifter, förslå m. a. o. vid tillämpning av nämnda självkostnadsgrunder visserligen att täcka kassans samtliga förpliktelser, ökade med omkring tjugo procent, men för att därutöver bringa upp de nuvarande aktiva delägarnas pensionsförmåner till det nya familjepensionsreglementets belopp, minskade med berörda statsbidrag¹, erfordras ett tillskott av staten, vars kapitalvärde kan beräknas till nämnda belopp.

Familjepensionsutredningen har i kostnadsfrågan anfört, att den ekonomiska uppoffring staten sålunda skulle behöva göra för att förverkliga huvudsyftet med hela familjepensionsutredningen, nämligen åstadkommandet av en familjepensionering efter enhetliga grunder, syntes kunna betecknas såsom ganska måttlig. Dels vore det här icke fråga om någon engångsutgift utan om en kapitaliserad skuld, som med hänsyn till skuldpostens natur kunde amorteras under praktiskt taget hur lång löptid som helst. Dels — och detta förtjänade understrykas — hade det hittillsvarande statsbidraget till civilstatens änke- och pupillkassa varit både absolut och relativt taget betydligt lägre än statsbidraget till någon annan av de större familjepensionskassorna. Det syntes heller icke vara oriktigt antaga, att den bättre ekonomiska ställning de andra nu avsedda kassorna utvisade till be-

¹ Jfr tab. 1 till Bil. D i prop. nr 201 (sid. 134).

tydande del vore att tillskriva just det förhållandet, att de haft förmånen åtnjuta ett större statsbidrag för sin verksamhet.

Den i överenskommelsen innefattade principen om oförändrade avgifter för de nuvarande delägarna under oförändrad tid innebär skyldighet för dessa delägare att erlagga avgifter till 67 års ålder, även om pensionsåldern inträtt tidigare, under det att enligt det föreslagna familjepensionsreglementet familjepensionsavdrag aldrig beräknas efter avgång ur tjänst. Ett särskilt yttrande i denna fråga från *förhandlingsdelegerades* sida förekommer i den av dem vid överenskommelsens undertecknande avlämnade promemorian. Däri anföres bland annat:

Inom kassan har sedan åtskilliga år tillbaka det önskemålet förefunnits, att avgiftstiden borde så begränsas, att avgifter icke behövde betalas efter inträdet i pensionsåldern; och har vid fullmäktiges sammanträden genomförandet av denna ändring framstätt såsom en huvudfråga, vilken ovillkorligen bort med det snaraste lösas. Den omständigheten att nedgången i ränteläget under senare tiden framkallat större svårigheter än förut att vidtaga reformen har icke haft till följd att densamma avförts från dagordningen. Frågan har i stället ytterligare aktualiserats genom den sänkning av pensionsåldern, som verkställdes år 1934. För närvarande föreligger ett vid fullmäktiges senaste sammanträde framlagt förslag, åsyftande en förändring uti ifrågavarande avseende, vilket förslag emellertid icke av fullmäktige prövats i avvaktan på avgörandet om statens övertagande av familjepensioneringen. Lösningen av den viktiga frågan bör dock icke förhindras eller uppskjutas genom ett dylikt övertagande. Liksom under de senare åren reformer genomförts för avhjälpan av missförhållanden på andra områden bör en ändring även vidtagas i den för ett stort antal av statens befattningshavare så svåra anordningen, att den som erhållit pension och därvid fått sina inkomster i hög grad reducerade skall under flera år erlagga för honom synnerligen betungande familjepensionsavgifter. Denna ändring är så mycket mera nödvändig som det nu anmärkta missförhållandet i främsta rummet drabbar de lägst avlönade tjänstemännen, vilka i de flesta fall avgå redan vid 60 års ålder och då hava att så länge som under sju år erlagga familjepensionsavgifter. Vidare bör framhållas, att det ur administrativ synpunkt måste innebära svårigheter att för vissa tjänstemän bibehålla avgiftsplikt efter övergång å pensionsstat. De kostnader, som skulle uppstå, därest en ändring vidtoges i den föreslagna riktningen, äro icke heller av den storleksordning, att hinder på grund därav bör möta för den önskade reformens genomförande. I detta sammanhang kan även framhållas, att de tjänstemannagrupper, som tillhöra civilstatens änke- och pupillkassa, icke kommit i åtnjutande av bidrag från statens sida för sin familjepensionerings omhändertagande i tillnärmelsevis samma omfattning som fallet varit beträffande andra personalgrupper. Då statens underhandlare icke kunnat tillmötesgå fullmäktiges delegerade i denna punkt, hava delegerade hellre än att riskera ett dröjsmål med träffandet av hela överenskommelsen ansett sig böra underteckna avtalet i det skick detsamma föreligger. Detta innebär dock icke, att delegerade frångått sin uppfattning angående det berättigade i den ändring, som påyrkats. Delegerade förutsätta fastmera, att statsmakterna skola oavsett den avfattning den preliminära överenskommelsen erhållit vid ärendets fortsatta behandling behjärta de av delegerade framförda synpunkterna och bereda kassans delägare den önskade lättnaden. För var och en framstår genast det påpekade missförhållandets fullkomligt uppenbara natur.

Familjepensionsutredningen har i denna fråga anfört, att den funne det framställda önskemålet vara synnerligen behjärtansvärt men för sin del icke ansett sig kunna inrycka en bestämmelse av här avsett innehåll i överenskommelsen.

Fullmäktige för kassans delägare ha i sitt yttrande den 16 mars 1936 först rörande fullmäktiges befogenhet anfört:

Fullmäktige hava till en början ansett sig böra taga ställning till frågan, huruvida fullmäktige äga befogenhet att besluta om kassans upplösning samt om fullmäktige således kunna med rättsligt förbindande verkan fatta beslut om en överenskommelse med staten om dennas övertagande av kassans förpliktelser och om överlämnande till staten av kassans tillgångar. Efter övervägande av de synpunkter, som framförts på detta spörsmål, hava fullmäktige kommit till den uppfattningen, att fullmäktige äga behörighet att uti ifrågasvarande avseende utöva beslutanderätt med för samtliga delägarna bindande verkan.

Med hänsyn till den beständiga naturen av kassans reglementsenliga förpliktelser anse sig fullmäktige dock ej behöriga att genom ett avtal om statens övertagande av kassans rörelse fränhända någon delägare eller dennes efterlevande eller kassans pensionstagare eller tjänstemän någon av de rättigheter eller förmåner, som tillkomma dem enligt nu gällande reglementsbestämmelser eller på annan grund. Fullmäktige förutsätta, att den huvudpunkt i överenskommelsen, enligt vilken staten övertager kassans alla rättigheter och förpliktelser, får otvetydigt tolkas så, att nyssnämnda rättigheter och förmåner av vad slag de vara må skola fortfarande bestå.

Rörande sin allmänna ståndpunkt till den föreslagna överenskommelsen anföra fullmäktige till en början:

Genom överenskommelsen skulle bestämmelserna i det av 1934 års familjepensionsutredning framlagda förslaget till civilt familjepensionsreglemente bliva — med vissa undantag — tillämpliga för större delen av kassans delägare omedelbart vid övertagandet av kassans rörelse och för övriga delägare, i den mån de bliva innehavare av befattningar, på vilka civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt. Då de synpunkter, som fullmäktige framfört i sitt utlåtande den 11 oktober 1934 över 1930 års familjepensionssakkunnigas betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen, i väsentliga delar tillgodosetts genom det nya reglementsförslaget, anse sig fullmäktige kunna godtaga detta såsom grundval för en överenskommelse om statens övertagande av kassans rörelse.

Fullmäktige godtaga vidare för sin del grunderna för de av familjepensionsutredningen framlagda försäkringstekniska beräkningarna rörande kassans ekonomiska ställning, och fullmäktige finna på grund därav delägarnas intressen tillgodosedda genom överenskommelsen, i vad den avser de pensionsförmåner som efter övertagande skola tillkomma deras efterlevande på grund av delägarnas till kassan erlagda avgifter.

Rörande skyldigheten för kassans nuvarande delägare att erlagga familjepensionsavgifter även efter inträde å pensionsstat, före uppnådda 67 års ålder, framhålla fullmäktige härafter, att genomförande av en begränsning i detta avseende även för fullmäktige framstått såsom en huvudfråga, vilken bort med det snaraste lösas. Fullmäktige förklara sig till alla delar instämma i de delegerades uttalanden och förutsätta liksom delegerade, att statsmakterna vid

ärendets fortsatta behandling skola, oavsett den avfattning överenskommelsen erhållit, behjärta de i denna fråga framförda synpunkterna och bereda kassans delägare den eftersträfvade lättnaden. Fullmäktige anföra vidare i denna fråga:

Fullmäktiges uppfattning rörande skäligheten av att staten ikläder sig de ytterligare kostnader, som erfordras för genomförande av den önskade reformen,¹ vinner stöd även av det förhållandet, att familjepensionsutredningen i sitt utlåtande betecknat statens ekonomiska uppoffring för övertagande av kassan enligt den nu föreliggande överenskommelsen såsom ganska måttlig och tillika understrukit, att kassan hittills i fråga om statsbidrag varit missgynnad vid jämförelse med övriga större familjepensionskassor.

Det kan med så mycket större fog begäras, att rättelse av det nuvarande missförhållandet åstadkommes genom statens försorg, som statsmakterna genom den år 1934 vidtagna genomgående sänkningen av pensionsåldrarna föranlett, att familjepensionsavgifterna kommit att i en förut oanad utsträckning belasta de knappa tjänstepensionerna för ett väsentligt ökat antal delägare. Särskilt har detta blivit betungande för de lägre avlönade tjänstemännen. De flesta av dem hava nämligen fått sin pensionsålder sänkt från 65 till 60 år och därmed den tid, under vilken tjänstepensionen kommer att reduceras med familjepensionsavgifter, utsträckt från två till icke mindre än sju år.

Avståendet från familjepensionsavgifter från kassans delägare efter inträde å pensionsstat skulle slutligen åvägabringa en jämnare fördelning av det bidrag, som staten skulle komma att lämna till familjepensioneringen för ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, samt jämväl tillgodose det önskemål om större enhetlighet i familjepensionsbestämmelserna, vilket från statsmakternas sida från början uppställts vid behandlingen av frågan om statens övertagande av tjänstemännens familjepensionering.

Härefter fortsätta emellertid fullmäktige rörande sin allmänna standpunkt till förslaget:

Då fullmäktige kommit till den uppfattningen, att delägarnas intressen i övriga avseenden väl tillgodoses genom statens övertagande av familjepensioneringen enligt den föreliggande överenskommelsen och fullmäktige icke finna sig kunna uppställa den önskade begränsningen av avgiftstiden som ett oefftergivligt villkor för överlåtelse av kassan till staten, äro fullmäktige beredda att vad huvudpunkterna beträffar godkänna överenskommelsen. Fullmäktige hava dock härvid ansett sig kunna utgå från, att statsmakterna skola tillgodose delägarnas intressen även i nyssnämnda hänseende.

Genom överenskommelsen regleras emellertid förhållanden av så skiftande art, att det helt naturligt ej kunnat undgås, att fullmäktige efter en närmare granskning av de särskilda bestämmelserna i avtalet ansett sig nu böra göra vissa erinringar. Därutöver komma sannolikt mindre ändringar eller tilllägg i överenskommelsen att påkallas vid dennas slutliga utformning för att tolkningen av densamma skall bliva fullt klar i varje särskilt fall. Fullmäktige förbehålla sig därför att efter statsmakternas eventuella godtagande av överenskommelsens huvudpunkter inkomma med sina erinringar rörande dylika frågor.

¹ Enligt en uppgift, lämnad i den vid fullmäktiges skrift fogade promemorian av f. d. kommandörkaptenen Sam Lindstedt, skulle kostnaden för ifrågakvarande avgiftsbefrielse, inkl. kostnaden för motsvarande avgiftsbefrielse för delägare med oreglerade löner och för redan pensionerade delägare, vid av kassans konsulent gjorda beräkningar ha uppskattats till ett kapitalvärde av högst 1.5 miljoner kronor. -- Enligt en inom finansdepartementet gjord beräkning har samma kostnad under första tillämpningsåret uppskattats till 100,000 kronor.

Av fullmäktiges erinringar i övrigt är en av mera principiell betydelse för bedömande av den föreslagna överenskommelsens innebörd. Fullmäktige uttala nämligen i fråga om vid övertagandet i tjänst varande delägare, vilka åtnjuta eller framdeles komma att åtnjuta nyreglerad avlöning, att överenskommelsen icke fullt tydligt tillförsäkrade efterlevande änka rätt att, då hon efter omgifte blivit änka på nytt, få återinträda i pensionsrätt. Då på grund av bestämmelserna i § 7 mom. 2 i det för kassan gällande reglementet delägars änka, som ingått nytt äktenskap, vilket upplösts genom mannens död, under viss angiven förutsättning vore pensionsberättigad efter delägaren, så länge hon levde ogift, samt fullmäktige, på sätt förut framhållits, icke ansåge sig behöriga att frånhända delägarna någon av de rättigheter eller förmåner, som tillkomma dem enligt nu gällande reglementsbestämmelser, funne fullmäktige sig böra hemställa om en ändring av överenskommelsen av sådan innebörd, att änka efter delägare med nu eller framdeles reglerad lön uttryckligen bibehålles vid den rätt, som enligt nämnda stadgande tillkommer henne att få återinträda i pensionsrätt. I detta sammanhang ha fullmäktige som sin mening velat framhålla, att införandet i överenskommelsen av bestämmelsen om rätt att efter därom gjord anmälan fortfarande få äldre bestämmelser tillämpade, ej finge tolkas så, att delägare, som underlåte att före övertagandet göra sådan anmälan, därigenom avhände sig någon av de rättigheter eller förmåner, som tillkomme honom enligt nu gällande reglementsbestämmelser. Om en dylik tolkning gjordes gällande, anföra fullmäktige, skulle den enskilde delägaren vid övertagandet ställas inför ett avgörande, vars framtida konsekvenser med avseende på efterlevande änkas pensionsrätt han ej skulle äga någon möjlighet att överblicka.

Emot fullmäktiges utlåtande i nu angivna delar ha följande reservationer avgivits.

Herr *Wibom* har anfört:

Vid det förhållandet, att det för kassan gällande reglementet saknar bestämmelser angående sättet för fattande av beslut om kassans upplösning, synes behörighet att uti ifrågavarande avseende utöva beslutanderätt tillkomma endast kassans delägare, icke dess fullmäktige. I varje fall synas delägarna böra beredas tillfälle att själva på ena eller andra sättet låta sin mening i ärendet komma till synes. Icke ens på sätt, som avhandlats i ett av professor Rob. Malmgren i ärendet avgivet utlåtande, nämligen över omvägen av ett beslut om ändring av reglementet därhän, att fullmäktige skulle uttryckligen tillerkännas rätt att besluta om kassans upplösande, synes sådan behörighet kunna tillskapas. En bestämmelse härom skulle för övrigt säkerligen komma att omgärdas även med andra garantier än den i § 32, andra stycket, av reglementet angivna. Föreskriften därstädes att fullmäktiges beslut i ämne, som angår huvudgrunderna för kassan eller ändring och tillägg i reglementet, blir gällande endast såvitt det av Kungl. Maj:t gillas, torde icke kunna tillerkännas något större rättsligt värde i den nu föreliggande situationen vid det förhållandet, att Kungl. Maj:t samtidigt är en av parterna i det avtal om överlåtandet av kassans rörelse, som är förbundet

med beslutet om kassans upplösning. I anledning av vad jag sålunda anført finner jag mig icke kunna biträda fullmäktiges beslut.

Herr *Fransén* har, med instämmande av herrar *Pira* och *Påhlson*, avgivit följande särskilda yttrande:

Jag finner det icke kunna bestridas, att godkännande av den föreliggande överenskommelsen skulle väl tillgodose delägarnas intressen, om man jämför förhållandena efter statens övertagande av kassan enligt överenskommelsen med dem, som skulle uppkomma, därest kassans rörelse skulle fortsättas under oförändrade förutsättningar beträffande statens ekonomiska stöd samt under förutsättning jämväl att ränteläget för avsevärd framtid skulle bli sådant, att avkastningen på kassans tillgångar icke skulle kunna beräknas bli högre än 4 %.

Även om kassan skulle fortsätta sin rörelse i någon form, borde man emellertid enligt min mening kunna påräkna, att staten skulle lämna motsvarande bidrag till familjepensioneringen av kassans delägare, som staten kommer att påtaga sig gentemot övriga grupper av tjänstemän. Man skulle därvid först och främst kunna utgå från, att staten skulle dels lämna ett bidrag till kassan för skäligen förvaltningskostnader, dels bereda kassans pensionärer såväl de fasta som de rörliga familjepensionstillägg, vilka skulle utgå enligt förslaget till familjepensionsreglemente. Under denna förutsättning skulle kassan vid en framtida genomsnittlig avkastning på sina tillgångar, motsvarande 4 %, kunna bestrida lika stora familjepensioner, som enligt överenskommelsen skulle tillkomma delägarna på grundval av deras hittills inbetalta avgifter, d. v. s. nuvarande pensioner jämte ett tillägg av 20 % på grundpensionen, och vid högre ränteläge kunna lämna ytterligare förmåner.

Det förhållandet, att kassans delägare tidigare genom såväl befodrings- som årsavgifter gjort avsevärda uppooffringar för sin familjepensionering, borde vidare icke rimligen kunna föranleda staten att vid den nu avsedda enhetliga lösningen av familjepensionsfrågan tillämpa mindre förmånliga övergångsbestämmelser för kassans delägare än för övriga tjänstemän. Någon förändring i detta avseende borde icke kunna förutsättas inträda, därest kassans delägare skulle önska bibehålla kontrollen över de av dem själva hopsamlade medlen.

Oaktat dessa överväganden finner jag mig — i avsaknad av utredning rörande villkoren för en uppgörelse, enligt vilken kassans rörelse skulle fortsätta beträffande *nuvarande* delägare med eller utan ytterligare avgifter till kassan samt rörande de ekonomiska konsekvenserna av en sådan uppgörelse — icke kunna taga på mitt ansvar såsom fullmäktig i civilstatens änke- och pupillkassa att nu yrka avslag på det föreliggande förslaget.

Herr *Spilhammar* har anført:

Såsom framgår av civilstatens fullmäktiges vid 1934 års urtima sammanträde framlagda berättelse angående utlåtande över ett av 1930 års pensions-sakkunniga avgivet betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen, anslöt jag mig till en vid berörda utlåtande fogad reservation, i vilken gavs uttryck åt den uppfattningen, att de sakkunnigas förslag för det dåvarande icke borde läggas till grund för slutligt avgörande av föreliggande spörsmål.

Det av 1934 års familjepensionsutredning sedermera framlagda förslaget i ämnet har gent emot det äldre förslaget medfört så väsentliga förbättringar av familjepensionsvillkoren för civilstatens änke- och pupillkassas kli-

entel, att jag vid bedömandet av den föreliggande preliminära överenskommelsen om statens övertagande av kassans rörelse icke kunnat anse min sålunda intagna principiella ståndpunkt och mina betänkligheter mot ett statens övertagande av familjepensioneringen böra föranleda mig att nu yrka avslag på förslaget.

Jag delar emellertid i stort sett de synpunkter, som framlagts i det av herr Fransén avgivna särskilda yttrande.

Statskontoret har i förevarande avseende anfört:

Professor Malmgren har i sitt utlåtande uttalat sig för att de av delägarna utsedda fullmäktige skulle kunna med rättsligt förbindande verkan fatta beslut om en överenskommelse med staten om statens övertagande av kassans rättigheter och förpliktelser. Såväl familjepensionsutredningen som de av fullmäktige utsedda delegerade hava vid tecknandet av den föreliggande överenskommelsen utgått från denna uppfattning, och fullmäktige hava i sitt yttrande i ärendet själva hävdad meningen, att fullmäktige äga behörighet att uti ifrågavarande avseende utöva beslutanderätt med för samtliga delägare bindande verkan.

Under sådana förhållanden och då i överenskommelsen inrymts stadganden, varigenom torde hava förebyggts, att någon skada kan komma att åsamkas kassans delägare eller pensionärer, och varigenom för övrigt delägarna beretts tillfälle att efter gjord anmälan få kvarbliva å gammal familjepensionsstat med de förpliktelser och förmåner, som skulle gälla för delägare, vilka icke bliva underkastade det nya familjepensionsreglementet, finner sig statskontoret sakna anledning ingå på närmare bedömande av nu angivna spörsmål.

Enligt statskontorets mening tala starka skäl för ett eftergivande av den avgiftsbetalning, som enligt överenskommelsen skulle ifrågakomma efter det vederbörande delägare uppnått pensionsåldern. Genom den allmänna sänkning av pensionsåldrarna, som genomförts med 1934 års tjänstepensionsreglemente, skulle en sådan avgiftsbetalning komma att åvila så gott som samtliga nu i tjänst varande delägare i kassan, vilka icke sedermera vinna befordran. Särskilt för de lägre tjänstemännen, för vilka pensionsåldern i allmänhet sänkts mera än för de högre befattningshavarna, skulle avgiftsbetalningen på detta sätt utsträckas under en väsentligt längre tidsperiod efter pensionsåldrarnas inträde än tidigare varit fallet. Med hänsyn härtill och till den förmånliga tillgodoräkningsrätt i fråga om tjänstår, som enligt övergångsbestämmelserna i det nu för riksdagen framlagda förslaget till familjepensionsreglemente skulle komma att medgivas den som vid reglementets ikraftträdande innehar icke-ordinarie befattning, vore det enligt statskontorets mening ej orimligt, om staten avstode från kravet på familjepensionsavgifter från kassans delägare efter deras inträde å pensionsstat. Ämbetsverket vill fördenskill tillstyrka sådan ändring av förslaget på denna punkt, att avgiftsbetalning för familjepensionering överhuvudtaget icke skall ifrågakomma, sedan tjänsteman avgått med pension. Såsom villkor härför torde dock böra föreskrivas, att vederbörande förklarar sig villig att omedelbart, sedan kassan övertagits av staten, även i avgiftshänseende underkasta sig det nya familjepensionsreglementet. Genom en dylik anordning skulle ock eljest förekommande befordringsavgifter kunna bortfalla.

Beträffande överenskommelsens innebörd för i tjänst varande delägare med nu eller framdeles reglerad lön hava fullmäktige påtalat det förhållan-

det, att överenskommelsen icke fullt tydligt tillförsäkrar sådan delägars änka rätt att, då hon efter omgifte ånyo blir änka, få återinträda i pensionsrätt. Dylik pensionsrätt förefinnes under vissa förutsättningar enligt det för kassan gällande reglementet, men däremot icke i det föreslagna nya familjepensionsreglementet. Fullmäktige hemställa därför om en ändring av överenskommelsen i förevarande hänseende. Då berörda förmån måste anses vara av mindre väsentlig betydelse med hänsyn till de få fall, då pension under angivna omständigheter ifrågakommer, och då en ändring av överenskommelsen i åsyftad riktning skulle bryta sönder de enhetliga linjer i fråga om äldre och nya bestämmelsers tillämplighet, efter vilka överenskommelsen anpassats, finnes enligt statskontorets mening icke tillräcklig anledning för ett tillmötesgående av fullmäktiges ifrågavarande framställning. Framhållas må för övrigt, att det står envar kassadelägare, å vilken det nya familjepensionsreglementet skulle bli tillämpligt, öppet att genom att göra sådan anmälan till Kungl. Maj:t, som avses i 6 mom. av överenskommelsen, i stället bibehållas vid i huvudsak sina hittillsvarande förmåner i kassan.

Generalpoststyrelsen har i förevarande avseenden anført, att då ett starkt behov föreläge både att åstadkomma förbättringar i fråga om familjepensioneringen för de ordinarie tjänstemännen och att tillförsäkra icke-ordinarie befattningshavares efterlevande rätt till familjepension, vore det enligt styrelsens åsikt av synnerlig vikt att överenskommelsen så snart ske kunde erhöles definitiv karaktär. Mot de principer, som låge till grund för den preliminära överenskommelsen, syntes enligt styrelsens åsikt i stort sett ingen invändning vara att göra. Önskvärd vore emellertid — jämte viss ändring som i det följande omförmäles — en sådan ändring i överenskommelsen, att jämväl de kassadelägare, som ej vunne befordran till högre tjänst, erhöles avgiftsbefrielse vid inträde å pensionsstat. Det måste nämligen anses otillfredsställande, att alla de tjänstemän, som komme att kvarstå i nu innehavande befattning till pensionsåldern, skulle vara pliktiga att under en avsevärd tid efter pensioneringen erlägga familjepensionsavgifter, vilka, i det inkomstläge vederbörande då befunne sig, måste kännas mycket betungande. Det skulle även medföra betydande lättnader ur administrativ synpunkt, om skyldigheten att vidkännas pensionsavdrag begränsades till tjänstetiden.

Vattenfallsstyrelsen har förklarat sig icke ha något väsentligt att erinra mot den preliminära överenskommelsen men — under erinran om att styrelsen i ett tidigare yttrande framhållit önskvärdheten av att skyldigheten för kassans delägare att erlägga familjepensionsavgifter ända till 67 års ålder, även om vederbörande kassadelägare pensionerats dessförinnan, kunde upphävas — ånyo understrukit sin uppfattning, att denna för kassadelägarna synnerligen angelägna fråga borde på något sätt finna sin lösning.

Härutöver har styrelsen anført: Frågan om tidpunkten för den nya familjepensioneringens ikraftträdande hade särskild betydelse vid statens vattenfallsverk, beträffande vilket verk för närvarande påginge förberedelser för överföring i relativt stor omfattning av tjänstemän från icke-ordinarie till ordinarie anställning från och med den 1 juli 1936. Det vore därvid önsk-

värt, att ifrågavarande befattningshavare direkt underkastades det nya familjepensionsreglementets bestämmelser utan att först behöva, kanske för mycket kort tid, inträda såsom delägare i civilstatens änke- och pupillkassa och därmed, enligt föreliggande avtalsförslag, bliva skyldiga att till fullo erlägga stadgade befordringsavgifter.

Domänstyrelsen har funnit de remitterade handlingarna icke föranleda annat uttalande från styrelsens sida än att styrelsen ville hemställa, att de av fullmäktige framförda synpunkterna beträffande kassans delägare måtte i möjligaste mån beaktas.

Allmänna civilförvaltningens lönenämnd har funnit starka skäl tala för ett tillmötesgående av de delegerades önskemål om avgiftsbefrielse vid inträde å pensionsstat och härutinnan anfört:

Redan förut har den i kassans reglemente stadgade skyldigheten att erlägga avgifter intill 67 år inneburit en viss olägenhet för kassans delägare, i det att de delägare, vilkas pensionsålder infallit före nämnda levnadsålder, haft att — förutom den reducering i inkomster, som följer av övergång till pensionsstat — vidkännas utgifter för familjepensioneringen. Sedan genom antagandet av 1934 års civila tjänstepensionsreglemente pensionsåldrarna allmänt blivit sänkta, kommer denna olägenhet att så gott som undantagslöst drabba kassans alla nu i tjänst varande delägare med nyreglerad avlönning, för så vitt nämligen ej vederbörande erhållit befordran till högre befattning och därigenom även i avgiftshänseende blivit underkastad det nya familjepensionsreglementets bestämmelser. Särskilt för delägare i de lägre lönegraderna, för vilka pensionsåldern såsom en allmän regel numera är fastställd till 60 år, skulle sagda olägenhet bli kännbar, i det att de under ej mindre än sju år efter sin avgång från tjänsten med pension skulle hava att vidkännas avdrag å tjänstepensionen för gäldande av avgifter till familjepensioneringen. Lönenämnden har fördenskull ansett sig böra uttala sin anslutning till det av kassans fullmäktige och deras delegerade uttalade önskemålet, att en ändring i berörda avseende måtte i en eller annan form komma till stånd.

Lönenämnden vill emellertid framhålla, att sagda önskemål skulle i icke ringa mån bli tillgodosett, därest en annan av lönenämnden i förevarande sammanhang diskuterad fråga vunne sin lösning. Lönenämnden har nämligen förehaft under övervägande det spörsmålet, huruvida ej nu i tjänst varande delägare i de olika änke- och pupillkassorna borde, i den mån civila tjänstepensionsreglementet å dem äger tillämpning, i samband med statens övertagande av kassorna beredas möjlighet ej blott att, i enlighet med vad i 6 mom. av nu föreliggande överenskommelse skulle medgivas, efter övertagandet kvarstå vid nuvarande reglementsbestämmelser, utan även att — med de avvikelser, som kunna stadgas i vederbörande överenskommelser — övergå till det nya familjepensionsreglementets bestämmelser och följaktligen vidkännas pensionsavdrag till de belopp och på de villkor, som angivas i detta reglemente. Erinras må, hurusom vid genomförande av löner regleringar och i samband därmed stående regleringar av tjänstepensionsförhållandena för olika befattningshavargrupper en liknande valfrihet plägat medgivas. Lönenämnden har ansett nu berörda fråga vara av den vikt och betydelse, att den bör närmare övervägas vid ärendets fortsatta behandling. För sådan delägare i civilstatens änke- och pupillkassa, som efter införande av en dylik valfrihet komme att bli underkastad det föreslagna nya familjepen-

sionsreglementets föreskrifter, skulle skyldigheten att vidkännas pensionsavdrag komma att upphöra vid pensionsålderns inträde.

Kommunikationsverkens lönenämnd har med något avvikande uttryckssätt framfört samma synpunkter och förslag som allmänna civilförvaltningens lönenämnd.

Jag skall härnäst något närmare genomgå de särskilda punkterna i överenskommelsen.

1 mom.

I 1 mom. upptages — utom det allmänna stadgandet om övertagandet av kassans alla rättigheter och förpliktelser — en förbindelse av staten att svara för alla rättsanspråk, som i anledning av överenskommelsen må kunna riktas mot kassans fullmäktige eller styrelse, ävensom för alla kostnader, som kunna uppstå för fullmäktig eller styrelseledamot på grund av sådana anspråk eller anspråk, vilka eljest avse kassans förpliktelser.

Detta moment har icke varit föremål för något särskilt yttrande.

2 mom.

Under 2 mom. upptages först det allmänna stadgandet, att det nya familjepensionsreglementet med vissa i efterföljande moment angivna undantag skall bliva tillämpligt från övertagandet beträffande därvid i statens tjänst kvarstående delägare, å vilka civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt.

Nämnda stadgande innebär, att däri avsedd deläggare, vilken innehar en högre befattning än den varå delaktigheten i kassan är grundad — exempelvis på grund av befordran till högre ordinarie tjänst efter 60 års ålder eller på grund av förordnande att innehava högre icke-ordinarie befattning — vid tillämpningen av det nya reglementet skall anses inneha den högre befattningen. För det motsatta fallet åter, att delaktigheten är grundad på en tidigare innehavd högre befattning, stadgas i andra stycket, att vederbörande skall anses inneha den högre befattningen.

Enligt stadgande i tredje stycket skall vad i första stycket sägs också gälla beträffande vid övertagandet i statens tjänst kvarstående delägare, å vilken civila tjänstepensionsreglementet då *icke* är tillämpligt, därest han tidigare innehaft och sedermera bibehållit delaktighet för nyreglerad befattning, tillhörande förvaltningsområde, varå samma reglemente är tillämpligt; sådan delägare skall, så länge han icke innehar befattning, å vilken berörda reglemente är tillämpligt, anses allttjämt kvarstå i den tidigare befattningen.

I detta sammanhang bör erinras om följande uttalande i *familjepensionsutredningens* skrivelse:

Beträffande sådana kassadelägare, som äro innehavare av befattningar å indragningsstat, torde böra påpekas, hurusom avsikten varit att å dem tillämpa samma regler som för befattningshavare å ordinarie stat i allmänhet. Avgörande för deras ställning i familjepensionshänseende blir sålunda, huruvida de åtnjuta reglerad eller oreglerad avlöning, därvid såsom reglerad avlöning torde få betraktas även avlöning enligt det provisoriska avlöningsregle-

mente, som varit gällande för domänverket under tiden från 1920 till 1934, då reglementet slutligen efter en något år tidigare genomförd omorganisation av domänverket erhöll definitiv karaktär. Anledning synes nämligen icke förefinnas att för personal, som utan eget förvällande överförts å indragningsstat, tillämpa andra och mindre gynnsamma övergångsbestämmelser vid den nya ordningens genomförande än för kassans övriga aktiva delägare (jfr 2 mom. tredje stycket i överenskommelsen).

3 mom.

I 3 mom. första stycket stadgas det förut behandlade undantaget från regeln om familjepensionsreglementets tillämplighet, att familjepensionsavdragen skola beräknas till samma belopp och utgå under samma tid som med tillämpning av kassans regler skulle gällt. Detta undantag gäller dock icke för det nyssnämnda fall, att någon vid övertagandet var delägare i kassan för en lägre tjänst än han då innehade; i sådant fall skola således de i familjepensionsreglementet stadgade avdragen (för den högre tjänsten) tillämpas.

Stadgandet i andra stycket innebär det viktiga tillägget till berörda undantag, att vid befordran eller förordnande å högre icke-ordinarie befattning familjepensionsreglementet skall tillämpas även i fråga om familjepensionsavdragen. Denna regel är dock i sin tur förknippad med det undantaget, att om befattningshavaren icke slutbetalt befodringsavgift i anledning av *tidigare* befordran, skall han — om han vill komma i åtnjutande av den i 4 mom. stadgade förmånen av oavkortad familjepension för varje kassans förutvarande delägare, som vid sin död kvarstår i tjänst eller åtnjuter pension — utöver de i familjepensionsreglementet bestämda avdragen vidkännas avdrag, motsvarande återstående del av nämnda avgift; härom stadgas vidare, att det ankommer på befattningshavaren att, därest han icke önskar komma i åtnjutande av här avsedd förmån, inom en månad från dagen för befodrningen eller förordnandet göra anmälan därom till styrelsen för det verk eller den myndighet, varunder han lyder.

Rörande nu nämnda undantag från regeln om tillämpning av de nya avdragen efter befordran har *generalpoststyrelsen* anført: Syftet med ifrågasvarande bestämmelse, nämligen att bereda nuvarande kassadelägare tillfälle att, liksom för närvarande, för sina efterlevande förvärva rätt till den för vederbörande tjänst stadgade högsta familjepensionen, måste anses synnerligen behjärtansvärt. Mot den tankegång, som låge bakom bestämmelsens utformning, kunde ej heller någon principiell invändning riktas. Bestämmelsen komme emellertid att i praktiken medföra vissa administrativa olägenheter. Med hänsyn härtill ville *generalpoststyrelsen* ifrågasätta, huruvida icke full familjepensionsrätt i dylika fall borde tillförsäkras vederbörande utan skyldighet att slutbetala befodringsavgifter för tidigare befordran. Med hänsyn till det jämförelsevis ringa antal fall, varom det härvidlag kunde bli fråga, syntes inkomstminskningen för staten vid en ändring av bestämmelserna i antydd riktning icke vara av den storleksordning, att den borde förhindra en eljest önskvärd ändring.

4 mom.

Under 4 mom. upptages den nyss berörda bestämmelsen av innebörd att sådan delägare, å vilken familjepensionsreglementet enligt 2 mom. blir tillämpligt, oavsett reglementets bestämmelser alltid skall vara tillförsäkrad oavkortad familjepension för sina efterlevande, beräknad efter senast innehavd tjänst, såvida han vid sin död kvarstår i tjänst eller åtnjuter pension och ej gjort sådan anmälan, som nyss under 3 mom. nämnts.

5 mom.

Bestämmelserna i 5 mom. avse att reglera de övertagna pensionsförpliktelserna och rättigheterna i alla de fall, då familjepensionsreglementet enligt 2 mom. icke blir tillämpligt. Enligt 6 mom. skola samma bestämmelser tillämpas för i 2 mom. avsedd delägare, som före övertagandet gör anmälan härom.

Grundtanken i dessa bestämmelser är, att vad som gällt omedelbart före övertagandet även framgent skall tillämpas, dock att pensionsförmånerna, oberäknat pensions- och dyrtidstillägg, skola ökas med tjugo procent.

Stadgandena i 5 mom. äro generellt formulerade såsom avseende alla fall då 2 mom. ej blir tillämpligt. Närmare bestämt innebär detta att ifrågavarande äldre bestämmelser skola gälla för:

a) vid övertagandet befintliga familjepensionstagare av alla slag, således de som åtnjuta pension från änke- och pupillkassan, enskilda änke- och pupillfonden eller allmänna änke- och pupillfonden (se sid. 4) eller på grund av fullmäktiges särskilda beslut;

b) delägare, som vid övertagandet avgått med tjänstepension, vare sig de tillhört reglerat eller oreglerat förvaltningsområde;

c) vid övertagandet i tjänst varande delägare med oreglerad lön (huvudsakligen härardshövdingar, distriktslantmätare och fögderiförvaltningens tjänstemän);

d) vid övertagandet i tjänst varande delägare, som gjort anmälan enligt 6 mom.;

e) framdeles tillkommande s. k. sjuklighetspensionärer från enskilda änke- och pupillfonden; samt

f) delägare i och pensionstagare från tjänstemannafonden (sid. 4).

Däremot äga bestämmelserna i 5 mom. icke tillämpning beträffande kapital- och livränteförsäkringsanstalten eller donationsfonderna.

Bestämmelserna i 5 mom. tredje stycket avse det fall, att delägare med oreglerad lön blir innehavare av befattning, å vilken civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt. Detta kan ske på grund av lönereglering eller befordran eller förordnande att innehava icke-ordinarie befattning. Då skall delägaren underkastas familjepensionsreglementet i dess helhet, dock med iakttagande att eventuellt löpande befordringsavgift skall slutbetalas, där ej delägaren anmäler önskan att bliva befriad därifrån, samt att bestämmelserna om avkortning i vissa fall av familjepensionen ej skola tillämpas i annat fall än då sådan anmälan gjorts.

Fullmäktige för kassans delägare ha i sitt yttrande i denna del anfört:

Det har inom fullmäktige gjorts gällande att genom bestämmelserna i 5 mom. delägare med oreglerad lön, vilkens befattning framdeles blir föremål för lönereglering, skulle komma att bli mindre väl tillgodosedd än delägare, som vid övertagandet innehar reglerad lön. Fullmäktige hava funnit, att förhållandena i detta hänseende torde komma att gestalta sig olika i olika fall beroende dels på storleken av den förhöjning i familjepensionsunderlaget, som löneregleringen medför, och dels på delägarens ålder vid löneregleringen. I betraktande härav torde det vara svårt att nu utforma någon bestämmelse i överenskommelsen, som skulle behörigen tillgodose ifrågavarande delägare. Fullmäktige utgå emellertid från att statsmakterna skola beakta dessa förhållanden och genom övergångsbestämmelser eller på annat sätt tillse, att delägare i kassan, på vilka civila tjänstepensionsreglementet nu icke är tillämpligt, icke bli genom kommande löneregleringar sämre ställda i familjepensionshänseende än delägare, på vilka nämnda reglemente är tillämpligt vid övertagandet.

I samband härmed kunna fullmäktige icke underlåta att påpeka ett förhållande, som visserligen icke berör kassans nuvarande delägare men synes fullmäktige vara av den art, att det bör föranleda åtgärder från statsmakternas sida. Genom överenskommelsen om statens övertagande av kassan komma de, som efter övertagandet bli utnämnda till ordinarie tjänster vid oreglerade verk, att förlora sin hittillsvarande förmån att genom inträde i kassan få sin familjepensionering ordnad. Det skulle sålunda komma att uppstå en grupp av ordinarie tjänstemän, för vilka familjepensionsfrågan i sin helhet ställes på framtiden, medan samtidigt motsvarande fråga på förmånliga villkor löses för stora grupper av icke-ordinarie tjänstemän.

Enligt förslaget till familjepensionsreglemente löses dock icke frågan för den stora gruppen icke ordinarie tjänstemän vid oreglerade verk (fögderiförvaltningen och extra lantmätare med flera). Då dessa tjänstemän icke beröras av den överenskommelse, vilken nu är föremål för fullmäktiges prövning, anse sig fullmäktige i detta sammanhang icke böra i vidare mån ingå på frågan än att fullmäktige vilja framhålla angelägenheten av att även dessa tjänstemän få sin familjepensionering ordnad.

I denna del har herr *Pira* avgivit en reservation av följande lydelse:

Genom 5 mom. i det upprättade förslaget till överenskommelse ha reglerats statens pensionsförpliktelser i fråga om *nuvarande* delägare i kassan, vilka icke fått sina löner reglerade. Däremot innehåller överenskommelsen icke några bestämmelser, med vilket belopp familjepension skall utgå eller vilka avgifter skola erläggas beträffande de befattningshavare, som efter statens övertagande av kassan erhålla ordinarie tjänst inom samma verk, utan att lönereglering skett (t. ex. häradshövdingar, distriktslantmätare och fögderiförvaltningens tjänstemän). Sådana bestämmelser synas ovillkorligen böra inflyta i överenskommelsen, på det att ifrågavarande tjänstemän redan nu må garanteras rätt till bestämd familjepension och hava kännedom om de därmed förenade pensionsavgifter.

Vissa civila tjänstemän (t. ex. vid fögderiförvaltningen) åtnjuta sedan många år provisoriskt lönetillägg i avbidan på en lönereglering, som ansetts nödig icke allenast av vederbörande myndigheter utan även av riksdagen, ehuru lönereglering hittills icke kunnat äga rum dels på grund av igångsatta utredningar och dels med hänsyn till det statsfinansiella läget. Dessa provisoriska lönetillägg tagas emellertid icke i beräkning, när det gäller befatt-

ningshavarnas delaktighetsbelopp i kassan, vilket medför att familjepensionsrätten för dem under flera år varit otillfredsställande och måste betecknas såsom synnerligen obillig. Rättvisan synes alltså fordra, att även dessa missförhållanden ordnas vid statens övertagande av kassans förpliktelser och rättigheter.

Då jag valts till fullmäktig för den fjärde delägargruppen (fögderiförvaltningarna), vari alla befattningshavare befinna sig i den mellanställning, som här berörts, anser jag mig ej mindre ha skyldighet att nu bevaka deras rätt än även ha god anledning hemställa, att i avtalet med staten inrymmas bestämmelser i de berörda frågorna.

Jag har därför yrkat att till punkt 5 i överenskommelsen bort göras sådana tillägg att bestämmelserna däri skola gälla även för de befattningshavare, som efter statens övertagande av kassan utnämnas på ordinarie stat inom oreglerade verk, samt att grundpensionen skall beräknas jämväl med hänsyn till medgiven provisorisk löneförbättring för de befattningshavare inom den civila förvaltningen, som åtnjuta sådan.

Bestämmelse erfordras jämväl därom, att vid blivande lönereglering för nu ifrågavarande tjänstemän dessa skola vara befriade från erläggande av befodringsavgift, när i dylika fall någon befodran icke inträffar. Då extra ordinarie befattningshavare vid den civila statsförvaltningen utan att behöva betala befodringsavgift enligt 1934 års familjepensionsutrednings förslag skola få sin familjepension ordnad, torde rättvisa och billighet fordra, att de nyutnämnda ordinarie befattningshavarna inom samma förvaltningsgrenar komma i åtnjutande av samma förmån.

Statskontoret har härutinnan anfört: En följd av den föreliggande överenskommelsen, varigenom civilstatens änke- och pupillkassa komme att upphöra, skulle, såsom fullmäktige i sin skrivelse påpekat, bliva, att den som efter statens övertagande av kassan blir innehavare av oreglerad ordinarie tjänst icke längre skulle hava möjlighet att på hittills brukligt sätt sörja för sin familjepensionering. Statskontoret kunde ej annat än finna denna konsekvens av överenskommelsen betänklig och förutsätter att — i avvaktan å sagda befattningars reglering — provisoriska åtgärder vidtagas, varigenom familjepensionsrätt tillförsäkras dessa tjänstemän i huvudsaklig överensstämmelse med de villkor, som nu i 5 mom. av överenskommelsen erbjudits motsvarande tjänstemän med delaktighet i kassan.

Allmänna civilförvaltningens lönenämnd har ifrågasatt ett förtydligande av överenskommelsen i syfte att angiva att staten i fråga om familjepensionsrätten för blivande ordinarie tjänstemän med oreglerad lön skall övertaga den uppgift, som hittills ålegat kassan.

6 mom.

I 6 mom. upptages det flera gånger förut berörda stadgandet om rätt för den, å vilken bestämmelserna i 2—4 mom. eljest skulle bli tillämpliga, att före övertagandet göra anmälan att han önskar bli underkastad bestämmelserna i 5 mom. Av familjepensionsutredningen erinras, att stadgandet upptagits i enlighet med vad som förordats i professor Malmgrens utlåtande.

Såsom förut nämnts, blir även den som gör sådan anmälan delaktig av det för kassan beräknade överskottet, i det att hans efterlevande enligt äldre be-

stämmelser tillkommande pensionsförmåner skola höjas med 20 procent. Med nuvarande levnadskostnadsindex och dyrtidstilläggsgrunder komma dessa förmåner ändock så gott som undantagslöst att understiga de enligt allmänna familjepensionsreglementet utgående förmånerna. Endast för den grupp, för vilken detta reglementes högsta familjepensionsunderlag gäller (justitieråd, regeringsråd och landshövdingar) bli sistnämnda förmåner något lägre (för änka ensam knappt 50 kronor för år), vilket emellertid torde uppvägas av andra fördelar med det nya familjepensionsreglementets tillämpning. Då avgifterna vidare som regel förutsättas bliva oförändrade, kan ifrågavarande valrätt icke antagas komma till användning annat än i undantagsfall, t. ex. i något av de under 3 mom. omnämnda fall, då de nya avdragen eljest skola tillämpas även före befordran.

Vissa uttalanden av *fullmäktige av kassans delägare* samt av *statskontoret* rörande innebörden av denna valrätt har jag redan i det föregående berört.

7 mom.

Bestämmelserna i 7 mom. ha avseende å kassans egna befattningshavare.

De ordinarie befattningshavarna utgöras för närvarande jämlikt av Kungl. Maj:t fastställd tjänsteförteckning av följande:

	Lönegrad	Född
1 verkställande direktör.....	A 1	$\frac{13}{5}$ 1880
1 kassör.....	B 24	$\frac{1}{9}$ 1870
1 revisor och bokhållare.....	B 21	$\frac{15}{7}$ 1879
1 revisor	B 21	$\frac{10}{11}$ 1881
1 kansliskrivare	B 11	$\frac{13}{2}$ 1901
1 förste expeditionsvakt.....	B 7	$\frac{29}{12}$ 1882
1 kanslibiträde.....	B 7	$\frac{24}{11}$ 1873
1 »	B 7	$\frac{8}{4}$ 1892
1 »	B 7	$\frac{28}{1}$ 1900

Jämlikt kungl. brev den 31 december 1923 skulle avlöningsreglementet den 22 juni 1921 för befattningshavare vid statsdepartement m. m. med däri senare vidtagna ändringar och därtill meddelade tilläggsbestämmelser eller eventuellt nytt avlöningsreglemente i tillämpliga delar lända till efterrättelse i fråga om de ordinarie befattningshavarna hos kassan, med iakttagande därav att lönen skulle minskas med visst belopp, motsvarande tjänstepensionsavgift, samt att vid tillämpning av stadgandet i 11 § av nämnda avlöningsreglemente arbete i statens tjänst skulle likställas med arbete hos kassan.

Den 24 januari 1936 har Kungl. Maj:t fastställt fullmäktiges vid 1935 års lagtima möte fattade beslut, att nämnda bestämmelse om viss minskning av lönen skall upphöra att gälla med utgången av år 1935.

Rörande tjänstepensionering för de ordinarie befattningshavarna har före 1936 års ingång bestämmelserna i 1907 års lag i huvudsak ägt motsvarande tillämpning.

Vid nämnda lagtima möte beslöto fullmäktige vidare, i samband med godkännande av stat för åren 1936—1938:

a) att civila tjänstepensionsreglementet skulle från och med ingången av år 1936 i tillämpliga delar gälla för de ordinarie befattningshavarna hos kassan med iakttagande därav

att pensionsåldern skulle inträda vid utgången av den månad, under vilken tjänsteman uppnådde nedan angivna levnadsålder:

för kanslibiträden	60 år
» kansliskrivare	63 »
» övriga tjänstemän	65 »

dock att nuvarande befattningshavare skulle bibehållas vid den för dem gällande pensionsålder¹ så länge de kvarstode i nu innehavande befattningar, att tjänstår skulle beräknas förutom för tid, under vilken tjänsteman innehaft befattning hos kassan, jämväl för tid, under vilken han innehaft stats-tjänst,

att fråga om rätt till pension skulle prövas av styrelsen över kassan,

att fråga om entledigande enligt 12 § 4 mom. skulle avgöras av styrelsen över kassan utom beträffande verkställande direktören,

att, i fråga om beräkning av tjänstår för bestämmande av pension, verkställande direktörsbefattningen skulle likställas med befattning, omförmäld i bil. A till tjänstepensionsreglementet,

att det skulle ankomma på styrelsen över kassan att medgiva rätt till för-tidspension enligt 17 §, samt

att bestämmelserna i 2 § 1 mom. b), 7 § och 11 § icke skulle äga tillämpning;

b) att för den, som vid 1935 års utgång innehade ordinarie tjänst, då gällande avlönings- och pensionsbestämmelser skulle lända till efterrättelse, där ej tjänstinnehavaren, inom tre månader efter det de ändrade pensionsbestämmelserna blivit fastställda, anmälde, att sistnämnda bestämmelser finge äga tillämpning å honom;

c) att, med undantag för viss icke-ordinarie personal, befattningshavare hos kassan ävensom pensionerade förutvarande befattningshavare därstädes och sådana befattningshavares änkor och barn finge för åren 1936, 1937 och 1938 tillerkännas avlönings- och pensionsförbättringar med enahanda belopp, som kunde komma att tillerkännas motsvarande befattningshavare i statens tjänst, respektive pensionerade befattningshavare därstädes samt sådana befattningshavares pensionsberättigade änkor och barn; samt

d) att för åren 1936, 1937 och 1938 skulle till pensionerad f. d. befattningshavare hos kassan utgå provisorisk pensionsförbättring enligt enahanda grunder som de, vilka på grund av 1932 års fullmäktiges genom Kungl. Maj:ts brev den 20 januari 1933 fastställda beslut varit gällande för åren 1933, 1934 och 1935.

Genom beslut den 24 januari 1936 fastställde Kungl. Maj:t — under förklaring att Kungl. Maj:t icke inginge i prövning av frågan, huruvida befattningshavarna hos kassan på grund av för dem gällande avlöningsbestämmelser vore pliktiga att utan eget val övergå på de av fullmäktige beslutade nya pensionsbestämmelserna — dessa fullmäktiges beslut, det under d) upptagna dock allenast såvitt det avsåge f. d. befattningshavare, vilken före den 1 januari 1936 avgått eller uppnått föreskriven pensionsålder.

¹ För manliga 67 år och kvinnliga 60 år.

Bestämmelserna i överenskommelsens 7 mom. avse att i vissa hänseenden reglera de av staten övertagna förpliktelserna gentemot kassans befattningshavare. Med hänsyn bland annat till de i denna fråga yppade olika meningarna torde det vara lämpligast att nu i ett sammanhang fullständigt återgiva såväl denna punkt av överenskommelsen som vad därom yttrats.

Stadgandet i *överenskommelsens 7 mom.* har följande lydelse:

För den, som vid övertagandet var innehavare av ordinarie befattning hos kassan och övergår till befattning i statens tjänst, skall gälla:

a) att hans avlönings- och pensionsförmåner icke må understiga dem, som han vid tiden för övertagandet åtnjöt för sin tjänst hos kassan, däri inbegripet provisoriskt dyrortstillägg och dyrtidstillägg enligt då gällande grunder;

b) att vid bestämmande av tjänstetid såväl för placering i löneklass som för beräkning av tjänstår för rätt till pension den tid, under vilken han innehaft anställning hos kassan, skall tillgodoräknas honom såsom om han därunder innehaft anställning i statens tjänst;

samt, vad förste expeditionsvakten A. H. Eriksson beträffar,

c) att han intill den för honom vid övertagandet gällande pensionsåldern skall bibehållas vid förutvarande rätt till årligt hyresbidrag å 700 kronor.

Därest och så länge befattningshavaren icke beredes tillfälle att övergå till sådan statstjänst i Stockholm, som finnes svara mot, vara jämförbar med eller högre än den tidigare befattningen hos kassan, skall han bibehållas vid de avlönings- och pensionsförmåner, som han vid tiden för övertagandet åtnjöt hos kassan, däri inbegripet provisoriskt dyrortstillägg och dyrtidstillägg enligt då gällande grunder. Här avsedd befattningshavare skall äga att såsom tjänstår för bestämmande av pension tillgodoräkna såväl tid, under vilken han innehaft anställning hos kassan, som ock tiden från övertagandet till dess han uppnår den för honom vid övertagandet gällande pensionsåldern eller dessförinnan beredes likvärdig statsanställning.

För i detta moment avsedd befattningshavare skola i fråga om familjepensionering bestämmelserna under 2—4 samt 6 mom. här ovan äga motsvarande tillämpning, med iakttagande att så länge han icke innehar högre befattning, å vilken civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt, skall anses som om han alltjämt innehade ordinarie tjänst i den lönegrad, till vilken hans befattning enligt den för kassan senast gällande tjänsteförteckningen varit hänförd.

Vid övertagandet pensionerad förutvarande befattningshavare hos kassan skall bibehållas vid honom av kassans styrelse tillerkänd pension och skall därjämte alltjämt åtnjuta sådan pensionsförbättring, som före övertagandet varit för honom provisoriskt bestämd. Å dessa pensionsförmåner skall utgå dyrtidstillägg enligt de för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst gällande grunderna.

Kassan skall vidtaga erforderliga åtgärder för uppsägning av icke-ordinarie personal hos kassan till tiden för övertagandet.

Familjepensionsutredningen har framhållit, att dessa föreskrifter vore avsedda att reglera, vad som efter statens övertagande av kassan skall gälla beträffande kassans ordinarie befattningshavare för det fall, att de *antingen* övergå till befattning i statens tjänst *eller* ock icke kunna beredas statsanställning, som finnes svara mot, vara jämförbar med eller högre än den tidigare befattningen hos kassan. Tänkbart vore givetvis — fortsätter ut-

redningen — även det fall, att någon av dessa befattningshavare icke befinnes villig att övergå till sådan likvärdig statsanställning, som kan komma att erbjudas honom. Bedömandet av huru i ett sådant oförmodat fall skulle förfaras innefattade emellertid en rättsfråga, som icke ansetts lämpligen kunna eller böra vinna sin slutgiltiga lösning i nu förevarande sammanhang. Utredningen ville för sin del föreslå, att riksdagen lämnade Kungl. Maj:t bemyndigande att i nu avsett fall med vederbörande tjänsteman träffa särskild uppgörelse i ersättningsfrågan efter grunder, som Kungl. Maj:t kunde pröva skäliga.

I den vid fullmäktiges yttrande fogade, *av kassans verkställande direktör f. d. kommandörkaptenen Sam Lindstedt utarbetade promemorian* anföres i anslutning till överenskommelsens 7 mom. följande:

Visserligen kan sistnämnda fall (då befattningshavare avstår från att begagna sig av honom erbjuden möjlighet att övergå till statens tjänst) anses hava blivit i huvudsak reglerat genom bestämmelsen i punkt 1 första stycket, enligt vilken staten otvivelaktigt övertager kassans förpliktelser gentemot befattningshavarna hos kassan. Särskilda bestämmelser synas dock böra i detta sammanhang meddelas även för ifrågavarande fall och äro för övrigt nödvändiga för klargörande av bl. a. grunderna för beräkning av tjänstår för bestämmande av pension.

Det ligger nära till hands att antaga och har även under förhandlingarna gjorts gällande, att bestämmelser ifråga om befattningshavare hos kassan, vilka icke emottaga erbjuden statsanställning, befunnits obehövligen på den grund, att sagda befattningshavare ansetts hava skyldighet att, därest så påkallas, övergå i statstjänst, om de skola bibehållas vid sina förmåner. Sådan skyldighet kan emellertid icke rimligen anses föreligga.

Ifrågavarande ordinarie befattningshavare äro anställda vid kassans förvaltning med rätt att åtnjuta alla de med befattningarna förenade förmåner. De kunna ej skiljas från sina befattningar eller tvingas avstå från tillförsäkrade löneförmåner i annan ordning än i § 54 i kassans reglemente sågs. Ej heller kunna de åläggas förflyttning från befattning vid kassans förvaltning till befattning inom annat förvaltningsområde, vare sig statligt, kommunalt eller enskilt. Kassans styrelse, vilken tillsatt och därigenom träffat för kassan bindande tjänsteavtal med samtliga ordinarie befattningshavare utom verkställande direktören, lär därför sakna befogenhet att uppställa andra villkor för åtnjutande av garanterade förmåner än tjänstgöring vid kassans förvaltning i den mån sådan tjänstgöring påfordras. Likaledes torde styrelsen sakna befogenhet att föreskriva, att befattningshavarna skola övergå till vissa bestämda statstjänster och än mindre att de skola övergå till statstjänster, som först efter övertagandet, då styrelsen upphört att funktionera, eventuellt komma att erbjudas dem. Att sådan befogenhet skulle tillkomma staten eller kassans fullmäktige, vilka icke äro parter i tjänsteavtalen, synes icke rimligen kunna ifrågasättas.

Övergång till statstjänst lär därför ej kunna bliva annat än frivillig och befattningshavarna måste anses efter övertagandet vara under alla förhållanden tillförsäkrade de dem dessförinnan garanterade förmåner, vad löneförmåner beträffar sålunda de fasta lönerna och, för tiden till och med år 1938, jämväl dyrtids- och dyrtillägg.

Då nu kassans verksamhet efter övertagandet upphör och befattningarna vid kassans förvaltning indragas, böra uppenbarligen, i likhet med vad i motsvarande fall iakttagits inom statsförvaltningen, bestämmelserna rörande de genom indragningen övertaliga befattningshavarnas förmåner vara otve-

tydiga. De i punkt 7 meddelade bestämmelserna kunna emellertid icke anses fylla detta krav och böra därför omformuleras, så att de befattningshavarna avtalsmässigt tillförsäkrade förmånerna bliva klart uttryckta och eljest möjligen ifrågakommande rättstvister kunna undvikas.

I avseende å bestämmelserna i punkt 7 synes vidare böra anmärkas följande:

a) Bestämmelserna inbegripa icke sådana befattningshavare, som övergått till icke-ordinarie befattning i statens tjänst och sedermera eventuellt entledigats därifrån utan egen förskyllan och utan rätt till pension.

b) De kategorier, som avses i första och andra styckena sammanfalla i viss mån. Det kan nämligen tänkas, att befattningshavare övergår till befattning i statstjänst utan att hava blivit erbjuden sådan befattning, som i andra stycket sägs, varvid båda styckena skulle bliva å honom tillämpliga.

c) Förste expeditionsvaktens hyresbidrag har ej, såsom torde hava varit avsett, upptagits bland de i andra stycket omförmälda förmånerna.

d) Bestämmelser äro ej tydligt meddelade om familjepensionsrätt för befattningshavare, som avstå från att mottaga eventuellt erbjuden statstjänst.

Förslagsvis synes punkt 7 kunna omformuleras enligt följande:

»Den, som vid övertagandet var innehavare av ordinarie befattning hos kassan, skall, med det undantag som i tredje stycket sägs, alltjämt bibehållas vid sin rätt till de med befattningen förenade avlönings- och pensionsförmåner, som blivit honom av kassan tillerkända, samt äger att såsom tjänstår för bestämmande av pension för befattningen tillgodoräkna jämväl tiden från övertagandet till dess han uppnått den för honom vid övertagandet bestämda pensionsåldern.

Därest och så länge befattningshavaren icke beredes tillfälle att övergå till sådan statstjänst i Stockholm, som finnes svara mot, vara jämförbar med eller högre än den tidigare befattningen hos kassan, skall han likaledes med det undantag som i tredje stycket sägs, bibehållas vid de avlönings- och pensionsförmåner, som han vid tiden för övertagandet åtnjöt hos kassan, däri inbegripet provisoriskt dyrtortstillägg och dyrtidstillägg enligt då gällande grunder, samt, vad förste expeditionsvakten A. H. Eriksson beträffar, årligt hyresbidrag å 700 kronor intill pensionsåldern.

Övergår befattningshavaren till befattning i statens tjänst, skall för honom, så länge han kvarstår i eller åtnjuter pension för sådan befattning, i stället för vad i första och andra styckena sägs, gälla

a) att hans avlönings- och pensionsförmåner icke må understiga dem, som han vid tiden för övertagandet åtnjöt för sin tjänst hos kassan, däri inbegripet provisoriskt dyrtortstillägg och dyrtidstillägg enligt då gällande grunder;

b) att vid bestämmande av tjänstetid såväl för placering i löneklass som för beräkning av tjänstår för rätt till pension tid, under vilken han innehaft anställning hos kassan, samt, i fråga om beräkning av tjänstår för rätt till pension, jämväl tid, som må hava förflutit från övertagandet till övergången, skall tillgodoräknas honom såsom om han därunder innehaft anställning i statens tjänst;

ävensom, vad förste expeditionsvakten A. H. Eriksson beträffar,

c) att han intill den för honom vid övertagandet gällande pensionsåldern skall bibehållas vid förutvarande rätt till årligt hyresbidrag å 700 kronor.

För i detta moment avsedd befattningshavare — — — i statens tjänst gällande grunderna.»

I skriften den 4 mars 1936 från kassans ordinarie befattningshavare till kassans fullmäktige har i denna fråga hänvisats till berörda promemoria och dessutom anförts bland annat följande:

Befattningshavarnas förflyttningsskyldighet hade icke direkt berörts i avtalet, utan denna fråga syntes ha ansetts kunna lämnas öppen med hänsyn till att staten enligt punkt 1 första stycket i överenskommelsen övertog bl. a. kassans förpliktelser, alltså även förpliktelserna gentemot tjänstemännen. Avsikten syntes sålunda vara, att, sedan staten övertagit kassan, det skulle ankomma på de statliga myndigheterna att avgöra, huru kassans åtagna förpliktelser mot dess ordinarie befattningshavare skulle fullgöras. I vilken riktning ett sådant avgörande kunde förmodas utfalla torde för övrigt framgå av den uppfattning, som, såvitt av avtalet kunde bedömas, i detta avseende gjorts gällande av båda de förhandlande parterna.

Några rättsgrunder för en påstådd förflyttningsskyldighet för de ordinarie befattningshavarna hade veterligen ej blivit anförda. Däremot syntes, på bl. a. de i berörda promemoria anförda skäl, kunna göras gällande, att någon juridisk rätt till tvångsförflyttning av nämnda befattningshavare till annat förvaltningsområde än kassans ej förefunnos.

Avtalets formulering i här förevarande avseende syntes sålunda icke vara ägnad att utesluta eventuella rättstvister, och kassans befattningshavare skulle för sådant fall vara hänvisade till att såsom motpart i dessa ha, icke sin verkliga principal, med vilken anställningsavtalet ingåtts, utan en mellankommande part, med vilken de icke träffat något avtal. Möjligheten av att kassan skulle kunna försätta sina tjänstemän i en sådan situation syntes dem föga tilltalande.

Det syntes icke kunna anses orimligt, att kassans ordinarie befattningshavare, vilka under alla förhållanden kunde förväntas bli åsamkade större eller mindre olägenheter genom indragningen av deras tjänster, ansåge sig berättigade att åtminstone göra anspråk på att deras framtida rättsliga ställning vid ett förstatligande av kassan bleve i avtalet fullt otvetydigt klarlagd, i vilken riktning detta sedan än skedde. Att nu lämna denna fråga öppen för att först efter övertagandet behandlas av statsmyndigheterna, eventuellt genom förhandlingar från fall till fall, syntes icke vara berättigat, och en sådan anordning skulle även strida mot de principer, som hittills alltid tillämpats vid indragning av ordinarie befattningar inom statens egen förvaltning.

Med åberopande av vad sålunda anförts ha befattningshavarna hemställt, att fullmäktige vid behandlingen av den preliminära överenskommelsen om statens övertagande av kassan måtte vidtaga de ändringar i densamma, som erfordrades för tillgodoseende av de framförda synpunkterna.

Fullmäktige ha härefter i sitt yttrande i denna del anfört:

Fullmäktige hålla visserligen före, att det varit synnerligen önskvärt, att i överenskommelsen intagits mera fullständiga bestämmelser rörande tjänstemännens ställning, så att rättstvister av det slag som ovan antytts varit uteslutna. Då staten enligt 1 mom. i överenskommelsen övertagit kassans alla förpliktelser jämlikt det för kassan vid övertagandet gällande reglementet eller på annan grund, kan det emellertid icke göras gällande, att tjänstemännen genom överenskommelsen fränhånds någon dem tillkommande rättighet. Huruvida ordinarie tjänsteman hos kassan kan vara berättigad att efter övertagandet fortfarande åtnjuta honom nu tillförsäkrade löneförmåner även om han icke skulle vara villig att emottaga honom erbjuden likvärdig statsanställning är en rättsfråga, som fullmäktige finna sig icke kunna avgöra. Även om denna rätt icke skulle förefinnas för kassans tjänstemän, anse sig fullmäktige icke kunna ifrågasätta någon ändring i överenskommelsen, vad angår det sålunda uppkomna spörsmålet, då det icke rimligen kan begäras, att staten skall påtaga sig längre gående förpliktelser mot kas-

sans tjänstemän än dessa kunna göra rättsligen gällande på grund av anställning hos kassan.

Fullmäktige vilja emellertid framhålla önskvärdheten av att största möjliga hänsyn toges till tjänstemännen, när det gäller att avgöra, vilka statstjänster, som skola erbjudas dem. Sålunda synes det fullmäktige, att några andra statstjänster icke skola i detta hänseende ifrågakomma än ordinarie tjänster inom sådana verksamhetsområden som kunna anses vara av likartad natur som den av kassan idkade rörelsen.

Fullmäktige anse det vidare skäligt, att tjänstemännen få utan återbetalningsskyldighet bibehållas vid de dem tillerkända förmånerna intill dess av familjepensionsutredningen ifrågasatt särskild uppgörelse träffats eller, där est saken instämmes till domstol, till dess tvisten blivit slutligen prövad. I sistnämnda fall måste dock givetvis utsättas någon tid, inom vilken talan skall instämmas till domstol för att tjänstemännen skola komma i åtnjutande av en dylik rätt; och synes fullmäktige denna tid lämpligen kunna bestämmas till sex månader efter kassans övertagande. Likaså torde det vara nödvändigt att staten inom rimlig tid efter kassans övertagande lämna varje tjänsteman besked om statsanställning kommer att beredas honom eller icke.

Enligt överenskommelsen har förste expeditionsvakten A. H. Eriksson icke blivit, för det fall att honom icke erbjudes statstjänst, bibehållen vid det årliga hyresbidrag å 700 kronor, som sedan 15 år tillbaka utgått till honom. Då detta hyresbidrag utgör en del av de Eriksson tillkommande löneförmåner, hemställa fullmäktige om sådan ändring i 7 mom. av överenskommelsen, att ifrågavarande hyresbidrag skall till Eriksson utgå även för det fall att statstjänst icke erbjudes honom.

I den av herr *Spilhammar* avgivna reservationen har, med instämmande av herr *Wibom*, härutinnan anförts bland annat:

Att bestämmelser saknades för det fall att befattningshavare avstår från att begagna sig av honom erbjuden möjlighet att övergå till statens tjänst, måste betecknas såsom otillfredsställande. Det syntes nämligen vara av vikt att i en överenskommelse av här förevarande art bestämmelserna rörande parternas åtaganden bleve så otvetydigt avfattade, att eventuella rättstvister åtminstone icke borde kunna förutses redan vid avtalets ingående.

För egen del kunde reservanten icke finna annat än att kassans ordinarie befattningshavare på grund sina anställningsvillkor icke kunde anses pliktiga att utan vidare antaga befattningar inom annat förvaltningsområde än kassans och sålunda ej heller att övergå till de statens tjänster, som kunde bli va dem anvisade.

Beträffande föreliggande spörsmål anslöte sig reservanten för övrigt till de synpunkter, som kommit till uttryck i den av kassans verkställande direktör uppgjorda, fullmäktiges utlåtande bilagda promemoria.

8 mom.

I 8 mom. upptagas vissa bestämmelser för underlättande av den fortsatta avvecklingen av den med kassan förenade kapital- och livränteförsäkringsanstalten, sedan förpliktelserna härutinnan övertagits av staten.

Familjepensionsutredningen har härom anført, att den i ifrågavarande bestämmelser innefattade avvecklingsplanen uppgjorts av verkställande direktören i kassan, f. d. kommandörkaptenen Sam Lindstedt och granskats av kassans konsulent, byråchefen E. Stridsberg samt att planen icke föranlett någon erinran från utredningens sida.

Närmare förklaring till de i överenskommelsen upptagna bestämmelserna kan hämtas från en av f. d. kommandörkaptenen Lindstedt utarbetad promemoria rörande utredningsresultaten — ej bilagd remissen i ärendet — vilken innehåller i huvudsak följande:

Vid 1934 års slut hade de olika fonderna uppgått till nedanstående belopp

a) besparingsfonden (145 delägare)	kr. 550,722: 56
b) vinstmedel	» 13,367: 93
c) livräntefonden (330 deltagare)	» 1,076,597: 05
d) grundfonden:	
Törnqvists donation	kr. 38,739: 16
af Tunelds »	» 72,643: 64
särskild »	» 1,331: 50
	» 112,714: 30
	tillhopa kr. 1,753,401: 84.

Vid 1935 års utgång hade i *besparingsfonden* kvarstått 134 delägare med en sammanlagd behållning av omkring 475,000 kronor. Vid samma tidpunkt hade endast 5 delägare (3 födda år 1897, 1 år 1898 och 1 år 1899) varit utestängda från möjlighet att omedelbart övergå till livräntefonden. Skyldighet att övergå till livräntefonden före viss ålder vore ej föreskriven.

I samband med statens övertagande av förpliktelserna syntes den tämligen invecklade förvaltningen av besparingsfonden böra förenklas genom fastställande en gång för alla av beloppen av ränta, vinstandelar och tillskotts-ränta.

Motsvarande förmåner hade för nedanstående år utgjort:

år	ränta och vinstandelar	tillskotts- ränta
1931	5.7 %	2.6 %
1932	5.5 %	2.5 %
1933	5.5 %	2.5 %
1934	5.2 %	2.5 %
1935	5.0 %	2.5 %

Med hänsyn till sannolikheten av att vid fortsatt tillämpning av nuvarande bestämmelser vinstandelarna på grund av stigande medelålder och tillskotts-räntan på grund av besparingsfondens minskning framdeles skulle kunnat något ökas syntes man efter övertagandet lämpligen böra fixera ränta jämte vinstandelar samt tillskotts-ränta till något högre belopp än de, som varit gällande för år 1935, förslagsvis till 5.5 resp. 3 procent.

Därjämte syntes förbud mot ytterligare insättningar böra meddelas.

Även om de nu ifrågasatta förenklingarna genomfördes, komme dock förvaltningen av besparingsfonden att bli mera komplicerad än förvaltningen av livräntefonden. Åtgärder syntes därför böra vidtagas för att animera delägarna i den förra att övergå till den senare på sätt i det följande angåves.

I *livräntefonden* hade vid 1935 års utgång förefunnits 323 delägare. Samtliga dessa delägare hade åtnjutit reglementsensliga livräntor, bestämda efter lägst 4 procent. Alltsedan år 1927 hade de flesta av dem därjämte årligen uppburit vinstutdelning i överensstämmelse med tämligen komplicerade vinstplaner, enligt vilka vinstutdelningen bl. a. procentuellt ökats med levnadsåldern. I samband med övertagandet syntes för vinnande av förenkling vinstutdelningen böra fixeras och livräntetagararna i första hand tillerkännas de livräntebelopp, som enligt nu gällande, för åren 1936—1938 fastställda vinstplan skulle tillkommit dem för år 1938. I den mån livräntefondens tillgångar därtill för-

sloge syntes dessa livröntetagare därutöver böra tillerkännas en för alla procentuellt lika förhöjning av livräntan. Till grund för beräkning av livräntefondens förmåga att bära en sådan förhöjning torde böra läggas samma räntefot, som den, vilken av familjepensionsutredningen tillämpats vid beräkning av kassans förpliktelser i övrigt, eller 4 procent.

Förhöjningens storlek syntes kunna bestämmas enligt följande överslagsberäkning.

Enligt de av kassans konsulent efter 4 procent verkställda försäkringstekniska beräkningarna per den 31 december 1934 utgjorde

värdet av reglementsenliga livräntor.....	kr. 802,200
» » vinstutdelning enl. äldre plan.....	» 131,200
» » ökad vinstutdelning enl. ny plan.....	» 14,000

och sålunda värdet av livräntorna kr. 947,400.

Under år 1935 hade fondens förbindelser genom överföring från besparingsfonden ökats med.....	kr. 40,600
» dödsfall minskats med	» 37,600

och hade sålunda i sin helhet ökats med kr. 3,000.

Värdet av livräntorna hade alltså vid 1935 års utgång utgjort omkring 950,400 kronor.

Livräntefondens behållning vid samma tid kunde beräknas till omkring..... kr. 1,068,000

Lades här till fondens andel i överräntor, per $\frac{31}{12}$ 1934 av konsulenten beräknad till, lågt räknat

» 60,000

bleve disponibla medel omkring kr. 1,128,000.

Ett överskott förefunnes alltså, uppgående till 1,128,000 — 950,400 = 177,600 kronor.

Detta överskott försloge till höjning av livräntorna med 18.7 procent. Med hänsyn till behovet av överskottsmedel för täckande av kostnaden för nedan angivna livränteförhöjning för dem, vilka tillträdde livränta efter 1935 års utgång men före övertagandet, syntes emellertid nu ifrågavarande förhöjning böra begränsas till 15 procent. Här till åtginge omkring 142,600 kronor och ett belopp av 177,600 — 142,600 = 35,000 kronor lämnades alltså odisponerat.

Förenämnda räntefot av 4 procent syntes jämväl böra läggas till grund för bestämmande av livräntebeloppen för dem, som överginge till livräntefonden efter statens övertagande av förpliktelserna.

Vad beträffade de livröntetagare, som efter 1936 års ingång men före övertagandet övergått till livräntefonden, bestämdes enligt nu gällande grunder livräntorna efter en räntefot av $3\frac{1}{4}$ procent. Uppenbarligen borde dessa livröntetagare icke försättas i sämre ställning än de, vilka tillträdde livränta efter övertagandet, varför livräntorna torde böra omräknas efter 4 procent. För att animera till övergång till livräntefonden före övertagandet syntes ifrågavarande livröntetagare därjämte böra tillerkännas förhöjning av livräntan, förslagsvis med 10 procent.

Kostnaden för sistnämnda förhöjning bleve givetvis beroende av, i vilken utsträckning delägarna i besparingsfonden före övertagandet överginge till livräntefonden. Störst bleve kostnaden om hela besparingsfonden omedelbart avvecklades genom övergång. Den skulle i sådant fall utgöra 10 procent av besparingsfondens belopp eller 47,500 kronor. I

varje fall syntes man vara berättigad att räkna med, att kostnaden kunde bestridas med förenämnda odisponerade överskottsmedel, 35,000 kronor, med tillägg av den i grundfonden ingående särskilda donationen, omkring 1,300 kronor samt genom besparingsfondens successiva avveckling frigjorda vinstmedel och räntor å grundfonden.

Därest senast angivna förhöjning genomfördes, torde jämväl ovanberörda fåtaliga delägare i besparingsfonden, vilka ännu icke uppnått 40 levnadsår, böra beredas tillfälle att komma i åtnjutande av densamma genom dem tillerkänd rätt att omedelbart tillträda livränta.

Sedan besparingsfonden helt avvecklats, bleve grundfonden frigjord. De i densamma ingående af Tuneldska och Törnqvistska donationerna bleve därigenom disponibla. Båda donationerna hade ursprungligen överlämnats till civilstatens enskilda änke- och pupillfond, vilken numera motsvarades av civilstatens änke- och pupillkassa, af Tunelds donation med föreskrift, att den skulle för dåvarande civilstatens pensionsinrättnings »änke- och pupillfonds behov, efter reglementet, disponeras» och Törnqvists donation utan särskild föreskrift. Donationerna torde alltså få anses ha gjorts till förmån för kassans samtliga delägare. Vid sådant förhållande syntes det lämpligt, att de efter avvecklingen tillfördes fonden »Gåva av en gammal tjänsteman», vilken vore den enda av övriga nu av kassan förvaltade donationer med motsvarande syfte.

Överenskommelsens bestämmelser i 8 mom. ha ej givit anledning till några särskilda uttalanden i de avgivna yttrandena.

9 mom.

Under 9 mom. konstateras, att övertagandet av kassans förpliktelser även innefattar skyldighet för staten att förvalta de under kassans förvaltning ställda donationsfonderna. Härtill fogas den förklaringen, att det därvid från delegerades sida förutsattes, att vissa angivna fonder skola ställas under förvaltning av angivna myndigheter, som jämväl skola äga besluta om understöd från respektive fonder, samt att för utdelning av understöd från vissa andra angivna fonder skall inrättas en särskild nämnd med den sammansättning och de befogenheter, som framgår av vid överenskommelsen fogat »förslag till stadgar för civilstatens understödsnämnd» (bilaga A 1).

De angivna fondernas behållning vid 1934 års utgång framgår av följande tablå:

	Kronor
Göta hovrätts pensionsfond	17,251: 95
Presidenten Isbergs pensionsfond	52,058: 08
Kamreraren Ells pensionsfond	58,903: 47
Hans Linds donationsfond	6,247: 79
Bonnedal-Wallmarkska fonden	25,905: 16
Gåva av en gammal tjänsteman.....	613,979: 82
Mamsell Langs pensionsfond	16,211: 50
Elstedtska pensionsfonden	6,448: 19
Vice presidenten Qvidings pensionsfond.....	6,948: 44
Friherre von Beskows pensionsfond	7,722: 13
Jur. D:r H. Cavallis pensionsfond	141,640: 56
Summa	953,317: 09.

Såsom förut nämnts förvaltas samtliga dessa fonder tillsammans med kassans övriga tillgångar, därvid fonderna gottskrivas ränta, beräknad efter den medelränta för året, som kassan åtnjuter å utlånade medel.

Rörande ifrågavarande bestämmelser i överenskommelsen har *familjepensionsutredningen* anfört, att utredningen icke ansett sig ha anledning att ingå på någon närmare prövning av vad härvidlag föreslagits av kassans delegerade.

Fullmäktige för kassans delägare ha beträffande förslaget till stadgar för civilstatens understödsnämnd erinrat, att dels 3 § syntes böra utgå vid det förhållande att nämnden utan förefintligheten av en sådan bestämmelse måste anses äga den befogenhet, som däri omförmäles, och dels i den uti 4 § av förslaget omförmälda grupp 1 även kammarrätten borde medtagas.

Statskontoret har i denna del anfört:

Statskontoret, som antager, att förvaltningen av kassans egentliga pensionsfonder kommer att uppdragas åt ämbetsverket, vill ifrågasätta huruvida icke åt ämbetsverket lämpligen bör anförtros förvaltningen av kassans samtliga donationsfonder. Vad angår den föreslagna understödsnämnden kan statskontoret svårigen finna tillräckliga skäl föreligga för skapande av en särskild organisation enbart för att besluta om ifrågakommande utdelning av pensioner, understöd och andra förmåner från fonderna, allrahelst som det här allenast torde gälla en tillämpning av för fonderna i sådant avseende meddelade bestämmelser. Det förefaller statskontoret, som om de uppgifter, vilka skulle åvila understödsnämnden, borde kunna anförtros åt den fondförvaltande myndigheten, varigenom förvaltningskostnaderna för den föreslagna understödsnämnden skulle inbesparas.

Fullmäktige hava ifrågasatt, att den i 3 § i förslaget till stadgar för understödsnämnden intagna bestämmelsen att nämnden skall äga taga del av de över fondernas förvaltning förda räkenskaperna bör utgå. Statskontoret ansluter sig till detta uttalande.

I anledning av förslaget, att två av donationsfonderna, nämligen kamreren Ells pensionsfond och Hans Linds donationsfond skulle ställas under förvaltning av *generalpoststyrelsen*, som jämväl skulle äga besluta om understöd från dessa fonder, förklarar styrelsen, att från dess sida hinder icke möter för en sådan anordning, därvid tillägges att styrelsen redan nu förvaltade ett antal likartade fonder.

10 mom.

I 10 mom. upplages bestämmelsen att kassan vid övertagandet överläter samtliga tillgångar till staten.

11 mom.

Enligt 11 mom. gäller den träffade överenskommelsen under förutsättning att godkännande skett före 1936 års utgång. Familjepensionsutredningen anför som motivering härtill, att det ur såväl statens som kassans synpunkt finge anses mindre lämpligt att hålla avgörandet i en ekonomisk fråga av denna räckvidd svävande under någon längre tid med hänsyn till de rubbningar, som kunde tänkas inträffa i de olika förutsättningar, vilka legat till grund för överenskommelsen.

Ytterligare uttalanden från kassans sida i samband med överenskommelsen.

I den av delegerade vid överenskommelsens undertecknande avlämnade promemorian har utöver vad redan omnämnts anförts följande:

Delegerade hava utgått från, att familjepensionsavgifternas förändring till familjepensionsavdrag icke — såsom skedde beträffande tjänstepensioneringen — skall medföra minskning av dyrtidstillägget till statens befattningshavare.

Enär kassans tillgångar komma att vara överlämnade till staten innan revision utförts beträffande kassans räkenskaper och förvaltning under dess sista verksamhetsår, hava delegerade slutligen förutsatt, att revision av kassan för nämnda verksamhetsår skall verkställas av de utav fullmäktige utsedda revisorerna; att de fullmäktige, som senast utsetts, eller vid förfall deras suppleanter skola inkallas till möte för beviljande av ansvarsfrihet för kassans verksamhet under tiden efter 1934 års utgång samt för behandling av de frågor i övrigt, som uppstå i samband med kassans avveckling; samt att kostnaderna för såväl fullgörandet av denna revision som hållandet av nämnda fullmäktigmöte skola gäldas av staten enligt de grunder, som äro fastställda i kassans reglemente.

Fullmäktige för kassans delägare ha i sitt yttrande anslutit sig till vad delegerade sålunda anfört samt dessutom tillagt:

Enligt 2 § av förslaget till familjepensionsreglemente skulle efterlevande make vid omgifte förlora sin rätt till familjepension. Det synes fullmäktige vara skäligt att — såsom fallet nu är vid civilstatens änke- och pupillkassa — efterlevande änka, som efter omgifte på nytt blir änka, återinträder i sin pensionsrätt efter den förra maken.

I 7 § 2 mom. av samma förslag har stadgats, att utbetalning av familjepension skall ske enligt de närmare bestämmelser som meddelas av Kungl. Maj:t. Fullmäktige tillåta sig i samband härmed uttala önskvärdheten av att pensionerna utbetalas månadsvis i efterskott såsom för närvarande sker i kassan.

Fullmäktige hemställa vidare om vidtagande av åtgärder till sådana ändringar av förordningarna angående expeditiönslösen och angående stämpelavgift, att icke blott de bevis, som avses uti 8 och 9 §§ av familjepensionsreglementet bliva fria från lösen och stämpel utan att frihet från lösen och stämpel kommer att åtnjutas av tjänsteman och pensionär i alla ärenden rörande familjepensionering.

I den av herr *Spilhammar* avgivna reservationen till fullmäktiges yttrande har, med instämmande av herr *Påhlson*, i anledning av familjepensionsreglementets stadgande om att pensionsrätt icke skall tillkomma adoptivbarn, om adoptionen ägt rum efter det befattningshavaren fyllt 50 år, anförts följande:

Då det torde förhålla sig så, att tanken på att adoptera i de flesta fall icke uppkommer förrän ungefär vid nämnda ålder, som sålunda skulle utgöra en gräns för rätten att genom adoption grundlägga pensionsrätt, måste jag finna den föreslagna och tämligen godtyckligt valda begränsningen alltför snäv.

Med hänsyn till det ur samhällets synpunkt önskvärda att barn omhändertagas genom adoption, anser jag att några särskilda villkor icke böra upp-

ställas för möjligheten att genom adoption bereda pensioner. Några farhågor för missbruk genom en dylik utsträckning av pensionsrätten för adoptivbarn torde knappast kunna anses föreligga, och dessa torde i varje fall icke böra tillmätas någon avgörande betydelse i jämförelse med den stora sociala nytta adoptionsinstitutet otvivelaktigt innebär.

Det genom propositionen nr 201 framlagda förslaget till allmänt familjepensionsreglemente är avsett att gälla för alla sådana befattningshavare, manliga och kvinnliga, ordinarie och icke-ordinarie, för vilka civila eller militära tjänstepensionsreglementet gäller. Ikraftträdandet skall emellertid ske successivt för olika förvaltningsområden allteftersom de kassor, vilka nu omhänderhava familjepensioneringen för ordinarie manliga befattningshavare inom resp. förvaltningsområden, träffa överenskommelser med staten av sådan innebörd, att även dessa kassors delägare bringas under det statliga familjepensionsreglementets tillämplighetsområde. Det har nämligen ansetts vara förenat med alltför stora olägenheter att inom samma förvaltningsområde under en längre tidsperiod tillämpa skilda familjepensionssystem för å ena sidan de befattningshavare, som en gång vunnit delaktighet i någon av familjepensionskassorna, och å andra sidan alla andra befattningshavare. En preliminär överenskommelse av berörda slag rörande civilstatens änke- och pupillkassa har nu ingåtts mellan 1934 års familjepensionsutredning, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, samt delegerade för fullmäktige i kassan, under förbehåll av fullmäktiges godkännande. Överenskommelsen har redan i princip — med vissa erinringar — godkänts av kassans fullmäktige. I anslutning härtill torde Kungl. Maj:t nu böra inhämta riksdagens bemyndigande att träffa en överenskommelse av närmare angivet innehåll, varefter fullmäktige ha att antaga eller förkasta vad sålunda från statens sida beslutas.

Den ingångna överenskommelsens huvudsakliga innebörd är, att staten i samband med övertagande av kassans samtliga tillgångar jämväl övertager kassans alla rättigheter och förpliktelser, därvid emellertid samtidigt förklaras, att vid övertagandet i tjänst varande delägare med nyreglerad lön, som icke anmäler sig föredraga de äldre bestämmelsernas fortfarande tillämpning, skall vara underkastad det nya statliga familjepensionsreglementets bestämmelser med vissa avvikelser allenast i fråga om familjepensionsavdragen samt rörande bestämmelserna om avkortning i vissa fall av familjepension. Beträffande delägare eller pensionstagare, för vilken nya reglementet icke blir tillämpligt, skola äldre bestämmelser alltjämt tillämpas av staten, som dock därvid ökar samtliga pensionsförmåner med ett tillägg å tjugo procent, motsvarande kassans beräknade överskott vid tillämpning av en räntefot av fyra procent och i övrigt av sådana s. k. självkostnadsgrunder, som även begagnats vid beräkning av familjepensionsavdragen i det genom propositionen nr 201 framlagda familjepensionsreglementet.

Det nya familjepensionsreglementets tillämpning för nuvarande aktiva delägare med nyreglerad lön innebär, att staten till pensioner, vilka utgå till dessa delägars efterlevande, lämnar ett bidrag motsvarande dels 120 kro-

Departement-
schefen.

nor av familjepensionsunderlaget i alla lönegrader dels ock den rörliga pensionsdelen; för närvarande utgår för ifrågavarande förvaltningsområden statsbidrag — fränsett ett fast förvaltningsbidrag till kassan å 50,000 kronor — endast i form av dyrtidstillägg å utgående pensioner. Nämda kostnad för statsverket är en konsekvens av de i propositionen nr 201 framlagda grunderna för familjepensionsregleringen, därest dessa grunder skola bringas i tillämpning även för nuvarande ordinarie manliga befattningshavare.

Överenskommelsen innebär emellertid för staten en särskild ytterligare kostnad av övergångsnatur. Såsom framgår av propositionen nr 201,¹ har den nya familjepensionsskalan valts så och har en grundtanke i planen för de större familjepensionskassornas övertagande varit den, att kassornas på nämnda sätt beräknade överskott i stort sett skall kunna finansiera förbättringen av pensionsförmånerna, om man bortser från berörda statsbidrag. Emellertid är kassornas ställning, bland annat på grund av olikheten i avgifter och de växlande grunderna för statsbidrag, givetvis så olika, att denna princip måste leda till att i vissa kassor överskottet mer än väl förslår medan i andra kassor brist uppstår. Liksom förevarande reglering av familjepensionsförhållandena för statens befattningshavare åsyftar införande av enhetliga grunder för framtiden, bör staten enligt min mening under övergången träda emellan för vinnande av en utjämning genom att, inom rimliga gränser, påtaga sig kostnaden för att täcka en brist av nämnda slag. De verkställda beräkningarna beträffande civilstatens änke- och pupillkassa utvisa nu, att kassans av staten övertagna tillgångar, inberäknat värdet av blivande avgifter för de nuvarande delägarna — vid 1934 års utgång sammanlagt omkring 85.7 miljoner kronor — visserligen vid de gjorda antagandena förslå att täcka kassans förpliktelser, ökade med omkring tjugo procent, men att pensionsförmånerna för de nuvarande aktiva delägarna med nyreglerad lön ej kunna bringas upp till det nya reglementets pensionsförmåner, bortsett från berörda statsbidrag, utan ett tillskott från statens sida. Upptagas dessa ytterligare pensionsförhöjningar såsom skuld, utvisar nämligen balansräkningen en brist av närmare 6 miljoner kronor. Storleken i olika lönegrader av dessa pensionsförhöjningar framgår av tabell 1 till bilaga D i proposition nr 201 (kol. 13). Den årliga kostnaden härför under den närmaste tiden låter sig självfallet svårligen beräkna. Enligt min mening ter sig emellertid denna med familjepensionsregleringen förenade övergångskostnad, i verkligheten fördelad på ett stort antal år framåt, såsom rimlig, särskilt i betraktande därav att ifrågavarande familjepensionskassa, omfattande närmare en tredjedel av statens ordinarie civila befattningshavare, i motsats till de andra större kassorna tidigare endast åtnjutit ett mindre statsbidrag för förvaltningskostnader.

Då jag även i övrigt finner den preliminära överenskommelsen, som fränsett vissa särskilda punkter lämnats utan erinran i de avgivna yttrandena, vila på godtagbara grunder och möjliggöra en tillfredsställande lösning av

¹ Se särskilt doktor Janssons promemoria bil. D, sid. 128 o. f.

familjepensionsfrågan för de stora grupper inom civilförvaltningen, vilka nu ha sin familjepensionering ordnad hos ifrågavarande kassa, är jag beredd att i princip förorda överenskommelsen. Jag torde alltså nu få ingå på en närmare behandling av vissa särskilda spörsmål rörande densamma.

Fullmäktige ha i sitt yttrande förklarat, att de ansåge sig äga behörighet besluta om kassans upplösning och om överlåtande av rättigheter och förpliktelser å staten med för samtliga delägare bindande verkan. Det betonas dock, att fullmäktige icke anse sig behöriga att därvid frånhända någon delägare eller annan någon av de rättigheter, som tillkomma dem gentemot kassan. I anslutning härtill hemställa fullmäktige, att därest det nya familjepensionsreglementet icke ändras så att det tillförsäkrar änka rätt att, då hon efter omgifte blivit änka på nytt, få återinträda i pensionsrätt — vilken rätt hon hade enligt kassans nuvarande reglemente — överenskommelsen måtte ändras så, att även de delägare, som bleve underkastade familjepensionsreglementet, uttryckligen bibehölles vid denna rätt. I samband härmed uttala fullmäktige, att underlåtenhet att före övertagandet göra anmälan om kvarstående å äldre bestämmelser icke finge tolkas så, att delägare därigenom avhände sig någon av de rättigheter eller förmåner, som tillkomme honom enligt nu gällande bestämmelser. Statskontoret, som särskilt uttalat sig i dessa frågor, har icke funnit tillräcklig anledning till den föreslagna ändringen i överenskommelsen och därvid framhållit möjligheten för varje delägare att genom anmälan bliva bibehållen vid alla hittillsvarande förmåner.

Bland annat med hänsyn till möjliga konsekvenser beträffande andra kassor kan jag icke tillråda, att vid övertagandet av förevarande kassa införas en från familjepensionsreglementet avvikande särregel för nuvarande delägare beträffande föreliggande detaljspörsmål. Jag anser mig således icke böra föreslå någon ändring av överenskommelsen på denna punkt. Därest familjepensionsreglementet härvidlag erhåller den i propositionen nr 201 föreslagna lydelsen — i motion II: 676 har ändring i detta avseende föreslagits — måste denna ståndpunkt rörande överenskommelsens innehåll enligt min mening innebära, att om en delägare blir underkastad reglementets bestämmelser, hans änka icke återinträder i pensionsrätten, om hon efter omgifte blir änka på nytt. Jag anser nämligen i motsats till fullmäktige, att för den, som i följd av underlåtenhet att göra anmälan blir underkastad familjepensionsreglementet, skola de i reglementet uppdragna gränserna för familjepensionsrätten gälla i alla delar, som icke enligt överenskommelsen särskilt undantagits. Detta synes mig vara en grundläggande princip för överenskommelsen, och det synes mig knappast rimligt, om en delägare genom underlåtenhet att göra anmälan skulle för sina efterlevande bliva delaktig av alla det nya reglementets ej obetydliga förmåner men däremot skulle befrias från att vidkännas de mindre väsentliga inskränkningar i pensionsrätten, som kunna vara förenade med den nya ordningen. Vad särskilt angår den här ifrågavarande, i och för sig föga betydelsefulla, enligt kassans nuvarande regler utgående förmånen är vidare att märka, att densamma icke kan bliva aktuell utan att änkan under någon tid direkt kommit i åtnjutande av de nya högre pensionsbeloppen.

Det torde emellertid böra framhållas, att den nu angivna ståndpunkten icke kan sägas innebära att fullmäktige genom överenskommelsen avhända någon delägare en honom tillkommande rättighet. Fullmäktiges beslut innebär visserligen, att det nya reglementet i stället för äldre bestämmelser blir tillämpligt å delägarna, men om detta för någon enstaka delägare eller i något enstaka avseende skulle kunna anses innebära en försämring, beredas delägarna — i enlighet med vad professor Malmgren föreslagit — för säkerhets skull möjlighet att efter anmälan därom få kvarstå å äldre bestämmelser. Och det bör vidare erinras, att staten otvivelaktigt genom det allmänna stadgandet i 1 mom. övertager alla kassans förpliktelser; i den mån en aktiv delägare med nyreglerad lön eller hans efterlevande trots underlåten anmälan verkligen skulle finnas ha ett rättsligt grundat anspråk att varda bibehållen vid någon rättighet utöver vad det nya familjepensionsreglementet eller överenskommelsen uttryckligen tillförsäkrar honom, kan han således otvivelaktigt göra sin rätt gällande mot staten i stället för mot kassan.

Enligt den preliminära överenskommelsen, som utformats innan propositionen nr 201 framlagts, skulle för aktiva delägare med nyreglerad lön gälla bestämmelserna i det förslag till civilt familjepensionsreglemente, som avlämnats av 1934 års familjepensionsutredning. I en blivande definitiv överenskommelse bör givetvis i stället hänvisas till allmänna familjepensionsreglementet i den form, vari det kan komma att godkännas av riksdagen. Det genom proposition nr 201 framlagda förslaget torde icke i jämförelse med familjepensionsutredningens förslag innebära några avvikelser i sak av sådan betydelse, att de böra kunna föranleda en ändrad ståndpunkt till överenskommelsen från fullmäktiges sida. Den i vissa avseenden ändrade terminologin i förslaget till allmänt familjepensionsreglemente, jämfört med nämnda förslag till civilt familjepensionsreglemente, bör vidare föranleda vissa rent redaktionella ändringar i överenskommelsen. Huvudsakligen avser jag då, att ordet pensionstal i 2 och 3 mom. utbytes mot ordet familjepensionsunderlag och att regeln i 4 mom. gives den ändrade lydelsen, att familjepensionens grundbelopp i där avsett fall icke må bestämmas till belopp, understigande familjepensionsunderlaget för den ifrågavarande befattningen.

Överenskommelsen innebär, att bestämmelserna om avgifter och avgiftstid skola förbli oförändrade även för de delägare, som bliva underkastade det nya familjepensionsreglementet; vid befordran skall dock reglementet även i detta avseende vinna tillämpning, fränsett visst undantag till vilket jag återkommer. På denna princip ha de under utredningens gång gjorda försäkringsmatematiska beräkningarna vilat, och en utgångspunkt har härvid vidare varit, att man trots de förbättrade pensionsförmånerna icke kunde ha anledning förvänta en allmän frivillig övergång å de nya bestämmelserna, därest de nya högre familjepensionsavdragen även skulle tillämpas. Från kassans fullmäktiges och deras delegerades sida har emellertid med styrka framförts det önskemålet, att avgiftsplikten under alla omständigheter skall upphöra vid avgång med pension — i överensstämmelse med vad

som skulle gälla enligt familjepensionsreglementet — ehuru enligt kassans nuvarande bestämmelser avgiftsplikten upphör först vid 67 års ålder. Det har därvid särskilt framhållits, att det för kassan länge varit en strävan att få sistnämnda bestämmelse ändrad och att de år 1935 genomförda sänkningarna av pensionsåldrarna, särskilt för lägre befattningshavare, avsevärt ökat olägenheterna av denna bestämmelse. Familjepensionsutredningen har funnit önskemålet behjärtansvärt men icke ansett sig kunna i överenskommelsen tillgodose detsamma. I samtliga yttranden har däremot förordats, att önskemålet tillgodoses. Statskontoret har dock ansett såsom villkor för en sådan förmån böra föreskrivas, att vederbörande delägare även i fråga om avgifternas belopp förklara sig villiga att underkasta sig familjepensionsreglementet. Samma synpunkt framkommer i de båda lönenämndernas yttranden i den formen, att man ifrågasätter önskemålets tillgodoseende genom att öppna möjlighet för envar delägare med nyreglerad lön att efter anmälan underkasta sig familjepensionsreglementet i fråga om såväl avdrag som avdragstid.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit har jag för egen del funnit mig böra förorda sådan ändring i överenskommelsen (3 och 5 mom.), att avgiftsbefrielse från avgången ur tjänst undantagslöst kommer att gälla — liksom för alla de nuvarande och blivande tjänstemän som bli helt underkastade det nya familjepensionsreglementet — även för alla nuvarande delägare i kassan. Önskemålet att tjänstemännen icke efter övergången å pensionsstat belastas med familjepensionsavgifter är så starkt framträdande, att staten enligt min mening icke bör underlåta att begagna detta tillfälle att överlag tillgodose detta önskemål. Ett väsentligt skäl är därvid även, att det är de av statsmakterna nyligen genomförda sänkningarna av pensionsåldrarna, som särskilt framhåvt olägenheterna av kassans nuvarande bestämmelse om avgiftsplikt till 67 års ålder. Under det att denna bestämmelses olämplighet tidigare framträtt i jämförelsevis begränsad omfattning, innebär bestämmelsen nu — enligt inhämtade uppgifter — att omkring 90 procent av kassans delägare bliva avgiftspliktiga efter avgången ur tjänst och att kassans delägare i genomsnitt drabbas av sådan avgiftsplikt under en tid av omkring $4\frac{1}{2}$ år (för delägare i lägre lönegrader i genomsnitt under omkring $6\frac{1}{2}$ år).

Enligt min mening bör denna avgiftsbefrielse från övergången å pensionsstat gälla generellt och således icke, såsom ifrågasatts, göras beroende av, att vederbörande delägare förklarat sig villig att i fråga om familjepensionsavdragens belopp underkasta sig det nya reglementet. En sådan avvikelse från principen om oförändrade avgifter för nuvarande delägare och en sådan ytterligare möjlighet att genom särskild anmälan få tillämpad en från huvudreglerna avvikande anordning synes ur flera synpunkter olämplig, bland annat såtillvida, att möjligheten till avgiftsbefrielse troligen skulle komma att bli begagnad endast i de fall, då den enskilde delägaren kunde räkna ut att de bortfallna avgiftsåren för honom övervägde förhöjningen i pen-

sionsavdragen, en anordning som knappast vore lämplig och som icke skulle stå i god överensstämmelse med den på kollektivt ansvar grundade familjepensioneringen.

Regeln om att efter befordran familjepensionsreglementet skall tillämpas även i fråga om familjepensionsavdragen är i överenskommelsen förknippad med det undantaget, att befordringsavgift i anledning av tidigare befordran även skall slutbetalas, om vederbörande vill bliva delaktig av förmånen att under alla omständigheter erhålla full pension för sina efterlevande för det fall att han vid sin död kvarstår i tjänst eller åtnjuter pension. Generalpoststyrelsen har föreslagit borttagande av detta undantag. Om än detta kan vara förenat med vissa administrativa olägenheter och om än frågan är av mindre ekonomisk betydelse för statsverket, synes mig emellertid, för undvikande av alltför stora ojämnheter vid olika fall av befordran, undantaget böra bibehållas. Det må framhållas, att de administrativa olägenheterna komma att bestå endast under en kort övergångstid.

I överenskommelsens 5 mom. regleras familjepensionsrätten för de delägare i kassan, som åtnjuta oreglerad avlöning. Principen är här den, att de för kassan gällande bestämmelserna alltfjämt skola tillämpas, dock att pensionsförmånerna skola ökas med tjugo procent. Såväl av kassans fullmäktige som i vissa yttranden framhålles angelägenheten av, att efter kassans upplösning familjepensionsrätt genom statens försorg beredes även blivande innehavare av befattning med oreglerad lön, för vilka såsom nämnts allmänna familjepensionsreglementet ej erhåller tillämpning. En reservant inom fullmäktige, som representerar ett sådant oreglerat förvaltningsområde, nämligen fögderiförvaltningen, har påyrkat att bestämmelser härom intagas i överenskommelsen; i samband därmed har även framförts det önskemålet, att medgiven provisorisk löneförbättring för befattningshavare med oreglerad lön måtte, i motsats till vad nu sker i kassan, tagas i beräkning vid bestämmande av familjepensionen.

Enligt min mening är det självklart, att staten efter kassans upplösning bereder blivande ordinarie befattningshavare med oreglerad lön familjepensionsrätt. Lämpligast synes vara att för dem komma att gälla i huvudsak samma bestämmelser som för kassans nuvarande delägare med oreglerad lön. Då således såväl nuvarande som blivande befattningshavare, tillhörande denna kategori, skulle komma i åtnjutande av det föreslagna tillägget av tjugo procent å eljest bestämda pensionsförmåner, synes anledning icke föreligga att i detta sammanhang upptaga frågan om sådan ändring beträffande dessa befattningshavare, att tillfällig löneförbättring föranleder höjning av pensions- och avgiftsnivån, så mycket mindre som principiella betänkligheter kunna anföras mot en dylik ändring. Ifrågavarande bestämmelser för blivande befattningshavare ha uppenbarligen icke sin plats i överenskommelsen med kassan.

Sedan kassan upphört är det givetvis önskvärt, att kassans i det föregående angivna ordinarie tjänstemän i den mån så låter sig göra beredas sysselsättning i statstjänst. Man torde också få räkna med, att viss förstärkning

av arbetskrafterna blir erforderlig hos de myndigheter som komma att övertaga bestyret med familjepensioneringen. Skulle någon av tjänstemännen icke lämpligen kunna beredas likvärdig anställning i statstjänst, ehuru han är villig att övergå å sådan, synes rimligt att staten under alla omständigheter tillförsäkrar sådan tjänsteman oförändrade förmåner, inberäknat sådana tilläggsförmåner, till vilka han icke kan anses juridiskt berättigad. Av denna allmänna innebörd äro också de i överenskommelsen intagna bestämmelserna i ämnet. Fullmäktiges majoritet har, fränsett en viss detalj, icke föreslagit någon ändring av dessa bestämmelser, men två reservanter ha, med upptagande av vissa från tjänstemännen framförda önskemål, påyrkat intagande i överenskommelsen av bestämmelser i syfte att tillförsäkra tjänstemännen bibehållande av alla tillförsäkrade förmåner för det fall att de icke önska begagna sig av erbjudande att mottaga likvärdig statsanställning. Sistnämnda yrkande grundas på den uppfattningen, att tjänstemännen icke äro skyldiga att övergå i statstjänst. Familjepensionsutredningen har som skäl för ståndpunkten att icke intaga bestämmelser för ifrågavarande fall anført, att bedömandet av, huru i ett sådant oförmodat fall skulle förfaras, innefattade en rättsfråga, som icke ansetts lämpligen kunna eller böra vinna sin lösning i överenskommelsen, och utredningen har i stället föreslagit, att riksdagen lämnade Kungl. Maj:t bemyndigande att i nu avsett fall träffa särskild överenskommelse med tjänstemannen efter skäliga grunder. Fullmäktiges majoritet har jämväl funnit sig ej kunna avgöra förevarande rättsfråga och vidare framhållit, att då staten övertagit kassans alla förpliktelser, kunde det icke göras gällande att tjänstemännen genom överenskommelsen avhändes någon rätt, samt att det icke rimligen kunde begäras att staten med hänsyn till förevarande fall skulle påtaga sig längre gående förpliktelser mot tjänstemännen än dessa rättsligen kunde göra gällande på grund av anställning hos kassan.

Med åberopande av vad sålunda förekommit får jag förorda, att principerna för överenskommelsen i denna del icke ändras. Den omtvistade frågans praktiska betydelse synes mig mycket begränsad, då den avser endast det oförmodade fall att någon av kassans ordinarie tjänstemän skulle finna lämpligt att vägra mottaga honom erbjuden likvärdig anställning i statens tjänst. Att med hänsyn till ett dylikt fall göra några särskilda utfästelser från statens sida utöver vad som må ligga i det allmänna övertagandet av kassans förpliktelser anser jag, i likhet med fullmäktige, icke påkallat. Liksom fullmäktige förutsätter jag nämligen, att största möjliga hänsyn kommer att tagas till tjänstemännens berättigade intressen, när det gäller en omplacering i statstjänst.

I fråga om detaljerna i förevarande moment av överenskommelsen är jag ense med fullmäktige därom, att sådan omredigering bör ske, att förste expeditionsvakten tillförsäkras det omnämnda hyresbidraget icke blott vid övergång i statstjänst utan även för det fall att statstjänst icke erbjudes honom. Då de ifrågavarande manliga tjänstemännen för närvarande äro delägare i kassan, anser jag vidare stadgandet om familjepensionering böra så förtyd-

ligas, att detsamma under alla omständigheter blir tillämpligt å berörda tjänstemän.

De icke-ordinarie befattningshavarna hos kassan utgöras av en sekreterare och ombudsman, en konsulent och en amanuens. Alla befattningarna innehavas såsom bisysslor av ordinarie statstjänstemän. Särskilda bestämmelser rörande dem ha icke vid överenskommelsens ingående ansetts erforderliga. Därest för någon av dem, trots befattningens karaktär av bisyssla, på grund av lång tjänstetid och andra särskilda förhållanden anses böra ifrågakomma särskild avskedsersättning, synes det ankomma å fullmäktige att före kassans överlämnande meddela beslut härom, som i vanlig ordning underställes Kungl. Maj:ts prövning.

I fråga om de i 8 mom. av överenskommelsen upptagna bestämmelserna för underlättande av den fortsatta avvecklingen av den med kassan förenade kapital- och livränteförsäkringsanstalten har jag ej funnit anledning till erinran.

Under 9 mom. av överenskommelsen förklarar sig staten beredd att förvalta de nu under kassans förvaltning ställda, av mig i det föregående angivna donationsfonderna. De närmare bestämmelserna angående dispositionen av dessa fonder torde det ankomma å Kungl. Maj:t, utan riksdagens hörande, att meddela; det är här fråga om den Kungl. Maj:t tillkommande rätten att, då testamentsföreskrifter på grund av ändrade förhållanden icke längre kunna uppfyllas, meddela tillstånd till de ändringar, som äro erforderliga (permutationsrätt). Sedan justitiekanslersämbetets utlåtande i frågan inhämtats, torde jag framdeles få ånyo anmäla denna fråga för Kungl. Maj:t i samband med att förslag till text till definitiv överenskommelse underställes Kungl. Maj:t. I denna ordning bör även prövas den i sista stycket av 8 mom. intagna föreskriften angående dispositionen av de båda donationsfonder, som nu utgöra grundfond för kapital- och livränteförsäkringsanstalten.

I överenskommelsens sista moment bör utsättas viss dag för övertagandet. Från och med samma dag förutsättes allmänna familjepensionsreglementet bliva satt i kraft för alla förvaltningsområden, vilkas ordinarie manliga befattningshavare dessförinnan varit skyldiga att tillhöra civilstatens änke- och pupillkassa. Denna tidpunkt torde icke kunna sättas tidigare än till den 1 juli 1937. Såsom jag strax skall närmare utveckla erfordras nämligen, sedan definitiv överenskommelse kommit till stånd mellan Kungl. Maj:t och kassans fullmäktige, i god tid före genomförandet en mångfald olika författningsbestämmelser, och dessutom torde det möta alltför stora svårigheter att vid årets riksdag träffa alla de beslut, bland annat i anslagsfrågor, som skulle erfordras för reformens genomförande under budgetåret 1936/1937. Ikraftträdande av reglementet vid viss tidigare tidpunkt beträffande vissa nyttillträdande befattningshavare vid vattenfallsstyrelsen, på sätt styrelsen påyrkat, torde icke vara möjligt.

Lämpligast synes vara att i detta sammanhang inhämta riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att efter överenskommelsens ingående förordna om

allmänna familjepensionsreglementets ikraftträdande för ifrågavarande förvaltningsområden. I samband därmed böra, i enlighet med punkt 1 i reglementets slutbestämmelser, fastställas de avvikelser från reglementets bestämmelser, som i fråga om kassans nuvarande delägare, tillhörande nyreglerat förvaltningsområde, betingas av överenskommelsen; till vissa avvikelser beträffande kvinnliga befattningshavare vid ifrågavarande förvaltningsgrenar skall jag strax återkomma. Vid reglementets ikraftträdande för lotsverkets personal bör dessutom iakttagas, att reglementet icke kan få tillämplighet för befattningshavare, som före 1914 års utgång tillträtt ordinarie befattning vid lotsverket och på denna grund ännu är skyldig att tillhöra lotsverkets enskilda pensionskassa i stället för civilstatens änke- och pupillkassa.

I samband med överenskommelsens ikraftträdande erfordras vidare bestämmelser för fastställande av vad som jämlikt överenskommelsens 5 och 6 mom. skall gälla beträffande de delägare, för vilka allmänna familjepensionsreglementet *icke* skall tillämpas — huvudsakligen alla tjänstepensionärer samt alla i tjänst varande delägare med oreglerad lön — samt beträffande dem, som redan före övertagandet tillträtt familjepension. Även dessa och övriga bestämmelser, som direkt erfordras för överenskommelsens genomförande, synes Kungl. Maj:t böra inhämta riksdagens bemyndigande att meddela. Detsamma gäller de föreskrifter om familjepensionering för blivande befattningshavare med oreglerad lön vid nu ifrågavarande förvaltningsområden, som enligt vad jag redan framhållit bliva erforderliga.

Då allmänna familjepensionsreglementet sättes i kraft för ifrågavarande förvaltningsområden, blir reglementet enligt sin ordalydelse (1 §) tillämpligt även för kvinnliga befattningshavare, å vilka civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt. Det är nu att märka, att enligt kungörelse den 18 juni 1925 (nr 279) envar kvinnlig innehavare av ordinarie befattning i statens tjänst med avlönning enligt grunder, som fastställts år 1925 eller senare, är skyldig att genom erläggande av avgifter bereda rätt till pension åt efterlevande barn. Avgifterna utgå med enahanda belopp, som i vederbörande pensionsinrättnings reglemente äro stadgade för manlig innehavare av samma befattning eller befattning i samma lönegrad, dock — enligt en genom kungörelse den 17 maj 1935 (nr 215) genomförd ändring — att kvinnlig befattningshavare, som avgått från tjänsten med pension, i intet fall skall vara skyldig erlägga årsavgift för tid efter utgången av den månad, varunder befattningshavaren uppnått 60 års ålder. Pensionsförmånen är inskränkt till att avse endast barn och utgår enligt de för vederbörande pensionsinrättning gällande reglerna.

Föreningen kvinnor i statens tjänst samt vissa andra sammanslutningar av kvinnliga tjänstemän ha i sin förut berörda framställning uttalat, att de förutsatte att likställighetsprincipen mellan manliga och kvinnliga befattningshavare genomfördes även såtillvida, att de övergångsbestämmelser, som komme att fastställas för de vid statens övertagande av de enskilda familjepensionskassorna i tjänst varande kassadelägarna med reglerad lön,

även bleve gällande för motsvarande kvinnliga befattningshavare, vilka erlagt avgifter enligt 1925 års kungörelse. Vidare har i framställningen framhållits, att det syntes berättigat, att det nya reglementet vunne full tillämpning i fråga om pensionering av efterlevande till kvinnliga tjänstemän, vilka haft att erlægga avgifter enligt berörda kungörelse och blivit pensionerade under tiden efter den 1 juli 1925 till dess det nya familjepensionsreglementet trädde i kraft.

Statskontoret, som nu särskilt yttrat sig över framställningen i denna del, har — efter ett uttalande att det sistnämnda önskemålet syntes innebära att, då pensioner utginge enligt berörda kungörelse, vederbörande pensionärer borde komma i åtnjutande av pensionsförbättring, motsvarande den som nu tillförsäkrades efterlevande efter manliga befattningshavare i samma ställning — erinrat, att ifrågavarande kvinnliga befattningshavare, med hänsyn till den ordning i vilken deras nuvarande familjepensionering tillkommit, enligt därom givna föreskrifter i gällande avlöningsreglementen syntes vara skyldiga att utan vidare underkasta sig de ändrade bestämmelser i fråga om pension, som kunde vara utfärdade. Statskontoret har dock för sin del funnit billighetsskäl tala för ett tillmötesgående av de kvinnliga befattningshavernas förevarande önskemål.

Allmänna civilförvaltningens lönenämnd har i sitt i propositionen nr 201 omförmälda utlåtande upptagit samma frågor. Nämnden har nämligen, utan att framställa direkt förslag i frågan, förklarat sig anse fog icke saknas för ett inom nämnden framställt yrkande, att ifrågavarande kvinnliga befattningshavare måtte få, i likhet med delägarna i kassorna, i fortsättningen bibehållas vid de avgifter som de nu erlade. Och vidare har nämnden uttalat, att nämnden förutsatte, att sådana efterlevande till befattningshavare i statens tjänst, vilka vid tidpunkten för de enskilda kassornas övertagande av staten åtnjöte pension, skulle komma i åtnjutande av det procentuella fasta bidrag, som enligt föreliggande förslag skulle av statsmedel tillerkännas de änkor och barn efter delägare, vilka då åtnjöte pension från vederbörande kassa.

För egen del anmärkte jag redan i motiveringen i propositionen nr 201 till punkten 1 i slutbestämmelserna till allmänna familjepensionsreglementet, att den föreslagna lydelsen förutsatte, att ordinarie kvinnliga befattningshavare, vilka varit underkastade 1925 års familjepensionsbestämmelser, vid övergången skulle kunna likställas med de nuvarande aktiva delägarna i familjepensionskassorna såsom i flera av yttrandena över familjepensionsutredningens förslag förordats. Denna tanke synes mig böra fullföljas och utvidgas att gälla även kvinnliga befattningshavare av detta slag, som vid övertagandet av kassan redan tillträtt tjänstepension, samt sådana efterlevande, som då redan tillträtt familjepension. Bestämmelserna i 2—6 mom. i överenskommelsen skulle således erhålla motsvarande tillämpning för dessa kategorier. Vad detta innebär torde vid en genomgång av dessa bestämmelser utan vidare vara klart; ifrågavarande kvinnliga befattningshavare skola, om de ej göra särskild anmälan, bli underkastade det nya reglementet med

de undantag, som i 3 och 4 mom. omförmälas, medan för dem, som göra sådan anmälan, liksom för tjänstepensionärer och familjepensionärer de för dem tidigare gällande bestämmelserna alltjämt skola gälla, med iakttagande dock att pensionsförmånerna höjas med tjugo procent. De för genomförande härav erforderliga närmare bestämmelserna torde Kungl. Maj:t böra bemyndigas att meddela i samband med motsvarande bestämmelser för manliga befattningshavare.

Slutligen torde jag få beröra vissa frågor rörande nu stadgad skyldighet för ordinarie befattningshavare att tillhöra enskilda familjepensionskassor. Genom att civilstatens änke- och pupillkassas verksamhet övertages av staten samt allmänna familjepensionsreglementet samtidigt sättes i kraft för ifrågavarande förvaltningsområden, upphör givetvis också skyldigheten för nuvarande och blivande ordinarie befattningshavare att tillhöra denna kassa. Familjepensionsreglementets ikraftträdande för dessa förvaltningsområden kan emellertid ha sådana konsekvenser även för andra kassor. Enligt 16 § skall nämligen den som en gång kommit under reglementet men övergått till en med tjänstepensionsrätt förenad anställning i statens tjänst, å vilken varken civila eller militära tjänstepensionsreglementet eller tjänstepensionsreglementet för arbetare är gällande, fortfarande — med visst undantag — vara underkastad familjepensionsreglementets bestämmelser. En följd av denna bestämmelse måste givetvis bli, att för sådan befattningshavare eljest gällande skyldighet att inträda i annan kassa eller underkasta sig familjepensionsbestämmelserna för statens pensionsanstalt upphäves. Innan familjepensionsreglementet trätt i kraft för hela sitt avsedda tillämpningsområde torde vad nu sagts rörande de i 16 § avsedda fallen få erhålla utvidgad tillämpning såtillvida, att i samband med förordnande om reglementets ikraftträdande även förordnas, att den som blivit underkastad reglementets bestämmelser skall kvarstå under detta, även om han övergår till befattning utanför ifrågavarande förvaltningsområde, å vilken något av nämnda tjänstepensionsreglementen *är* tillämpligt.

En annan fråga är, huruvida den nu stadgade skyldigheten för härads-hövdingar, landssekreterare och landskamrerare att tillhöra, jämte civilstatens änke- och pupillkassa, »föreningen till understöd för änkor och oförsörjda barn efter häradshövdingar, landssekreterare och landskamrerare» bör upphävas eller fortfarande bibehållas. I anledning av att 1930 års pensionssakkunniga i sitt förslag till civilt familjepensionsreglemente upptagit en bestämmelse, varigenom upphävdes »vad i andra reglementen eller föreskrifter stadgas angående skyldighet att för beredande av pension åt efterlevande erlägga avgift till någon för sådant ändamål upprättad pensionsinrättning eller pensionsanstalt», ingåvo delegerade för föreningen den 27 februari 1935 en skrift med hemställan att berörda bestämmelse icke måtte få avseende å föreningen. Det framhölls därvid, att det icke vore klart huruvida bestämmelsen avsetts att gälla föreningen. Enligt en uppgift hade avsetts att den obligatoriska anslutningen skulle bortfalla för dem, som efter nyreglering av häradshövdingarnas löner utnämndes till hä-

radshövdingar, samt för i framtiden till landssekreterare och landskamrerare befordrade tjänstemän. En sådan ändring skulle enligt delegerades mening väsentligen försvåra, måhända rent av äventyra föreningens förmåga att fullgöra sina förpliktelser. Vidare erinrades, att dessa tjänstemäns avlöningsförmåner, på grund av avlöningsförstärkning eller sportler, i allmänhet överstege de avlöningsförmåner, varå pensionsunderlaget är grundat. Det syntes opåkallat att i samband med förbättringar i familjepensioneringen införa bestämmelser, som för dessa tjänstemäns efterlevande skulle innebära försämrade familjepensionsförmåner, så mycket mera som staten icke lämnade något bidrag till dessa understöd.

Enligt min mening är det principiellt oriktigt att, efter familjepensionsreglementets ikraftträdande för visst förvaltningsområde, bibehålla skyldighet för någon viss grupp av befattningshavare inom detta område att tillhöra särskild familjepensionskassa. Ifrågavarande skyldighet synes sålunda böra åtminstone successivt upphävas för de befattningshavare med ny-reglerad lön, som nu skola tillhöra förevarande understödsförening, d. v. s. landssekreterare och landskamrerare. Till en början torde emellertid utredning böra ske rörande föreningens ekonomiska ställning samt nämnda åtgärds konsekvenser för övriga delägare. Därest denna utredning ger anledning till åtgärder, för vilkas genomförande riksdagens medverkan erfordras, kan proposition i ämnet föreläggas 1937 års riksdag.

Vid anmälan av propositionen nr 201 anförde jag, att i den mån framdeles beslut fattades om allmänna familjepensionsreglementets ikraftträdande för visst förvaltningsområde, erfordrades självfallet också avgöranden från statsmakternas sida i åtskilliga ekonomiska och budgettekniska frågor, såsom exempelvis rörande den budgetmässiga redovisningen av familjepensionsavdragen, rörande sättet för bestridande av utgifterna för de enligt reglementet utgående pensionerna samt rörande förvaltningen av de fondmedel, som i samband med övertagandet av enskilda kassor tillfölle staten. Dessa avgöranden torde lämpligen böra anstå till 1937 års riksdag. Jag vill i detta sammanhang endast nämna, att de från ifrågavarande kassa övertagna fondmedlen självfallet skola bibehållas såsom en kapitaltillgång, vars avkastning begagnas för statens utgifter enligt familjepensionsreglementet eller enligt förevarande överenskommelse, samt att de affärsdrivande verk, vilkas befattningshavare nu åtnjuta familjepensionering hos denna kassa — postverket, domänverket och statens vattenfallsverk — för dessa ändamål böra få tillgodogöra sig å dem belöpande andel av berörda avkastning. Lösningen av frågan om den budgetmässiga redovisningen av familjepensionsavdragen sammanhänger bland annat med frågan, huruvida och i vilken omfattning fondering för framtiden bör ske av medel för bestridande av kostnaderna för det statliga pensionsväsendet. I vad denna fråga rör tjänstepensioneringen har försäkringsinspektionen den 28 juni 1935 anbefallts att verkställa utredning av densamma.

Till belysning av den ifrågavarande reformens ekonomiska innebörd sy-

nes det emellertid kunna vara av intresse att redan nu meddela vissa resultat av en gjord överslagsberäkning av inkomster och utgifter för familjepensionsändamål under budgetåret 1937/1938 beträffande de förvaltningsområden, där familjepensioneringen i följd av förevarande överenskommelse skulle övertagas av staten. Enligt dessa beräkningar kan avkastningen av de från kassan övertagna tillgångarna — oberäknat vad som belöper å kapital- och livränteförsäkringsanstalten och donationsfonderna — jämte avkastningen av från föregående år fonderade familjepensionsmedel, motsvarande av ordinarie kvinnliga befattningshavare erlagda avgifter, uppskattas till sammanlagt omkring 2.9 miljoner kronor samt familjepensionsavdragen beräknas till omkring 2.7 miljoner kronor. Inkomsterna skulle alltså uppgå till omkring 5.6 miljoner kronor. Å andra sidan uppskattas kostnaden för familjepensioner, fränsett pensionstillägg och dyrtidstillägg samt den enligt nya reglementet utgående pensionens rörliga del, under samma budgetår till omkring 3.5 miljoner kronor. Kostnaden för pensionstillägg kan antagas bli ungefär oförändrad, och dyrtidstilläggets utbytande mot en rörlig del å pensionen framträder under första budgetåret endast i ett fåtal fall, som ej kunna nämnvärt påverka beräkningarna. Med dessa utgångspunkter skulle således inkomsterna komma att överstiga utgifterna med omkring 2.1 miljoner kronor. Framhållas bör emellertid ytterligare, att i detta sammanhang tillkommer — jämte vissa administrationskostnader för familjepensioneringen — en kostnad för de icke-ordinarie befattningshavarnas uppflyttning med en löneklass, på sätt föreslagits i propositionen nr 201. Enligt vissa preliminära beräkningar kan sistnämnda kostnad för samtliga ifrågavarande förvaltningsområden uppskattas till ungefär 0.8 miljon kronor. Såsom redan antytts avse ifrågavarande kostnadsberäkningar såväl förvaltningsområden, vilkas personalkostnader bestridas från anslag å riksstaten, som de affärsdrivande verken. Uppdelning häremellan av de i beräkningarna upptagna beloppen har icke nu ansetts erforderlig.

Telegrafverkets änke- och pupillkassa.

Nuvarande organisation m. m.

Telegrafverkets änke- och pupillkassa bildades år 1875. Enligt 2 § 1 mom. i kassans av Kungl. Maj:t den 10 december 1920 (Sv. ffs. nr 906) fastställda reglemente med däri sedermera gjorda ändringar¹ åligger skyldighet att vara delägare i kassan: a) envar manlig innehavare av ordinarie tjänst vid telegrafverket, dock att sådant delägarskap upphör, därest delägaren efter fyllda 60 levnadsår ej har hustru eller barn med anspråk å pension enligt reglementet; samt b) envar, som efter vunnen delaktighet i kassan och efter avgång från ordinarie tjänst vid telegrafverket är berättigad till pen-

¹ Se Sv. ffs. 1925: 406 och 1930: 375.

sion från verket, därest han vid avgången har hustru eller barn med anspråk å pension enligt reglementet, dock att sådant delägarskap upphör, då före avgången grundlagt anspråk å pension icke längre förefinnes. Vidare gäller enligt 2 § 2 mom., att om delägare i kassan avgår från ordinarie tjänst vid telegrafverket utan att vara berättigad till pension från verket, äger han likväl att, därest han så önskar, bibehålla sin delaktighet, dock endast så länge före avgången grundlagt anspråk å pension enligt reglementet kvarstår.

Antalet delägare i kassan utgjorde vid 1935 års utgång 2,031.

Delägare har att till kassan erlägga pensionsavgift med visst bestämt belopp för varje lönegrad (72 kronor i 1:a och 378 kronor i 30:e lönegraden). Avgiften skall erläggas till och med den månad, då 360 eller, vad beträffar vissa äldre delägare, 300 månatliga inbetalningar av pensionsavgift fullgjorts, dock ej längre än till dess delägaren avlider eller hans delägarskap eljest upphör. Särskilda befordrings- eller andra retroaktivavgifter förekomma ej.

Familjepension utgår till efterlevande efter sådan delägare, som omförmäles i 2 § 1 mom. i reglementet, med visst bestämt belopp för varje lönegrad (530 kronor i 1:a och 1,950 kronor i 30:e lönegraden)¹ samt därutöver för varje pensionsberättigat barn med bestämda pupilltillägg (106 kronor i 1:a och 390 kronor i 30:e lönegraden). Beträffande delägare, som omförmäles i 2 § 2 mom., minskas nämnda belopp med resp. 200 och 40 kronor.

Åldersgränsen för äktenskaps ingående är 60 år. Pensionsrätten för änka upphör vid nytt äktenskaps ingående och kan ej återupplivas, om det andra äktenskapet upplösts genom mannens död. Avliden delägares franskilda hustru kan, då änka eller pensionsberättigade barn ej finnas, vid ömmande omständigheter tillerkännas samma pensionsrätt som änka.

I direkta och indirekta statsbidrag åtnjuter kassan: 1) inkomster av försåld makulatur; 2) böter och viten, som ådömas telegrafverkets tjänstemän för fel eller försummelser i tjänsten; 3) årligt bidrag från telegrafverket med belopp, som Kungl. Maj:t för varje år bestämmer (sedan år 1908 ett belopp av 27 kronor 50 öre per år och delägare bland i tjänst varande befattningshavare). Beloppet av dessa statsbidrag uppgick för år 1935 till 68,581 kronor 62 öre. Dessutom bekostas av statsmedel pensionstillägg och dyrtidstillägg å utgående pensioner enligt grunder som angivits i propositionen nr 201. Kostnaderna härför uppgingo under år 1935 till resp. 1,226 kronor och 53,482 kronor 74 öre.

Kassans kapitalbehållning uppgick enligt räkenskaperna vid 1935 års utgång till 10,684,354 kronor 93 öre. Kassans utgifter för familjepensioner uppgingo under samma år till 231,723 kronor 22 öre.

Kassan förvaltas av en direktion, bestående av en ordförande, som jämte suppleant för honom förordnas av Kungl. Maj:t på förslag av telegrafstyrelsen, samt två valda ledamöter. Delägarna i kassan sammanträda genom fullmäktige till lagtima möte vart femte år och däremellan till urtima möte,

¹ Se tab. 1 Bil. D till prop. nr 201 (sid 134).

då telegrafstyrelsen det medgiver. Fullmäktige ha att anställa val av direktionsledamöter m. m. samt att besluta i sådana frågor, som av telegrafstyrelsen, direktionen eller någon fullmäktig blivit väckta rörande förvaltningen eller om ändring i reglementet. Ändring i reglementet kan icke ske i annan ordning än genom beslut av fullmäktige, vilket blivit av Kungl. Maj:t gillat.

Överenskommelse om kassans överlåtande å staten.

Utredningsmaterialet.

Med skrivelse den 1 april 1936 har 1934 års familjepensionsutredning överlämnat en av utredningen, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt av fullmäktige för telegrafverkets änke- och pupillkassa utsedda delegerade, under förbehåll av fullmäktiges godkännande, å andra sidan, den 31 mars 1936 träffad *överenskommelse om statens övertagande av kassans rörelse*. Överenskommelsen torde få fogas till dagens statsrådsprotokoll (*bilaga E*). Till överenskommelsen höra två bilagor, omnämnda i 8 mom., utgörande *av byråchefen i försäkringsinspektionen, fil. doktor Tim Jansson utarbetade promemior*. Av dessa utgöres den ena av den promemoria angående »allmänna grunder för beräkningar angående civila familjepensionskassors ställning i och för bedömande av den ekonomiska innebörden av ett statens övertagande av verksamheten (självkostnadsgrunder)», vilken redan omförmälts och vilken jämte tillhörande tabeller fogas vid statsrådsprotokollet såsom *bilagor B och B 1—3*, medan den andra promemorian utgör en utredning angående den ekonomiska innebörden av ifrågavarande överenskommelse; till denna senare promemoria, vilken torde få fogas vid statsrådsprotokollet såsom *bilaga F*, höra dels vissa balansräkningar (*bilaga F 1*) och dels en uppställning rörande kassans kapitaltillgångar (*bilaga F 2*).

Med familjepensionsutredningens skrivelse har vidare överlämnats dels *en av delegerade vid överenskommelsens undertecknande avgiven promemoria* med vissa särskilda uttalanden, som i det följande återgivas, dels ock *det av professorn Rob. Malmgren avgivna utlåtandet i vissa rättsfrågor*, vilket redan omförmälts och som fogas vid statsrådsprotokollet såsom *bilaga D*.

Över familjepensionsutredningens skrivelse med därvid fogade handlingar ha *infordrade utlåtanden* avgivits av statskontoret, telegrafstyrelsen och kommunikationsverkens lönenämnd.

Jag övergår nu till en redogörelse för överenskommelsens innehåll samt för de däröver avgivna yttrandena.

Överenskommelsens huvudgrunder. 1—7 mom.

Överenskommelsen vilar på samma huvudgrunder som överenskommelsen med civilstatens änke- och pupillkassa. Dock sker i förevarande överenskommelse hänvisning icke till familjepensionsutredningens förslag till civilt

familjepensionsreglemente utan till det före denna överenskommelses under-tecknande genom proposition nr 201 framlagda förslaget till allmänt familjepensionsreglemente. Åtskilliga särskilda frågor ha vidare vid denna överenskommelses tillkomst uppkommit i anledning därav, att denna kassas tillgångar överstiga vad kassan enligt de tillämpade principerna skall bekosta vid överlåtelsen. Vissa avvikelser i övrigt i jämförelse med överenskommelsen med civilstatens änke- och pupillkassa framgå av följande redogörelse, lämnad av *familjepensionsutredningen* i berörda skrivelse:

Staten övertager kassans förpliktelser och rättigheter enligt det för kassan nu gällande reglementet, och till staten överlätas så stor del av kassans tillgångar, som enligt särskilt verkställda beräkningar motsvara av staten i detta sammanhang åtagna höjda pensionsförpliktelser, fränsett viss del därav, som skall bekostas av staten, och med avdrag för kapitalvärdet av delägarnas blivande avgifter.

För de vid övergången i tjänst varande kassadelägarna skall det nya reglementet i allmänhet bliva gällande. Familjepensionerna skola sålunda beräknas på grundval av de i allmänna familjepensionsreglementet fastställda pensionsunderlagen. Sådan avkortning av pensionen, som i vissa fall i reglementet förutsättes, skall dock ej äga rum beträffande delägare, som enligt det för kassan nu gällande reglementet är berättigad till full pension för sina efterlevande. Vidare skall i delägarnas avgiftsplikt till kassan icke ske någon ändring i de vid tiden för övertagandet gällande bestämmelserna. Utan hinder av vad i allmänna familjepensionsreglementet stadgas skola förden-skull kassadelägarna även sedan de blivit underkastade sistnämnda reglemente fortsätta att betala sina gamla avgifter och detta såväl vad storlek som tidrymd för erläggandet beträffar. Emellertid har i överenskommelsen härutinnan gjorts ett mindre avsteg, i det att i stället för den i kassans reglemente stadgade avgiftsbefrielsen för den, som efter fyllda 60 år ej har hustru eller barn med anspråk å pension, bestämts, att motsvarande avgiftsbefrielse skall gälla för den, som efter fyllda 65 år ej har hustru eller barn med anspråk å pension. Denna skärpning i avgiftsplikten motsvaras av förmånen för vederbörande tjänsteman att kunna ingå till familjepension berättigande äktenskap mellan 60 och 65 år. Tilläggas må, att enligt punkten 3 i övergångsbestämmelserna till det föreslagna allmänna familjepensionsreglementet från reglementets tillämpning skola undantagas sådana ordinarie befattningshavare, vilka före reglementets ikraftträdande vunnit befrielse från stadgad skyldighet att erlägga avgift för beredande av pension åt efterlevande. Härmed åsyftas för telegrafverkets änke- och pupillkassas vidkommande sådana förutvarande delägare i kassan, vilka vid fyllda 60 år vunnit avgiftsbefrielse, emedan de icke hade några pensionsberättigade anhöriga. Däremot avser berörda punkt i övergångsbestämmelserna givetvis icke kassadelägare, vilka fullgjort stadgad avgiftsplikt till kassan enligt för denna nu gällande reglemente.

Vid tjänstemans befordran till ny tjänst, för vilken civila tjänstepensionsreglementet gäller, skall han även i fråga om familjepensionsavdragets *belopp* bliva underkastad det nya reglementet. Däremot har på yrkande av kassans delegerade i förevarande överenskommelse inryckts en bestämmelse om att befordringen icke skall inverka på *avdragstidens längd*.

Sistnämnda bestämmelse innebär för det första, att befrielse från avgiftsplikt skall inträda efter fullgörandet av 360 resp. i vissa fall 300 månadsbetalningar även om en delägare efter övertagandet befordrats till ny tjänst. I gengäld skall kassan av tillgängliga överskottsmedel till staten erlägga ett

belopp, motsvarande värdet av de familjepensionsavdrag, som härigenom efterskänkas för befordrade tjänstemän under tiden före pensionsålderns uppnående. Kapitalvärdet av ifrågavarande förmån har, på sätt framgår av doktor Janssons promemoria (bilaga F), beräknats till i runt tal 200,000 kronor.

För det andra innebär nämnda bestämmelse rörande avdragstidens längd, att även en befordrad delägare kan komma att få vidkännas familjepensionsavdrag efter pensionsålderns inträde. Enligt de inom kassan tillämpade principerna uttagas icke några retroaktiv- eller befordringsavgifter av dem, som senare än 30 resp. 25 år före pensionsåldern vinna inträde i kassan eller delaktighet för ett högre pensionsbelopp. Då någon avkortning av familjepensionerna icke heller ifrågakommer, hava kassadelägarna i gengäld ålagts att fortsätta avgiftsbetalningen efter inträdet å pensionsstat, i den mån så erfordras för uppfyllande av kravet på en 30- resp. 25-årig betalningstid. Denna betalningstid bibehålles enligt överenskommelsen icke blott för obefordrade delägare utan även för delägare, som befordras efter övertagandet, mot att hans efterlevande alltid skola vara tillförsäkrade oavkortad pension enligt den lönegrad han vid avgången ur tjänst tillhörde (jfr 3 mom. andra stycket och 4 mom. första stycket).

Med hänsyn till att reglerna om avgiftspliktens fullgörande i fråga om förutvarande delägare i kassan innebära, att familjepensionsrätten »intjänas» likformigt under en normalt trettioårig betalningsperiod, har det ansetts riktigt att undantaga sådan delägare, som efter allmänna familjepensionsreglementets ikraftträdande avgår ur telegrafverkets tjänst utan att vara berättigad till tjänstepension, från tillämpningen i familjepensionshänseende av den speciella avkortningsregel, som intagits i 4 § 3 mom. andra punkten allmänna familjepensionsreglementet och som bygger på andra förutsättningar i fråga om familjepensionsavdragens utgörande. Föreskrift härom meddelas i 4 mom. andra stycket av överenskommelsen.

5 mom. innehåller en efter nuvarande bestämmelser i kassans reglemente och praxis rörande dessas tillämpning grundad föreskrift angående pensionsrätt i vissa fall för fränskild hustru, från vilken vederbörande kassadelägare erhållit äktenskapsskillnad *före* tidpunkten för kassans övertagande; sker äktenskapsskillnad senare komma allmänna familjepensionsreglementets bestämmelser om pensionsrätt för fränskild make i tillämpning.

Vidkommande familjepension för de änkor och barn, som vid tiden för statens övertagande av kassan redan åtnjuta pension, skall gälla, att pensionen utgöres av *dels* en grundpension, utgående enligt de för vederbörande vid förenämnda tidpunkt gällande bestämmelserna, å vilken grundpension alltjämt skall utgå pensionstillägg och tills vidare även dyrtidstillägg jämlikt nu gällande föreskrifter, *dels* ock ett fast tillägg till grundpensionen, utgående i förhållande till det vid beräkningen av kassans ekonomiska ställning framkomna överskottet. Detta tillägg har för telegrafverkets änke- och pupillkassas del fixerats till 22 procent utav grundpensionen. Härvidlag är att märka, hurusom det procentuella tillägget å grundpensionen, vilket helt skulle bekostas av tillgängliga överskottsmedel från kassan, skulle utgå vid sidan av och oberoende av pensionstagaren vid övertagandet eventuellt tillkommande statligt pensionstillägg eller dyrtidstillägg. Härav följer även, att dyrtidstillägg icke skulle få beräknas å det procentuella tillägget.

I överenskommelsen har likaledes förutsatts (6 mom. andra stycket), att före övertagandet beviljade understöd till sjukliga barn, som överskridit den för pupillpension bestämda åldersgränsen, alltjämt skola utgå enligt oför-

ändrade grunder, dock att även dessa understödsbelopp skola ökas med förenämnda 22 procents-tillägg.

Hittills ha behandlats dels sådana delägare, som vid övertagandet kvarstå i tjänst, och dels de änkor och barn, vilka vid övertagandet redan åtnjuta familjepension. Enligt överenskommelsen med civilstatens änke- och pupillkassa skola sådana delägare, som vid övertagandet åtnjuta tjänstepension, jämsställas med den senare gruppen och således icke erhålla det nya reglementets förmåner. På yrkande av delegerade för telegrafverkets änke- och pupillkassa skola däremot enligt förevarande överenskommelse tjänstepensionärer likställas med de vid övertagandet aktiva delägarna. Emellertid är att märka, att merkostnaderna härför skola i princip helt betalas av kassans medel, även vad beträffar de fasta 120-kronorstilläggen. De rörliga pensionsdelarna för denna kategori skola också belasta kassan, medan kassan å andra sidan skall för denna grupp gottskrivas dyrtidstillägg enligt nuvarande grunder, beräknade å familjepensionsbelopp enligt nu gällande skala.

Genom bestämmelserna i 7 mom. har — i enlighet med vad som förordats i professor Malmgrens utredning — öppnats en möjlighet för den delägare, som så önskar, att efter därom före övertagandet till Kungl. Maj:t gjord anmälan få kvarbliva å »gammal familjepensionsstat» med de förpliktelser och förmåner, som skulle gälla för delägare, vilka icke bliva underkastade det nya familjepensionsreglementet.

Den av *förhandlingsdelegerade* vid överenskommelsens undertecknande avgivna promemorian innehåller, efter en erinran om vissa bestämmelser i förslaget till allmänt familjepensionsreglemente, följande:

Vid planläggningen av den statliga familjepensioneringen har man för de statstjänare, vilka bliva automatiskt underkastade det nya familjepensionsreglementet, sökt i största möjliga omfattning ordna så, att de skola kunna beredas full familjepension utan att avgift uttages av dem efter deras avgång ur tjänst med pension. Med hänsyn till att tjänstepensionerna alltjämt äro knappt tillmätta och, om de skola motsvara sitt ändamål, icke tåla vid den minskning, som familjepensionsavdragen innebära, måste denna ordning sägas vara rationell och riktig.

Enligt den nu föreliggande preliminära överenskommelsen angående statens övertagande av telegrafverkets änke- och pupillkassa komma ett betydande antal av kassans delägare — för närvarande omkring 840 — att nödgas vidkännas familjepensionsavdrag efter uppnådd pensionsålder. Vid de förhandlingar, som föregått sagda överenskommelse, ha vi framhållit, att enligt vår mening dessa äldre statstjänare borde i främsta rummet kunna påräkna statsmakternas omtanke och välvilja, då det gäller att tillämpa förenämnda princip angående avgiftsbefrielse efter avgång med pension, och att de i varje fall icke borde i sådant hänseende komma i sämre ställning, än som avsetts för de befattningshavare, vilka automatiskt inkomma på den nya familjepensionsstaten. I anslutning härtill ha vi yrkat, att ifrågavarande delägare i kassan måtte genom statens mellankomst befrias från familjepensionsavdrag efter avgång ur tjänst med pension. Då emellertid familjepensionsutredningen förklarat sig icke kunna tillmötesgå våra önskemål på denna punkt, och då vi icke velat riskera ett uppskov med familjepensionsfrågans lösning, ha vi undertecknat överenskommelsen i dess föreliggande lydelse. Vi hålla emellertid före, att den avsedda avgiftsbefrielsen för tjänstepensionärerna bör kunna ordnas oavsett inehållet i den träffade preliminära överenskommelsen, och uttala en förhoppning, att statsmakterna skola behjärta våra önskemål beträffande de här ifrågavarande delägarna i kassan.

Till belysande av omfattningen och verkningarna av en dylik avgiftsbefrielse anse vi oss böra meddela, att antalet år, varunder enligt nu gällande bestämmelser avgift skall erläggas efter pensionsåldern, för kassans 2,123 delägare utgör sammanlagt omkring 6,400, vilket motsvarar i genomsnitt 3 år per delägare. Av det nämnda totala antalet avgiftsår falla 92.7 % på delägare tillhörande de lägre (1:a—12:e) lönegraderna, och av de delägare, som skulle komma i åtnjutande av avgiftsbefrielsen, tillhöra 91.4 % samma lägre lönegrader.

Vi förutsätta, att familjepensionsavgifternas förändring till familjepensionsavdrag icke skall föranleda minskning av dyrtidstillägget till statens befattningshavare.

Familjepensionsutredningen har uttalat, att den funne det framställda önskemålet om avgiftsbefrielse vid övergång å pensionsstat vara synnerligen behjärtansvärt men att den för sin del icke ansett sig kunna inrycka en bestämmelse av här avsett innehåll i avtalet.

Statskontoret har i sitt yttrande tillstyrkt en ändring av förslaget i denna del därhän, att avgiftsbetalning överhuvud taget icke vidare skulle ifrågakomma, sedan tjänsteman avgått med pension. Då emellertid kassan, enligt vad den verkställda värderingen av kassans tillgångar utvisade, förfogade över ej oväsentliga överskottsmedel, vilka vid statens övertagande av kassan skulle komma att fortfarande stå till fullmäktiges disposition, syntes det statskontoret skäligt, att kassan av berörda överskottsmedel lämnade staten kompensation för den eftergift i fråga om avgiftsbetalning, som här ifrågasattes, detta så mycket mera som berörda överskottsmedel torde till stor del ha uppkommit genom de större statsbidrag denna kassa åtnjutit.

Telegrafstyrelsen har anfört:

Såsom toltalomdöme angående den träffade överenskommelsens ekonomiska innebörd får telegrafstyrelsen uttala, att överenskommelsen synes i skälig mån tillgodose delägarnas i kassan intressen samt för telegrafstyrelsen, som förmodas komma att av Kungl. Maj:t anförtros att handhåva familjepensioneringen liksom den handhar tjänstepensioneringen för telegrafverkets anställningshavare, innebära en fördelaktig uppgörelse. Styrelsen, som alltså har all anledning att förorda överenskommelsens fastställande av Kungl. Maj:t och riksdagen, har emellertid funnit anledning att beröra några detaljer i avseende å överenskommelsen.

I likhet med familjepensionsutredningen vill styrelsen uttala sin fulla anslutning till det av kassans delegerade framställda önskemålet, att nuvarande delägare i kassan befrias från skyldighet att vidkännas familjepensionsavdrag efter inträdet å pensionsstat men ändock vara tillförsäkrade full familjepension för sina efterlevande.

I punkt 7 av den remitterade överenskommelsen har förbehållits rätt för delägare i änkekassan, därest han före övertagandet av kassan gör anmälan till Kungl. Maj:t, att kvarstå på de villkor, som omförmålas i punkt 6. Ur enkelhetens och övergångsarbetets synpunkt torde vara att föredraga, att tidpunkten för dylik anmälan sättes något tidigare, exempelvis till den 1 december 1936. Likaså förefaller det tillräckligt, om dylik anmälan göres till telegrafstyrelsen.

Vid jämförelse mellan den i proposition nr 201 till 1936 års riksdag såsom mom. 3 i övergångsbestämmelser till det föreslagna allmänna familjepen-

sionsreglementet intagna bestämmelsen och den remitterade överenskommelsen om statens övertagande av telegrafverkets änke- och pupillkassa framgår, att den i nämnda moment använda beteckningen »befattningshavare, som före reglementets ikraftträdande vunnit befrielse från stadgad skyldighet att erlägga avgift» vid uppgörandet av överenskommelsen tolkats att icke avse delägare, som efter fullgjord avgiftsplikt fortfarande för sina efterlevande hava pensionsrätt i kassan. Överenskommelsen förutsätter därför, helt naturligt, också uttryckligen, att nuvarande delägare efter fullgjord avgiftsplikt under 25 respektive 30 år skola utan vidare vara pensionsberättigade för sina efterlevande enligt det nya reglementet. Formuleringen av mom. 3 i övergångsbestämmelserna är emellertid otydlig, och telegrafstyrelsen får därför i detta sammanhang uttala önskemålet, att momentet måtte omarbetas till större tydlighet.

Kommunikationsverkens lönenämnd har i sitt yttrande förklarat sig i tillämpliga delar åberopa vad nämnden anfört i yttrandet i anledning av förslaget till överenskommelse med civilstatens änke- och pupillkassa.

Tillgångarnas fördelning m. m. 8 mom.

Enligt överenskommelsens 8 mom. överlåter kassan till staten samtliga tillgångar med undantag av vad som motsvarar överskottet enligt balansräkning, uppgjord per dagen för övertagandet enligt de grunder, som angivits i de vid överenskommelsen fogade promemoriorna av byråchefen Jansson; rörande tillgångarnas värdering skola jämväl gälla de i nämnda promemrior angivna grunderna. Uppgörelser i förevarande avseenden skola träffas mellan telegrafstyrelsen och kassan; uppstår därvid meningsskiljaktighet rörande värderingen eller rörande tillgångarnas fördelning, skall frågan hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande.

Det sagda innebär i stort sett, att till staten skulle överlåtas så stor del av kassans tillgångar, som enligt byråchefen Janssons beräkningar motsvara av staten i detta sammanhang åtagna höjda pensionsförpliktelser, fränsett viss del därav, som skall bekostas av staten, och med avdrag för kapitalvärdet av delägarnas blivande avgifter. De närmare beräkningsgrunderna framgå av promemoriorna. Beträffande värdering av kapitaltillgångarna upptagas dessa grunder i en särskild avdelning (6) i den allmänna promemorian (bilaga B), hänförlig även till överenskommelsen rörande civilstatens kassa; då dessa grunder bland annat innebära, att värderingen skett efter en effektiv ränta av 4 procent, ha kassans tillgångar på grund av värdehandlingarnas genomsnittligt högre ränteavkastning uppskrivits från det bokförda värdet 10.1 till 10.6 miljoner kronor. Vilka övertagna pensionsförpliktelser, som skola bekostas av staten, och vilka som skola bekostas av kassan, framgår huvudsakligen av familjepensionsutredningens nyss återgivna skrivelse och i övrigt av promemoriorna. Beträffande denna kassa påtager sig staten i huvudsak icke annat än det förut berörda fasta tillägget å 120 kronor av familjepensionsunderlaget jämte den rörliga pensionsdelen, i vad rör nuvarande delägare i tjänst. Dock bör anmärkas, att kassan ansetts icke böra särskilt debiteras för den kostnad för statsverket som kan

ligga däri, att det förutnämnda fortsatta uttagandet av avgifter mellan 60 och 65 levnadsår icke torde uppväga pensionsförpliktelsen för äktenskap ingångna vid sådan ålder; det ungefärliga kapitalvärdet av denna skillnad förmodas ligga mellan 64,000 och 100,000 kronor.

Av promemorian (bilaga F) framgår, att kapitalvärdet av statens 120-kronorsbidrag för nuvarande delägare i tjänst beräknats till 763,285 kronor. Häremot svarar det bortfallna direkta statsbidraget till kassan, för år 1935 68,582 kronor. Vad beträffar de av staten bekostade rörliga pensionsdelarna anföres i samma promemoria, att dessa komma att understiga dyrtidstilläggen, beräknade enligt nuvarande grunder å de enligt nuvarande skala utgående pensionerna, och detta antagligen oberoende av hur levnads-kostnadsindex framdeles utvecklar sig.

Den balansräkning (bilaga F 1), som upprättats från angivna förutsättningar, utvisar ett överskott kassan tillgodo, vilket per den 30 september 1934 uppgår till 1,445,761 kronor. Familjepensionsutredningen framhåller, att denna siffra givetvis kan komma att undergå förändring vid uppgörandet av motsvarande balansräkning, avseende tidpunkten för statens övertagande av kassan.

Rörande det överskott, som kan uppkomma, stadgas i överenskommelsens 8 mom. andra stycket, att delägarna äga förfoga över detsamma samt att kassans vid övertagandet fungerande fullmäktige äga besluta i fråga om användningen av överskottet i den ordning, som i kassans reglemente är stadgad rörande ändring av reglementet. Detta innebär, att beslutet för att bliva gällande skall fastställas av Kungl. Maj:t.

Förevarande delar av överenskommelsen ha icke varit föremål för något särskilt uttalande i de avgivna yttrandena.

Ikraftträdande. 9 mom.

I överenskommelsens 9 mom. stadgas, i likhet med vad som sagts rörande civilstatens kassa, att överenskommelsen gäller under förutsättning att den å ömse sidor godkänts före 1936 års utgång och att i samband med godkännandet skall fastställas dagen för övertagandet.

I detta sammanhang anmärkes, hurusom *familjepensionsutredningen* framhållit, att det synts önskvärt att det nya familjepensionsreglementet för telegrafverkets del kunde träda i kraft den 1 januari 1937.

Telegrafstyrelsen har i sitt yttrande erinrat om att enligt propositionen nr 201 familjepensionsreglementet för arbetare är avsett att träda i kraft den 1 januari 1937. Under sådana förhållanden syntes det önskvärt att jämväl allmänna familjepensionsreglementet för telegrafverkets del trädde i kraft den 1 januari 1937. I annat fall uppstode vissa olägenheter. Därest det senare reglementet trädde i kraft t. ex. den 30 juni 1937, skulle en familjepensionsreglementet underkastad arbetare, som utnämndes till extra ordinarie reparatör, utträda ur dittillsvarande för hans närmaste relativt betryggande familjepensionssystem och först den 1 juli 1937 åter kunna räkna på den tryggade

familjepensioneringen. Blev han utnämnd till ordinarie reparatör, komme han att under loppet av $\frac{1}{2}$ år vara underkastad tre olika system, först familjepensionering för arbetare, så nuvarande änke- och pupillkassa och slutligen den 1 juli 1937 det allmänna familjepensionsreglementet.

Departement-
chefen.

Mot den förevarande överenskommelsen rörande telegrafverkets änke- och pupillkassa, vilken överenskommelse bygger på samma huvudgrunder som överenskommelsen rörande civilstatens änke- och pupillkassa, har jag i hudsak intet att erinra. De i det föregående nämnda avvikelserna i förhållande till sistnämnda överenskommelse sammanhånga dels med vissa särskilda bestämmelser i reglementet för telegrafverkets kassa rörande avgiftstidens längd m. m. och dels med den omständigheten, att då kassans tillgångar vid tillämpning av samma beräkningsgrunder, som kommit till användning beträffande civilstatens kassa, lämna ett överskott, det varit möjligt att mot ersättning till staten för fulla kostnaden tillgodose vissa från kassans sida framförda särskilda önskemål. I fråga om förevarande kassa påkallas icke från statens sida något tillskott för täckande av sådan brist, som balansräkningen rörande civilstatens kassa utvisade.

Då förevarande överenskommelse utformats, sedan propositionen nr 201 framlagts, erfordras icke härvidlag sådana redaktionella ändringar, som i fråga om civilstatens kassa. Däremot torde i fråga om avgiftsplikten efter avgång ur tjänst böra vidtagas samma ändring i sak, som jag förordat beträffande civilstatens kassa. Sådan ändring har även här påyrkats av förhandlingsdelegerade och i princip förordats i yttrandena. Den har här den innebörden, att medan enligt den preliminära överenskommelsen envar delägare framdeles liksom enligt nuvarande regler skulle ha att vidkännas familjepensionsavdrag under 30, i vissa fall 25 år, oberoende av om och när han under denna avgiftstid avgår ur tjänst, skulle enligt den av mig förordade ändringen avgiftsplikten under alla omständigheter avbrytas senast vid avgång ur tjänst. Individuellt sett kan frågan här ha än större betydelse än för delägare i civilstatens kassa, enär det vid sen befordran till ordinarie tjänst kan gälla många avgiftsår efter avgången ur tjänst, men genomsnittligt sett har frågan icke här fullt samma räckvidd, i det att, som förut omnämnts, den beräknade summan av avgiftsår efter avgången ur tjänst motsvarar endast omkring 3 år per delägare. Utöver de i det föregående upptagna uppgifterna härom kan jag tillägga, att enligt en av kassans konsulent gjord beräkning kapitalvärdet av ifrågavarande avgiftsbefrielse uppgår till omkring 195,000 kronor.

Statskontoret har såsom förut nämnts ifrågasatt, att med hänsyn till kassans ställning kostnaden för ifrågavarande avgiftsbefrielse skall belastas kassan i den balansräkning, som skall upprättas vid övertagandet. Bland annat i betraktande av denna överenskommelses förut berörda allmänna ekonomiska innebörd för statsverket anser jag emellertid rimligt att så icke sker.

Telegrafstyrelsens förslag om sådan ändring, att anmälan om kvarstående å äldre bestämmelser skall ske sist en månad före övertagandet i stället för

sist dagen före övertagandet samt avgivas till telegrafstyrelsen i stället för till Kungl. Maj:t, anser jag mig icke kunna biträda.

I övrigt torde jag beträffande förevarande överenskommelse kunna inskränka mig till att hänvisa till vad jag anfört beträffande överenskommelsen med civilstatens kassa och i den föregående redogörelsen. Beträffande tidpunkten för ikraftträdandet vill jag i anledning av telegrafstyrelsens hemställan, att denna måtte bestämmas till den 1 januari 1937, utöver vad jag i det föregående anfört framhålla, att även om bestämmande av en sådan tidigare tidpunkt för detta förvaltningsområde vore möjlig med hänsyn till riksdagsbehandlingen samt i och för sig kunde anses lämplig och rättvis, skulle därmed vara förenade så avsevärda olägenheter vid utarbetande av alla erforderliga tillämpningsbestämmelser, att jag icke kan förorda detta förslag.

En verkställd överslagsberäkning rörande inkomster och utgifter för familjepensioneringen inom telegrafverket, motsvarande beräkningen rörande civilstaten, utvisar, att under första tillämpningsåret inkomsterna av fonder och familjepensionsavdrag kunna uppskattas till sammanlagt omkring 1.2 miljon kronor samt utgifterna för familjepensioner till omkring 0.3 miljon kronor, medan kostnaden för icke-ordinarie befattningshavares uppflyttning en löneklass kan uppskattas till ungefär 0.3 miljon kronor. Vid dessa beräkningar har ej förutsatts familjepensionsrätt för andra icke-ordinarie än de extra ordinarie.

Hemställan.

Åberopande av vad jag nu anfört får jag — under framhållande av att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen lärer kunna avlåtas utan hinder av att den för avlåtande av propositioner till riksdagen i allmänhet stadgade tid gått till ända — hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att

dels träffa överenskommelser med fullmäktige för civilstatens änke- och pupillkassa och fullmäktige för telegrafverkets änke- och pupillkassa i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående anförts;

dels besluta om allmänna familjepensionsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1937 för de förvaltningsområden, vilkas manliga ordinarie befattningshavare dessförinnan varit skyldiga att tillhöra någon av nämnda kassor, samt därvid fastställa de avvikelser, som betingas av nämnda överenskommelser samt av vad i det föregående anförts rörande kvinnliga befattningshavare;

dels meddela de bestämmelser, som i övrigt erfordras för genomförande från och med den 1 juli 1937 av berörda överenskommelser och för tillämpning enligt vad i det föregående anförts av motsvarande regler rörande kvinnliga befattningshavare och deras efterlevande;

dels ock meddela sådana bestämmelser att den, som den 1 juli 1937 eller senare tillträder ordinarie befattningshavare med oreglerad lön, med vilken tidigare följt skyldighet att tillhöra civilstatens änke- och pupillkassa, erhåller familjepensionering genom statens försorg efter i huvudsak enahanda grunder som från och med nämnda dag komma att gälla för tidigare innehavare av sådan befattningshavare.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition till riksdagen skall avlåtas av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bernt Nilsson.

*Bilaga A.***Överenskommelse om statens övertagande av civilstatens änke- och pupillkassas rörelse.**

Mellan 1934 års familjepensionsutredning å svenska statens vägnar, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt undertecknade av fullmäktige för civilstatens änke- och pupillkassa utsedda delegerade, under förbehåll av fullmäktiges godkännande, å andra sidan, har denna dag överenskommelse träffats om statens övertagande av kassans rörelse på villkor, som här nedan angivas.

Vad i denna överenskommelse sägs om delägare avser, där ej annat uttryckligen angives, den, som omedelbart före övertagandet var delägare i kassan.

1. Staten övertager kassans alla rättigheter och förpliktelser jämlikt det för kassan vid övertagandet gällande reglementet eller på annan grund.

I samband härmed förbinder sig staten att svara för alla rättsanspråk, som i anledning av denna överenskommelse må kunna riktas mot kassans fullmäktige eller styrelse, ävensom för alla kostnader, som kunna uppstå för fullmäktige eller styrelseledamot på grund av sådana anspråk eller anspråk, vilka eljest avse kassans förpliktelser.

2. Med de undantag, som i 3, 4 och 6 mom. omförmälas, skola bestämmelserna i det förslag till civilt familjepensionsreglemente, som fogas härvid såsom bilaga,¹ från övertagandet bliva tillämpliga beträffande därvid i statens tjänst kvarstående delägare, å vilka civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt.

Beträffande den, som är delägare för en tidigare innehavd befattning, å vilken civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt och för vilken pensionsstalet är högre än pensionstalet för den befattning han vid övertagandet innehade, skall så anses som om han alltjämt innehade förstnämnda befattning.

Vad i första stycket sägs skall ock gälla beträffande vid övertagandet i statens tjänst kvarstående delägare, å vilken civila tjänstepensionsreglementet då icke är tillämpligt, därest han tidigare innehaft och sedermera bibehållit delaktighet för nyreglerad befattning, tillhörande förvaltningsområde, varå samma reglemente är tillämpligt. Sådan delägare skall, så länge han icke innehar befattning, å vilken berörda reglemente är tillämpligt, anses alltjämt kvarstå i den tidigare befattningen.

3. För i 2 mom. avsedd befattningshavare skall i stället för bestämmelserna i civila familjepensionsreglementet rörande familjepensionsavdrag gälla, att honom tillkommande lön (arvode) eller tjänstepension skall minskas med ett belopp, motsvarande den årsavgift jämte i förekommande fall befordringsavgift, som, därest de för honom närmast före övertagandet gällande bestämmelserna alltjämt varit för honom gällande, skolat av honom erläggas till kassan. Vad nu sagts skall dock icke gälla befattningshavare, som vid övertagandet var delägare i kassan för en lägre tjänst, än den han då innehade.

¹ Denna bilaga, som här ej återgivits, är likalydande med familjepensionsutredningens förslag till civilt familjepensionsreglemente, omförmälat i propositionen nr 201.

Vinner befattningshavare, för vilken första stycket gäller, efter övertagandet befordran till befattning, å vilken civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt och för vilken pensionstalet är högre än pensionstalet för den tidigare innehavda befattningen, eller förordnas befattningshavare att innehåva icke-ordinarie befattning, å vilken nämnda reglemente är tillämpligt och för vilken ett högre pensionstal är gällande än det för hans förra befattning fastställda, skall även i fråga om familjepensionsavdrag civila familjepensionsreglementet å honom tillämpas. Har befattningshavaren icke slutbetalt befordringsavgift i anledning av tidigare befordran, skall han dock, om han vill komma i åtnjutande av den i 4 mom. stadgade förmånen, utöver de i civila familjepensionsreglementet bestämda avdragen vidkännas avdrag, motsvarande återstående del av nämnda avgift; ankommande det på befattningshavaren att, därest han icke önskar komma i åtnjutande av här avsedd förmån, inom en månad från dagen för befordran eller förordnande, som ovan sagts, göra anmälan därom till styrelsen för det verk eller den myndighet, varunder han lyder.

4. För i 2 mom. avsedd befattningshavare, vilken vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension, må familjepensionsunderlaget icke i annat fall, än då vederbörande gjort anmälan, varom i 3 mom. andra stycket förmåles, bestämmas till belopp, understigande 120 gånger pensionstalet för den befattning han vid dödsfallet eller pensioneringstillfället innehade.

5. Till pensionsberättigad, gentemot vilken staten enligt 1 mom. övertager kassans förpliktelser, skall i andra fall, än då civila familjepensionsreglementet enligt 2 mom. blir tillämpligt, utgå *dels* grundpension (författningsenlig pension jämte provisorisk förhöjning) till belopp, som skolat av kassan gäldas, därest de för år 1936 gällande bestämmelserna allttjämt varit gällande, *dels* pensionstillägg, i den mån sådant skall utgå enligt kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 361) med däri sedermera gjorda ändringar, *dels* dyrtidstillägg, i den mån sådant skall utgå enligt kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 267) med däri sedermera gjorda ändringar, dock endast så länge dyrtidstillägg enligt dessa grunder eljest utgå, *dels* ock ett fast tillägg av tjugo procent å nämnda grundpension. Vad nu sagts om pensionsberättigad gäller även den, som är berättigad till med pension jämställt understöd från kassan.

I andra fall, än då civila familjepensionsreglementet enligt 2 mom. blir tillämpligt, skola i övrigt med avseende å såväl rättigheter som skyldigheter, vilka staten jämlikt 1 mom. övertager, de före övertagandet gällande bestämmelserna för kassan i tillämpliga delar gälla för staten, därvid myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, skall fullgöra vad enligt berörda bestämmelser ankommer å kassans styrelse eller fullmäktige.

Blir delägare, för vilken bestämmelserna i detta moment varit gällande, innehavare av befattning, å vilken civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt, skall jämväl civila familjepensionsreglementet därmed träda i tillämpning för honom, med iakttagande dock att vad i 3 mom. sista punkten samt 4 mom. sägs skall äga motsvarande tillämpning.

6. Vill i 2 mom. avsedd befattningshavare, att å honom i stället för föreskrifterna i 2—4 mom. skall äga tillämpning vad i 5 mom. sägs och gör han, därom före övertagandet anmälan till Kungl. Maj:t, skall jämväl för honom bestämmelserna i sistnämnda moment gälla.

7. För den, som vid övertagandet var innehavare av ordinarie befattning hos kassan och övergår till befattning i statens tjänst, skall gälla:

a) att hans avlönings- och pensionsförmåner icke må understiga dem, som han vid tiden för övertagandet åtnjöt för sin tjänst hos kassan, däri inbegripet provisoriskt dyrtidstillägg och dyrtidstillägg enligt då gällande grunder;

b) att vid bestämmande av tjänstetid såväl för placering i löneklass som för beräkning av tjänstår för rätt till pension den tid, under vilken han innehaft anställning hos kassan, skall tillgodoräknas honom såsom om han därunder innehaft anställning i statens tjänst;

samt, vad förste expeditionsvakten A. H. Eriksson beträffar,

c) att han intill den för honom vid övertagandet gällande pensionsåldern skall bibehållas vid förutvarande rätt till årligt hyresbidrag å 700 kronor.

Därest och så länge befattningshavaren icke beredes tillfälle att övergå till sådan statstjänst i Stockholm, som finnes svara mot, vara jämförbar med eller högre än den tidigare befattningen hos kassan, skall han bibehållas vid de avlönings- och pensionsförmåner, som han vid tiden för övertagandet åtnjöt hos kassan, däri inbegripet provisoriskt dyrtidstillägg och dyrtidstillägg enligt då gällande grunder. Här avsedd befattningshavare skall äga att såsom tjänstår för bestämmande av pension tillgodoräkna såväl tid, under vilken han innehaft anställning hos kassan, som ock tiden från övertagandet till dess han uppnår den för honom vid övertagandet gällande pensionsåldern eller dessförinnan beredes likvärdig statsanställning.

För i detta moment avsedd befattningshavare skola i fråga om familjepensionering bestämmelserna under 2—4 samt 6 mom. här ovan äga motsvarande tillämpning, med iakttagande att så länge han icke innehar högre befattning, å vilken civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt, skall anses som om han alltså innehade ordinarie tjänst i den lönegrad, till vilken hans befattning enligt den för kassan senast gällande tjänsteförteckningen varit hänförd.

Vid övertagandet pensionerad förutvarande befattningshavare hos kassan skall bibehållas vid honom av kassans styrelse tillerkänd pension och skall därjämte alltså åtnjuta sådan pensionsförbättring, som före övertagandet varit för honom provisoriskt bestämd. Å dessa pensionsförmåner skall utgå dyrtidstillägg enligt de för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst gällande grunderna.

Kassan skall vidtaga erforderliga åtgärder för uppsägning av icke-ordinarie personal hos kassan till tiden för övertagandet.

8. För delägare i den med kassan förenade kapital- och livränteförsäkringsanstalten skall i avseende å beloppen av ränta, vinstandelar, tillskotts-ränta samt livränta gälla

att ränta och vinstandelar sammanlagt fastställas till 5.5 procent,

att tillskotts-räntan fastställas till 3 procent,

att för de livräntetagare, som tillträtt livränta före 1936 års ingång, livräntorna fastställas till 115 procent av de livräntebelopp, som vid tillämpning av nu gällande vinstplan skulle av kassan utbetalas för år 1938,

att för de livräntetagare, som tillträtt livränta efter 1936 års ingång men före övertagandet, livräntorna fastställas till 110 procent av de belopp, som skulle ha utgått vid tillämpning av de under 1935 för anstalten gällande grunderna,

att för dem, som tilltråda livränta efter övertagandet, livräntorna fastställas enligt de för anstalten under år 1935 gällande grunderna,

att livräntorna skola avjämnas uppåt till närmaste med fyra jämnt delbara kronor, samt

att ytterligare insatser i besparingsfonden icke få göras.

Delägare i anstaltens besparingsfond, vilken icke uppnår 40 levnadsår före övertagandet, må från och med året närmast före övertagandet överflyttas till livräntefonden med det livräntebelopp, som skulle ha tillkommit henne, därest hon under nämnda år fyllt 40 år.

Så snart anstaltens besparingsfond avvecklats, skall av anstaltens grundfond ett belopp, motsvarande den vid övertagandet förefintliga kapitalbehållningen å af Tunelds och Törnqvists donationsfonder tillföras donationsfonden »Gåva av en gammal tjänsteman».

9. Övertagandet av kassans förpliktelser innefattar även skyldighet för staten att förvalta de under kassans förvaltning ställda donationsfonderna.

Därvid förutsättes från delegerades sida:

att Göta hovrätts pensionsfond ställes under förvaltning av sagda hovrätt;
att presidenten Isbergs pensionsfond ställes under förvaltning av Svea hovrätt;

att kamreraren Ells pensionsfond och Hans Linds donationsfond ställas under förvaltning av generalpoststyrelsen;

att Bonnedal-Wallmarkska fonden ställes under förvaltning av kammarkollegium;

att nu nämnda myndigheter jämväl skola äga besluta i fråga om understöd från respektive fonder;

ävensom att för utdelning av understöd från följande fonder, nämligen

Gåva av en gammal tjänsteman,

Mamsell Langs pensionsfond,

Elstedtska pensionsfonden,

Vice presidenten Qvidings pensionsfond,

Friherre von Beskows pensionsfond, och

Jur. D:r H. Cavallis pensionsfond

skall inrättas en särskild nämnd med den sammansättning och de befogenheter, som framgå av härvid såsom bilaga fogat »förslag till stadgar för Civilstatens understödsnämnd».

10. Kassan överlåter vid övertagandet samtliga tillgångar till staten.

11. Denna överenskommelse gäller under förutsättning att godkännande skett före 1936 års utgång, skolande i samband med godkännandet fastställas dagen för övertagandet.

Denna överenskommelse är upprättad i två exemplar, av vilka vardera parten tagit ett.

Stockholm den 7 februari 1936.

1934 års familjepensionsutredning: Av fullmäktige för civilstatens änke- och pupillkassa utsedda delegerade:

A. Hamilton.

B. Palmgren.

O. A. Åkesson.

Joël Laurin. Arvid Linnäs.

P. Granath.

Bilaga A 1.

*Bilaga till överenskommelsen
den 7 februari 1936.*

F ö r s l a g

till

S t a d g a r

för civilstatens understödsnämnd.

1 §.

Civilstatens understödsnämnd skall hava att beträffande följande närmast före statens övertagande av civilstatens änke- och pupillkassas förpliktelser under kassans förvaltning ställda donationsfonder, nämligen

Gåva av en gammal tjänsteman,
Mamsell Langs pensionsfond,
Elstedtska pensionsfonden,
Vice presidenten Qvidings pensionsfond,
Friherre von Beskows pensionsfond och
Jur. D:r H. Cavallis pensionsfond,

besluta om ifrågakommande utdelning av lediga pensioner, understöd och andra förmåner från fonderna.

Vid utdelningen skall nämnden ställa sig till efterrättelse de för fonderna i sådant avseende gällande bestämmelserna.

Därjämte äger nämnden, att då den finner sådant påkallat, till Kungl. Maj:t avgiva förslag rörande fondernas förvaltning och användning.

2 §.

Då utdelning från någon av fonderna ifrågakommer, skall den myndighet, vilken omhänderhaver förvaltningen av fonderna, därom underrätta nämnden och i samband därmed lämna densamma uppgift om de pensions- eller understödsbelopp eller andra förmåner, som äro disponibla för utdelning, ävensom tillhandahålla nämnden inkomna ansökningar jämte övriga handlingar, som erfordras för prövning av föreliggande ärenden.

3 §.

Nämnden äger taga del av de över fondernas förvaltning förda räkenskaperna.

4 §.

Nämnden utgöres av fyra ledamöter jämte en förste och en andre suppleant för en var av dem.

Av ledamöterna och suppleanterna skola en ledamot jämte suppleanterna för denne utses inom en var av nedanstående tjänstemannagrupper, innefattande i Stockholm placerade, ordinarie manliga innehavare av sådan stats-tjänst, som vid statens övertagande av civilstatens änke- och pupillkassas förpliktelser var upptagen till delaktighet i kassan, nämligen

Grupp 1: tjänstinnehavare vid högsta domstolen, regeringsrätten, nedre justitierevisionen, Svea hovrätt, statsdepartementen, arméförvaltningen, marinförvaltningen, kammarkollegiet, statskontoret, överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län;

Grupp 2: tjänstinnehavare vid medicinalstyrelsen, psykiatriska sjukhuset i Stockholm, domänstyrelsen och lantmäteristyrelsen;

Grupp 3: tjänstinnehavare vid postverket;

Grupp 4: övriga tjänstinnehavare.

Ledamöterna och suppleanterna utses första gången av fullmäktige för delägarna i kassan vid det möte, då beslut om övertagandet fattas.

Ledamot och suppleant kvarstår vid sitt uppdrag så länge han tillhör den tjänstemannagrupp, inom vilken han blivit utsedd, och icke avsagt sig uppdraget. Avgår ledamot efterträdes han av förste suppleanten. Då förste suppleant efterträtt ledamot eller eljest avgått, inträder andre suppleanten som förste suppleant.

När plats såsom andre suppleant blir vakant, utser Kungl. Maj:t efter anmälan av nämnden ny andre suppleant i den avgångnes ställe. Om sådan anmälan bör nämnden underrätta de personalsammanslutningar, vilka enligt dess kännedom förefinnas i den tjänstemannagrupp, inom vilken suppleant skall utses, för att dessa må bli i tillfälle att till Kungl. Maj:t avgiva förslag till suppleantplatsens återbesättning.

5 §.

Nämnden, som inom sig utser ordförande, sammanträder så snart ske kan efter det meddelande enligt 2 § till densamma inkommit. Därjämte skall nämnden sammanträda, då minst två ledamöter därom göra framställning.

6 §.

Nämnden är beslutförför, då minst tre ledamöter äro närvarande. Som nämndens beslut gäller den mening, om vilken de flesta rösterna förena sig. Vid lika röstetal gäller den mening, som biträdes av ordföranden vid sammanträdet.

Vid nämndens sammanträde föres protokoll i två exemplar varav det ena utan dröjsmål tillställs den i 2 § omförmälda myndigheten.

Är ordföranden icke närvarande vid sammanträde, utse de närvarande ledamöterna en bland sig att leda förhandlingarna.

Vid förfall för ledamot skall suppleant för honom inkallas.

7 §.

Ledamot och suppleant, som efter kallelse deltagit i sammanträde, äger åtnjuta arvode med tio kronor för varje sammanträdesdag.

För gäldande av dessa arvoden erforderliga medel utbetalas av statskontoret efter rekvisition av nämndens ordförande.

8 §.

Nämndens verksamhet skall årligen granskas av tvenne av Kungl. Maj:t därtill utsedda granskningsmän.

*Bilaga B.***P. M.****Allmänna grunder för beräkningar angående civila familjepensionskassors ställning i och för bedömande av den ekonomiska innebörden av ett statens övertagande av verksamheten (självkostnadsgrunder).**

Av byråchefen fil. doktor TIM JANSSON.

I en P. M. januari 1936 fogad till 1934 års familjepensionsutrednings utlåtande den 23 januari 1936 med förslag till familjepensionsreglementen¹ har jag redogjort för de beräkningsgrunder, som tillämpats vid konstruktionen av den i reglementena meddelade nya familjepensionsavdragsskalan för framtida befattningshavare. I samma P. M. har jag även, ehuru mera kortfattat, redogjort för de beräkningsgrunder, som kommit till användning vid vissa undersökningar, som företagits för belysande av de ekonomiska förutsättningarna för finansieringen av de nu gällande familjepensionerna för nuvarande pensionärer och delägare i tre av de största familjepensionskassorna för statliga befattningshavare och eventuella förhöjningar av dessa pensioner, detta under förutsättning att staten garanterar pensionerna. De avsedda kassorna äro statens järnvägars och civilstatens änke- och pupillkassor (beräkning per den 31 december 1934) samt telegrafverkets änke- och pupillkassa (beräkning per den 30 september 1934). I det följande skall lämnas en utförligare redogörelse angående de allmänna beräkningsgrunder, som tillämpats vid undersökningarna angående kassorna. Dessa grunder torde även böra tillämpas vid beräkningar angående kassas ställning vid statens övertagande av dess verksamhet, i den mån sådana beräkningar skola företagas jämlikt mellan staten och kassan träffad överenskommelse för bestämmande av storleken av de tillgångar, som staten behöver övertaga från kassan för pensionsförbindelsernas täckande eller, vilket är detsamma, för avgörande i vad mån kassan må behålla någon del av tillgångarna efter statens övertagande av verksamheten. I vissa fall, där för en kassa tillämpats antaganden av för denna speciell art, återfinnas dessa ej här utan i den särskilda redogörelsen för ifrågavarande kassas ställning.

Inledningsvis må följande allmänna synpunkter anföras. Vad angår försäkringstekniska grunder i allmänhet kan man efter deras art av säkerhet bl. a. skilja mellan *betryggande grunder* och *självkostnadsgrunder*. Vad beträffar livförsäkringsbolagen, vilka ju endast med sina tillgångar svara för sina förpliktelser, skola dessa enligt lag använda betryggande grunder. Detta betyder, att deras avgifter och fonder måste vara beräknade med vissa säkerhetsmarginaler, på grund av vilka man vid normalt förlopp av verksamheten kan vänta sig överskott. Dyligt överskott plägar, i den mån det ej anses böra reserveras och i den mån det ej tillkommer aktieägare eller garantier, utdelas till försäkringstagarna som s. k. vinst. Vad beträffar familje-

¹ Ifrågavarande P. M. ingår som Bil. D i propositionen nr 201 till 1936 års riksdag.

pensionskassorna för statliga befattningshavare gäller även för dem, att de endast med sina tillgångar svara för sina förpliktelser, och därför torde betryggande grunder böra tillämpas även för dem, därest de fortsätta sin verksamhet. För närvarande ha emellertid kassorna i regel icke hunnit anpassa sina beräkningsgrunder efter den under de senaste åren inträdda sänkningen i räntenivån.

Gäller det däremot en familjepensionering bedriven av staten för dess egna befattningshavare ställer sig saken annorlunda. Något behov av säkerhetsmarginaler föreligger icke här. Ej heller vore dylika marginaler lämpliga, enär den framtida vinstdelaktighet, som borde följa med dessa, skulle komplicera pensioneringssystemet. Såväl beträffande framtida tjänstemän som beträffande nuvarande delägare i familjepensionskassorna, i den mån staten övertager dessas verksamhet, har familjepensionsutredningen därför givit det direktivet för beräkningarna, att de böra utföras så, att staten kan väntas icke göra någon vinst på denna pensionering. Vid förevarande försäkringstekniska beräkningar hava alltså tillämpats *självkostnadsgrunder*, d. v. s. grunder, vilka som helhet betraktade sakna säkerhetsmarginaler.

Ehuru de enligt det följande valda beräkningsgrunderna vid en bedömning à priori ej skola väntas giva vinst för staten, är det naturligtvis omöjligt att förutsäga den utveckling, som *faktiskt* kommer att äga rum.

Det bör framhållas, att de grundläggande beräkningarna angående kassorna, vad beträffar dessas nuvarande delägare, avse förhållandena under förutsättning att de kvarstå i nuvarande tjänst, varjämte de nuvarande statsbidragen, beträffande vilka redan tolkningen av nuvarande grunder är omtvistad, lämnas ur räkningen och likaså förvaltningskostnaderna. Frågan i vad mån staten gör vinst eller förlust på övertagandet av kassorna, om man tager hänsyn även till befordringar, statsbidrag och förvaltningskostnader, skall ej beröras i detta sammanhang.

Något anlitande av överskott å de kvinnliga tjänstemännens familjepensionsavgifter för de nu förevarande ordinarie manliga tjänstemännens räkning, vad avser dessas nu innehavda befattningar, äger icke rum.

Där i denna P. M. uttrycken »nuvarande», »framtida» eller »blivande» användas om delägare, pensionärer etc. skall som nuvarande tidpunkt räknas den tidpunkt, till vilken kassas ställning hänföres.

1. Räntefot.

Räntefoten vid beräkningarna har enligt lämnade direktiv antagits utgöra 4 %. Vad beträffar kapitaltillgångarnas värdering avser detta ränteantagande i princip räntan vid nyplaceringar; beträffande hittills gjorda placeringar har, för erhållande av balansräkningens s. k. korrigerade överskott, vid kapitalisering av ränteinkomsten för den tid de olika lånen äro bundna räknats med en avkastning efter den räntefot, som faktiskt är kontraherad för denna tid (jfr avdelning 6 nedan).

2. Dödlighet för tjänstemän.

Vid konstruktionen av riskmått har man ett underlag i undersökningarna i 1930 års pensionssakkunnigas betänkande angående familjepensioneringen (Statens offentliga utredningar 1934: 29). Det visade sig vid de grundläggande utredningarna, att dödligheten var väsentligt olika inom olika tjänstemannagrupper. Vid de i betänkandet sedermera tillämpade beräkningsgrunderna, vilka avsågo beräkningar angående framtida tjänstemän, gjordes

emellertid ingen åtskillnad mellan dödlighetstalen för olika grenar av den civila förvaltningen. Vid beräkningar angående framtida tjänstemän, där tjänste- och familjepensionering redan från början bedrivs direkt av staten, böra nämligen dessa bägge pensioneringsarter behandlas i ett sammanhang vid val av beräkningsgrunder. Man kan på detta sätt motivera, att en gemensam dödlighetstabell tillämpas för de olika grupperna; en dödlighetsförlust för familjepensioneringens vidkommande är nämligen förenad med en dödlighetsvinst för tjänstepensioneringen och omvänt (jfr ovannämnda P. M. januari 1936). Däremot kan man icke förbise olikheterna mellan de särskilda grupperna, när det gäller beräkningar avseende statens övertagande av kassorna. Det gäller här en familjepensionering, som för närvarande bedrivs av annan försäkringsgivare än den, som har hand om tjänstepensioneringen. Eftersom riskförhållandena inom de olika kassorna äro så olika, även vad beträffar den genomsnittliga familjestrukturen, kunde det möjligen anses riktigast, att man utginge från varje kassas särskilda erfarenhet. I *princip* kan detta också sägas ha skett vid de av familjepensionsutredningen föranstaltade beräkningarna. Emellertid måste principen tillämpas med försiktighet med hänsyn till att tillfälliga förhållanden inom en kassa kunna hava väsentligt påverkat de från denna erhållna erfarenhetssiffrorna. Om man skulle utgå från kassans direkta erfarenhet utan jämförelse med de andra kassorna, så skulle dylika tillfälliga drag i erfarenheten lätt kunna få ett alltför dominerande inflytande på resultaten, något som icke vore ägnat att bidraga till en inbördes rättvis behandling av de olika kassorna. Det är därför av vikt att söka finna en utgångspunkt för en enhetlig behandling av de olika kassorna beträffande dödlighet och andra riskmått. En utväg är att behandla de högre tjänstemännen i de olika kassorna som en enda riskklass med sina speciella beräkningsgrunder och på samma sätt de lägre tjänstemännen som en annan särskild riskklass. En dylik riskklassindelning kan motiveras på grund av resultaten av vissa undersökningar som återgivas i 1934 års betänkande, och vid vilka gränslinjen mellan grupperna högre och lägre tjänstemän drogs mellan 12:e och 13:e lönegraderna. Det befanns, att under åren 1921—1932 dödligheten för en bestämd ålder låg på en tämligen enhetlig nivå för de lägre lönegraderna inom de fyra större civila familjepensionskassorna inbördes och likaså för de högre lönegraderna inom de fyra kassorna inbördes. Man hade anledning att anse de förefintliga små skilljaktigheterna för samma lönegrupp i stort sett beroende på tillfälligheter; naturligtvis finnas dock även systematiskt verkande faktorer, som kunna hava förorsakat vissa differenser mellan exempelvis de lägre graderna i olika kassor. De högre gradernas dödlighet låg i stort sett på en betydligt högre nivå än de lägre gradernas.

Att de genomsnittliga dödlighetsnivåerna inom de särskilda kassorna voro olika kunde förklaras av de olika proportionerna mellan antalet högre och lägre tjänstemän i kassorna. Det procentuella antalet högre tjänstemän var sålunda $\frac{1}{7}$ 1933 högst i civilstatens kassa (41 %); därefter i ordningen kom telegrafverkets kassa (32 %) och tullverkets kassa (23 %), medan slutligen minsta relativa antalet högre tjänstemän fanns i statens järnvägars kassa (10 %).¹ Samma ordningsföljd mellan procenttalen för kassorna bibehålles, om man i stället för antalet delägare räknar med antalet observationsår. Vid en genom den manliga befolkningens dödlighet under åren 1921—1930 som standardnivå förmedlad jämförelse mellan de genomsnittliga dödlighetsnivåerna i de olika kassorna visade sig dessa hava samma ordningsföljd som nyss-

¹ Även sådana ordinarie tjänstemän eller pensionerade tjänstemän hos telegrafverket och statens järnvägar, vilka ej voro delägare i respektive kassor, hava medräknats.

nämnda procenttal: 109, resp. 105, resp. 97, resp. 89 % av befolkningsdödligheten; dödlighetsnivån var sålunda högst i civilstatens kassa och lägst i statens järnvägars kassa. Ett dylikt resultat var också att vänta på grund av det ovan sagda beträffande de lägre och de högre gradernas inbördes förhållande i dödlighetshänseende.

De relaterade undersökningarna motivera, att gemensamma dödlighetstabeller för de olika kassornas delägare tillämpas, varvid emellertid var sin dödlighetstabell kommer till användning för de högre lönegraderna sammantagna å ena sidan och de lägre lönegraderna sammantagna å andra sidan.

Jag har nu verkställt en utjämning av delägaredödligheten enligt Makeham's formel med tillämpning av en metod, som — fränsett att vid vissa beräkningar ettåriga åldersintervaller tillämpats — överensstämmer med den s. k. χ^2 -minimum-metoden (se beträffande nämnda metod CRAMÉR och WOLD, Nordic Statistical Journal, vol. 5, s. 3). De utjämnade dödlighetsintensiteterna representeras genom följande formler:

$$\text{för högre lönegrader } \mu_x = 0,000146 \cdot c^x; \log c = 0,037^1 \quad (1).$$

$$\text{» lägre » } \mu_x = 0,0017 + 0,000029 \cdot c^x; \log c = 0,045 \quad (2).$$

I de nu förevarande försäkringstekniska beräkningarna angående kassorna har dödligheten för manliga tjänstemän valts i enlighet med formlerna (1) och (2); dessa antaganden gälla samtliga tre kassor.

De båda dödlighetstabellerna motsvara erfarenheterna från en förfluten tidsperiod. Dödligheten har emellertid som bekant hittills i stort sett varit i sjunkande; påfallande är exempelvis den kraftiga sänkning av dödligheten, som ägt rum från perioden 1911—1920 till perioden 1921—1930 även om man bortser från dödsfallen i spanska sjukan under den förra perioden. Det är ej osannolikt, att sänkningen av dödlighetsnivån kommer att fortgå, och i så fall kommer staten att göra en vinst på dödligheten för familjepensioneringens vidkommande, ehuru dödlighetsantagandet ej innehåller några säkerhetsmarginaler i förhållande till hittillsvarande erfarenhet. Staten har å andra sidan även att svara för tjänstepensioneringen av de ifrågavarande tjänstemännen. Gör staten en vinst på dödligheten vid familjepensioneringen, kan staten emellertid i stället beräknas göra en förlust beträffande tjänstepensioneringen. Ett krav från tjänstemännens sida på minskade familjepensionsavdrag och återföringar från statsverket av fondmedel för familjepensioneringen i händelse av en dylik utveckling, torde väl därför komma att medföra ett motkrav från statens sida på höjda tjänstepensionsavdrag.

3. Dödlighet för änkor och barn, omgiftessannolikheter m. m.

För *änkorna* är en dödlighetstabell utan åtskillnad mellan högre och lägre lönegrader motiverad av kassornas erfarenhet (jfr 1934 års betänkande).

För *vid balansräkningens upprättande förefintliga änkor* har jag tillämpat en *dödlighetstabell*, som erhållits genom en direkt utjämning av kassornas dödlighetserfarenheter 1921—1932 (tab. 9 i 1934 års betänkande) med tillämpning av Makeham's formel och momentmetoden. Vid utjämningen har använts samma c -värde, som ligger till grund för tabellen R 32. Dödlighetsintensiteterna återgivas genom formeln

$$\mu_x = 0,0043 + 0,000020 \cdot c^x; \log c = 0,046 \quad (3).$$

¹ Egentligen skulle ett något lägre c -värde jämte negativ konstant term giva en obetydligt bättre approximation. Emellertid har jag av olika skäl föredragit formeln (1), som ger en för ifrågavarande ändamål fullt tillfredsställande grad av noggrannhet.

För nuvarande änkor har alltså någon dödlighetsminskning ej anteciperats. Skulle en dylik inträda, komme staten givetvis att göra en viss, ehuru förmodligen relativt obetydlig förlust på denna punkt.

För *blivande änkor* ingår *dödligheten* ej explicit i beräkningsgrunderna. Vid konstruktion av familjepensionsvärden f_x och F_x (jfr 1934 års betänkande), vilka ju avse änkor och barn, som framdeles erhålla pensionsrätt efter nuvarande delägare, har jag emellertid, liksom i min utredning i 1934 års betänkande, med hänsyn till att dödligheten i genomsnitt avser en mera avlägsen tidpunkt än vid de ovan redan avhandlade änkepensionsfallen tagit hänsyn till den väntade dödlighetsminskningen genom att för tiden efter deläggarens fränfälle tillämpa tabellen R 32, vilken utgör en prognos av den framtida befolkningsdödligheten. Att en prognos beträffande den kvinnliga befolkningens dödlighet sålunda lagts till grund motiveras därav, att under det gångna decenniet änkedödligheten i kassorna mycket väl överensstämde med dödligheten för den kvinnliga befolkningen i hela riket under samma tid. Därest dödlighetsminskningen skulle bli mindre än som antagits vid upprättandet av tabellen R 32, uppstår en vinst för staten å denna beräkningsgrund. Ser man ifrågavarande antagande i samband med den antagna räntefoten för nyplaceringar 4 0/0, torde det emellertid icke kunna anses, att några säkerhetsmarginaler föreligga i de härpå grundade kapitalvärdena.

Beträffande *omgiftessannolikheten för änkor* (nuvarande och blivande) har jag med stöd av mina tidigare utredningar (jfr 1934 års betänkande) tillämpat de i riksförsäkringsanstaltens beräkningsgrunder ingående värdena, nämligen

$$\left. \begin{array}{l} \text{för } x < 70: g_x = 0,03 \cdot 10^{-0,001 (x-17)^2} \\ \text{» } x \geq 70: g_x = 0 \end{array} \right\} \quad (4).$$

Änkas pensionsrätt har antagits upphöra vid dödsfall eller omgifte, detta även för det fall, att härifrån avvikande bestämmelser skulle finnas meddelade i vederbörande kassas reglemente eller avtal om kassans övertagande av staten.

Dödligheten för minderåriga barn har antagits vara 0 såväl vad beträffar nuvarande som blivande barnpensionärer.

Vid beräkning av ökningen av värdet av pensioner till minderåriga barn på grund av änkas fränfälle eller omgifte har jag för såväl nuvarande som blivande barnpensionärer, i likhet med vad som skett i utredningen i 1934 års betänkande, antagit en konstant åldersdifferens av 30 år mellan änka och barn.

Sjukpensioner utgå till vissa *överåriga barnpensionärer* i de olika kassorna. I balansräkningen för statens järnvägars änke- och pupillkassa benämnas dessa understöd, i balansräkningen för civilstatens änke- och pupillkassa sjuklighetspensioner samt i balansräkningen för telegrafverkets änke- och pupillkassa invalidpensioner. Kapitalisering av de vid tidpunkten för balansräkningen utgående sjukpensionerna har för statens järnvägars och telegrafverkets kassor skett med tillämpning av den genom formeln (3) definierade dödlighetstabellen för änkor. Enligt gällande bestämmelser föreligger i dessa kassor ingen obetingad rätt till dylik pension, och nya sjukpensionsfall förutsättas beträffande dessa kassor icke i förslagen till avtal om statens övertagande av kassorna. Vad däremot beträffar civilstatens kassa kan rätt till nya sjuklighetspensioner uppkomma även efter ett statens övertagande av kassan. Därför hava för denna kassa kapitalvärden upptagits även för i framtiden inträffande sjukpensionsfall; de upptagna värdena grunda sig på en utredning av kassans konsulent.

4. Antaganden angående befattningshavares avgång från tjänsten med sjuk- eller invalidpension.

Vid kapitalisering av nuvarande delägars återstående avgifter i statens järnvägars änke- och pupillkassa har hänsyn till avgiftsbetalningens upphörande i samband med sjuk- eller invalidpensionering tagits genom motsvarande tillämpning av det förfaringssätt, som beträffande manliga tjänstemän beskrives å sid. 113 i 1934 års betänkande d. v. s. på det sätt, att det temporära livräntevärdet beräknat enligt en dödlighetstabell grundad på formeln (1) resp. (2) reducerats genom multiplikation med kvoten mellan motsvarande temporära aktivitetsräntevärde enligt Cramérs tabeller och motsvarande temporära livräntevärde enligt tabellen R 32.

5. Familjepensionsvärden m. m.

Vid värdering av pensionsförbindelserna till nuvarande tjänstemäns (delägars) efterlevande har man att räkna med s. k. familjepensionsvärden f_x och F_x ; innebörden av dessa beteckningar finnes närmare förklarad i 1934 års betänkande. Även beträffande dessa hava vid utredningarna angående kassorna särskilda grunder tillämpats för de högre tjänstemännen som en riskklass och de lägre tjänstemännen som en annan riskklass. Familjepensionsvärdena bygga på det i 1934 års betänkande omförmälda statistiska materialet per $\frac{1}{7}$ 1933 för samtliga civila tjänstemän, i vad det avser *ordinarie manliga tjänstemän* i vardera riskklassen. Det kan till jämförelse framhållas, att vid konstruktionen av de familjepensionsvärden, som lagts till grund för uträkningen av den nya familjepensionsavdragsskalan i 1934 års familjepensionsutrednings reglementsförslag, även icke-ordinarie tjänstemän medtagits.

Såsom ovan redan antytts har vid f_x -värdenas konstruktion en änkedödlighet enligt tabellen R 32 tillämpats jämte vissa angivna omgiftessannolikheter. Beträffande framtida barnpensionärer hava samma beräkningsgrunder använts som beträffande nuvarande barnpensionärer. Emellertid har beträffande *barnpensionernas relation till änkepensionen* samt *åldern vid barnpensionernas upphörande* 1934 års familjepensionsutrednings förslag, som på denna punkt överensstämmer med 1930 års pensionssakkunnigas, antagits tillämpat, oberoende av vad som stadgats i vederbörande kassas eget reglemente. Barn under 21 år hava medräknats oavsett faderns ålder vid tidpunkten för äktenskaps ingående.

Trots den enhetlighet i grunderna för de olika kassorna, som ligger däri, att för högre resp. lägre lönegrader samma material lagts till grund för alla kassorna, hava emellertid tabellerna över familjepensionsvärdena måst utformas i olika varianter alltefter de olika pensionsvillkor för änkor, som gälla i olika kassor med hänsyn till den ålder, vid vilken delägar ingått äktenskapet. Inom civilstatens resp. telegrafverkets kassa saknar änka sålunda pensionsrätt, därest nämnda ålder överstiger 65 resp. 60 år. Inom statens järnvägars kassa är gränsåldern så låg som 50 år; dock kan befattningshavare i tjänst på vissa särskilda villkor, i allmänhet mot erläggande av tilläggsavgift, bereda änka pensionsrätt även om han ingått äktenskapet efter 50 års ålder. Bortser man från äktenskap ingångna efter gränsåldern av delägar i statens järnvägars kassa — till dessa torde jag få återkomma i en speciell redogörelse för beräkningarna angående denna kassa — har man att framställa familjepensionsvärdena som funktioner av såväl delägars ålder som nyssnämnda gränsålder. Att efter gränsåldern ingångna äktenskap

här liksom i min P. M. januari 1936 utelämnats vid beräkningarna innebär borttagandet av en säkerhetsmarginal, som förefanns i min utredning i 1934 års betänkande angående familjepensionsavdragen¹ och som genomgående torde medtagas vid kassornas egna utredningar.

Vid uträkningen av f_x -värdena har kortmaterialet använts endast för åldrar intill gränsåldern för äktenskaps ingående. För åldrar från och med denna har en »avveckling» av hustrubeståndet skett med hänsyn till dödligheten, beräknad enligt tabellen R 32, samt med hänsyn till skilsmässfrequensen, vilken i genomsnitt för de kvinnoåldrar, varom fråga är, ansetts överensstämma med änkas omgiftessannolikhet i genomsnitt för samma åldrar, ett antagande, som för ifrågavarande åldrar innebär en grov men dock till synes godtagbar approximation; approximationsfelet torde snarast gå i den riktningen, att skilsmässornas antal något överskattas. Antagandet ifråga leder till relativt enkla räkneoperationer, enär erforderliga grundtabeller redan uträknats för andra ändamål. De genom den direkta uträkningen erhållna f_x -värdena hava i erforderlig utsträckning utjämnats.

Vid konstruktion av familjepensionsvärdena har liksom i min P. M. januari 1936 antagits, att änkas pensionsrätt upphör vid dödsfall eller omgifte samt att, såsom redan antytts, fränskild hustru icke äger pensionsrätt. I den mån hustrus pensionsrätt skulle utsträckas på dessa punkter, har hänsyn till den därmed förenade kostnadsökningen alltså icke tagits vid beräkningarna.

De i balansräkningarna tillämpade uträknade familjepensionsvärdena efter 4 % återgivas i tabellerna 1 och 2, i vilka även återfinnas motsvarande värden efter 3.5 %, ehuru dessa icke komma till användning i detta sammanhang.

Värdena för gränsåldern 60 år äro beräknade genom interpolation. En specialundersökning, som utförts, sedan balansräkningarna redan upprättats, visar emellertid, att värdena för 60 år egentligen borde ligga närmare värdena för 65 år än som skulle framgå ur denna interpolation. Enär denna fråga har en relativt liten ekonomisk betydelse, har någon korrigering av den balansräkning, som vilar på gränsåldern 60 år (för telegrafverkets kassa) ej ansetts nödvändig. Därest värdena för gränsåldern 50 år ej hade beräknats genom en avveckling av ovan beskriven art utan genom direkt subtraktion från värdet för gränsåldern 65 år på grundval av kortmaterialet av kostnaderna för äktenskap som enligt detta material ingåtts mellan 50 och 65 år, hade värdena för gränsåldern 50 år blivit något högre. Att de båda metoderna ej leda till samma resultat beror bland annat därpå, att själva utgångspunkten, nämligen förutsättningen, att de tjänstemän, som nu äro i åldern x , framdeles vid åldern $x + t$ hava samma genomsnittliga familjestruktur som de tjänstemän, vilka nu äro i åldern $x + t$, givetvis innebär en approximation; även det gjorda antagandet angående skilsmässfrequensen kan givetvis hava spelat en viss roll. Vid undersökningar angående inverkan av olika gränsåldrars betydelse för en och samma kassa vore säkerligen en differensmetod av sist antytt slag riktigare. Även vid tillämpning av en dylik metod för jämförelse mellan olika alternativ för samma kassa måste dock beaktas, att själva bestämmelserna angående gränsåldern kunna inverka på tidpunkten för äktenskapets ingående. Det ligger nämligen i sakens natur, att, därest kassadelägare i en ålder nära gränsåldern ämnar ingå äktenskap,

¹ Ifrågavarande marginal förekommer framför allt beträffande de högre åldrarna och spelar därför en mindre roll vid beräkningen av familjepensionsavdragsskalan, där i allmänhet endast F_x -värden för lägre åldrar tillämpas, än vid undersökningar av kassornas ställning, där även högre åldrar förekomma.

dettas ingående gärna påskyndas, för att hustrun skall erhålla pensionsrätt; härigenom uppkomma vissa förskjutningar i de statistiska relationstalen.

Vad beträffar de tjänstemän, som ej längre äro delägare i kassa av den anledning, att de överskridit gränsåldern och ej äga pensionsberättigad familj, skola dessa givetvis medräknas vid multiplikation av pensionsbeloppen med respektive F_x -värden.

Av tabellerna framgår, att genomsnittliga kostnaden för en pension med ett fixerat familjepensionsunderlag, för vilken kostnad F_x -värdet är ett mått, under i övrigt lika förhållanden är avsevärt högre för de högre lönegraderna än för de lägre, något som framför allt beror på den högre dödlighetsnivån för den förstnämnda gruppen. Även inverkan av familjepensionsvärdena f_x går emellertid i samma riktning, ännu mera än som var fallet för den i min P. M. januari 1936 avhandlade större gruppen, ordinarie och icke-ordinarie sammantagna. För högre lönegrader voro nämligen, beroende på de särskilda förhållandena för de icke-ordinarie, f_x -värdena inom den större gruppen t. o. m. åldern 45 år lägre än värdena för de här behandlade uteslutande ordinarie tjänstemännen, medan de fr. o. m. åldern 46 år överensstämde med dessa; för lägre lönegrader verkade de icke-ordinarie tjänstemännens medräknande sänkande endast för åldrar t. o. m. 36 år, varigenom f_x -värdena för de lägre lönegraderna inom den större gruppen fingo en relativt större vikt än här.

Vid beräkning av kapitalvärdet av återstående avgifter i statens järnvägars och telegrafverkets kassor måste hänsyn tagas därtill, att avgiftsplikt ej åligger den, som efter gränsålderns uppnående ej har pensionsberättigad familj. Som en ytterligare beräkningsgrund ingår därför *sannolikheten att hava pensionsberättigad familj* (d. v. s. hustru, med vilken äktenskap ingåtts före gränsåldern, eller barn under 21 år). Dessa sannolikheter, vilka uträknats genom ett avvecklingsförfarande av samma art som det vid f_x -värdet för åldrar över gränsåldern tillämpade, återgivas i tabell 3. För statens järnvägars kassa hava de meddelade siffrorna betydelse endast för åldrar under pensionsåldern.

Såsom framgår av formuleringen i rubrikerna för tabellerna 1—3, och såsom redan i annat sammanhang antytts, har äktenskap ingånget efter 50 års ålder av delägare i statens järnvägars änke- och pupillkassa icke medräknats, ej ens för det fall att hustrun på grund av särskild tilläggsavgift eller eljest faktiskt erhåller familjepensionsrätt. Beträffande de speciella antaganden, som vid beräkningarna tillämpats beträffande dylika äktenskap, hänvisas till den särskilda redogörelsen för statens järnvägars änke- och pupillkassa.

6. Värdering av kapitaltillgångar (exkl. fastigheter).

När det gäller att utfinna lämplig värderingsgrund för kapitaltillgångarna, må till en början förutsättas, att de försäkringstekniskt beräknade posterna i balansräkningen för den kassa, varom fråga är, uträknats efter olika alternativa räntesatser. En värderingsgrund, genom vilken maximalt utnyttjades möjliga öVERRÄNTOR genom kassans hittills förda placeringspolitik, vore att värdera kapitaltillgångarna efter samma räntefot som de försäkringstekniskt beräknade posterna i balansräkningen; med andra ord: »bundna öVERRÄNTOR» utöver vad som svarar mot sistnämnda räntefot skulle tilläggas nominella värdet, »bundna underräntor» i stället avdragas. Enär i praktiken tillgångarna i genomsnitt äro bundna för avsevärt kortare tid än skulderna, växer vid en dylik värderingsgrund balansräkningens överskott med den tillämpade räntefoten, detta ehuru kapitaltillgångarnas uppskattade värde samtidigt nedgår.

Räntefoten har emellertid för de försäkringstekniskt beräknade posterna, såsom redan nämnts, fixerats till 4 %, ett antagande, som alltså medför högre överskottssiffror än om exempelvis 3.5 % räntefot tillämpats. Därest kapitaltillgångarna i anslutning till det nyss sagda värderas efter en effektiv ränta av 4 %, vilket innebär, att kapital- och ränteinbetalningar till kassan å utlämnade lån kapitaliseras efter 4 % i likhet med pensionsutbetalningarna å balansräkningens skuldsida, hava tillgångarna egentligen värderats för högt, enär avdrag icke skett för de med placeringarna förenade riskerna. Dylikt avdrag kunde ske exempelvis i den form, att den effektiva räntan upptoges högre än till 4 %, högre ju osäkrare vederbörande placering ansåges vara. Värderingsgrunden 4 % effektiv ränta har emellertid, bortsett från fastigheter, enligt av familjepensionsutredningen lämnade direktiv genomgående tillämpats vid beräkningarna, för att kassornas intressen skola tillgodoses, så långt det över huvud taget är möjligt på denna punkt. Härvid har förutsatts, att kassorna ej göra andra omplaceringar av de i balansräkningen upptagna värdehandlingarna än som föranledes av uppsägningar från låntagares sida eller utlottningar, verkställda i bägge fallen i enlighet med det låneavtal, som förelåg 31 december 1934 (för telegrafverkets kassa 30 september 1934). Frågan huruvida uppsägning kommer att ske har vid beräkningarna bedömts med hänsyn till det gjorda antagandet, att nyplaceringar för framtiden komma att göras till 4 %. Kontanter, banktillgodohavanden, avräkningssaldon o. d. hava upptagits till sina nominella värden. I allmänhet innebär den enligt ovannämnda grunder tillämpade värderingen en uppskrivning över kassornas egna bokförda värden.

Marknadsvärdena ligga för närvarande ofta ännu högre än de sålunda tillämpade värdena. Givetvis kunde det, innan räntefoten för beräkningarna i övrigt redan fixerats, hava ifrågasatts en tillämpning av marknadsvärdena för kapitaltillgångarna. De nuvarande marknadsvärdena för som säkra ansedda placeringar bygga emellertid på låga effektiva räntesatser, för närvarande åtskilligt lägre än 4 %. En konsekvens av en värdering av tillgångarna i överensstämmelse med marknadsvärdena skulle bliva, att en lägre räntefot än 4 % finge tillämpas vid beräkningarna i övrigt, och detta vore i varje fall ej till kassornas fördel.

Det ligger i sakens natur, att den fastslagna värderingen av kapitaltillgångarna efter en högre räntefot än marknadens måste medföra vissa svårigheter i tillämpningen, när det gäller kassor, vilkas ställning är sådan, att de kunna få behålla viss del av sina tillgångar efter statens övertagande av verksamheten (statens järnvägars och telegrafverkets kassor). Att dessa kassor genom vissa omplaceringar skulle kunna ernå högre beräknade värden för tillgångarna enligt den angivna grunden med 4 % effektiv ränta, sedan denna blivit känd för kassorna, kan givetvis icke föranleda, att kassorna vid övertagandet gottskrivas högre tillgångsvärden än som blivit följden, om de fortsatt en placeringspolitik, som de själva tidigare funnit naturlig för sin verksamhet. Det värde, som en värdehandling faktiskt har för staten den 31 december resp. den 30 september 1934 och vilket vid upprättande av förslag till avtal med kassorna förutsatts komma staten tillgodo, får givetvis ej elimineras genom en försäljningstransaktion efter nämnda dag, genom vilken i stället för värdehandlingen skulle träda dels en annan med samma värde räknat efter 4 % effektiv ränta men med lägre marknadsvärde dels härutöver ett överskottsbelopp för vederbörande kassas egen räkning lika med skillnaden mellan marknadsvärdena för de båda nyssnämnda posterna. Å andra sidan torde det, därest en kassa under mellantiden intill övertagandet försäljer exempelvis en riskbetonad värdehandling

till gällande låg marknadskurs, vara rimligt, att kassan vid avräkningen med staten icke principiellt kommer i sämre ställning än om den behållit värdehandlingen.

För förhindrande av olämpliga konsekvenser i fråga om ny- och omplaceringar efter den nu upprättade balansräkningens datum kunna vissa automatiskt verkande regler givas. Dessa skulle beträffande försäljningar — till vilka dock ej skulle räknas låneåterbetalningar på grund av uppsägningar från låntagares sida eller utlottningar, därest sådana verkställdes i enlighet med det låneavtal, som förelåg den 31 december, resp. den 30 september 1934, och under de förutsättningar, som lagts till grund vid förevarande beräkningar — innebära, att därest värden, som förefunnos den 31 december, resp. den 30 september 1934, försäljas före statens övertagande av kassa, kapitaltillgångarnas efter 4 % effektiv ränta beräknade värden i balansräkningen för tidpunkten för övertagandet skola ökas med de försålda tillgångarnas värde vid tidpunkten för försäljningen enligt nyssnämnda beräkningsgrund och minskas med samma tillgångars marknadsvärde vid försäljningen. Genom en dylik regel torde bland annat fall av den art, som nyss nämndes, på ett skäligt sätt tillgodoses.

Beträffande nyplaceringar gjorda efter den 31 december resp. den 30 september 1934 böra dessa i nyssnämnda balansräkning värderas efter marknadsvärdet vid tidpunkten för statens övertagande av kassan. Detta innebär, att kassan själv får bära fulla ansvaret för sin placeringspolitik under mellantiden intill övertagandet. Stiga marknadsvärdena för de gjorda nyplaceringarna, får kassan själv taga vinsten, sjunka de, får kassan själv taga förlusten. En värdering efter 4 % effektiv ränta vore här olämplig, enär den lätt kunde stimulera till placeringar, som löpte med hög ränta och till gengäld vore riskfyllda. Vad däremot beträffar tillgångarna per den 31 december, resp. den 30 september 1934 var den av familjepensionsutredningen fastställda värderingsgrunden ej känd av kassorna, när placeringarna gjordes.

Det kunde möjligen göras gällande, att den tillämpade värderingsprincipen alltför mycket skulle gynna de mera riskfyllda placeringar, som gjorts före den 1 januari 1935 resp. den 1 oktober 1934. Några direkt olämpliga verkningar härav vid en tillämpning i efterhand kunna dock ej gärna befaras. Det har i övrigt vad beträffar den förflutna tiden, varom här fråga är, visat sig, att spekulationer i mera riskfyllda placeringar ofta faktiskt ej medfört bättre resultat för kassorna än guldkantade placeringar, detta även där någon förlust av kapital och ränta ej ifrågakommit vid de förra. De tidigare gjorda placeringarna i guldkantade lån hava nämligen även vid den här tillämpade värderingen efter 4 % ofta kommit att få höga uppskattningsvärden med hänsyn till att den vid själva placeringen ernådda, från en period med hög marknadsränta erhållna effektiva räntan kunnat bibehållas för en lång tid framåt på grund av låneavtalets konstruktion.

Överskottsbelopp, som enligt vederbörande avtal eventuellt få behållas av kassa efter övertagandet, böra i princip tillhandahållas kassan såsom å överskottsbeloppet belöpande prorata-andelar av kassans samtliga kapitaltillgångar vid övertagandet.

Beträffande värdering av fastigheter hänvisas till redogörelserna för undersökningarna av de särskilda kassorna.

Stockholm den 26 februari 1936.

Bilaga B 1.

Tab. 1. Familjepensionsvärden f_x för manliga ordinarie civila tjänstemän uträknade på grundval av material per 1 juli 1933. Pensionsrätt för änka endast om tjänsteman ingått äktenskap före i tabellen angiven gränsålder; hänsyn tagen till änkas förlust av pensionsrätt vid omgifte.

Ålder x	L ä g r e l ö n e g r a d e r						H ö g r e l ö n e g r a d e r					
	Räntefot 4 %			Räntefot 3.5 %			Räntefot 4 %			Räntefot 3.5 %		
	Gränsålder			Gränsålder			Gränsålder			Gränsålder		
	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- graf- verkets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- graf- verkets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- graf- verkets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- graf- verkets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)
20	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
21	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
22	0.9	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
23	2.1	2.1	2.1	2.3	2.3	2.3	1.3	1.3	1.3	1.4	1.4	1.4
24	3.8	3.8	3.8	4.1	4.1	4.1	2.6	2.6	2.6	2.8	2.8	2.8
25	5.6	5.6	5.6	6.0	6.0	6.0	3.9	3.9	3.9	4.2	4.2	4.2
26	7.3	7.3	7.3	7.9	7.9	7.9	5.4	5.4	5.4	5.8	5.8	5.8
27	9.1	9.1	9.1	9.8	9.8	9.8	6.9	6.9	6.9	7.4	7.4	7.4
28	10.9	10.9	10.9	11.7	11.7	11.7	8.6	8.6	8.6	9.3	9.3	9.3
29	12.8	12.8	12.8	13.7	13.7	13.7	10.3	10.3	10.3	11.1	11.1	11.1
30	14.7	14.7	14.7	15.7	15.7	15.7	12.4	12.4	12.4	13.3	13.3	13.3
31	16.3	16.3	16.3	17.5	17.5	17.5	14.6	14.6	14.6	15.6	15.6	15.6
32	17.5	17.5	17.5	18.8	18.8	18.8	16.3	16.3	16.3	17.4	17.4	17.4
33	18.6	18.6	18.6	19.9	19.9	19.9	17.3	17.3	17.3	18.5	18.5	18.5
34	19.4	19.4	19.4	20.7	20.7	20.7	18.1	18.1	18.1	19.4	19.4	19.4
35	20.1	20.1	20.1	21.4	21.4	21.4	18.8	18.8	18.8	20.1	20.1	20.1
36	20.8	20.8	20.8	22.2	22.2	22.2	19.2	19.2	19.2	20.5	20.5	20.5
37	21.1	21.1	21.1	22.5	22.5	22.5	19.6	19.6	19.6	20.9	20.9	20.9
38	21.4	21.4	21.4	22.8	22.8	22.8	19.9	19.9	19.9	21.2	21.2	21.2
39	21.5	21.5	21.5	22.9	22.9	22.9	20.1	20.1	20.1	21.4	21.4	21.4
40	21.6	21.6	21.6	23.0	23.0	23.0	20.2	20.2	20.2	21.5	21.5	21.5
41	21.6	21.6	21.6	22.9	22.9	22.9	20.2	20.2	20.2	21.5	21.5	21.5
42	21.5	21.5	21.5	22.8	22.8	22.8	20.1	20.1	20.1	21.4	21.4	21.4
43	21.2	21.2	21.2	22.4	22.4	22.4	19.9	19.9	19.9	21.2	21.2	21.2
44	20.9	20.9	20.9	22.1	22.1	22.1	19.8	19.8	19.8	21.0	21.0	21.0
45	20.5	20.5	20.5	21.7	21.7	21.7	19.5	19.5	19.5	20.7	20.7	20.7
46	20.2	20.2	20.2	21.3	21.3	21.3	19.1	19.1	19.1	20.3	20.3	20.3
47	19.8	19.8	19.8	20.9	20.9	20.9	18.8	18.8	18.8	19.9	19.9	19.9
48	19.3	19.3	19.3	20.4	20.4	20.4	18.4	18.4	18.4	19.4	19.4	19.4
49	18.8	18.8	18.8	19.9	19.9	19.9	18.0	18.0	18.0	19.0	19.0	19.0
50	18.3	18.3	18.3	19.3	19.3	19.3	17.7	17.7	17.7	18.7	18.7	18.7
51	17.7	17.8	17.8	18.7	18.8	18.8	17.2	17.4	17.4	18.2	18.3	18.3
52	17.2	17.4	17.4	18.2	18.4	18.4	16.5	16.9	16.9	17.5	17.8	17.8
53	16.5	16.9	16.9	17.4	17.8	17.8	15.9	16.4	16.4	16.8	17.3	17.3
54	15.9	16.4	16.4	16.7	17.3	17.3	15.4	16.0	16.0	16.2	16.9	16.9
55	15.3	15.9	15.9	16.1	16.8	16.8	14.7	15.5	15.5	15.5	16.4	16.4
56	14.8	15.4	15.4	15.6	16.3	16.3	14.2	15.1	15.1	15.0	15.9	15.9
57	14.2	14.9	14.9	15.0	15.7	15.7	13.5	14.6	14.6	14.3	15.4	15.4
58	13.6	14.4	14.4	14.3	15.1	15.1	13.0	14.1	14.1	13.6	14.8	14.8
59	13.0	13.9	13.9	13.6	14.5	14.5	12.4	13.6	13.6	13.1	14.4	14.4

Tab. 1 (forts.). Familjepensionsvärden f_x för manliga ordinarie civila tjänstemän uträknade på grundval av material per 1 juli 1933. Pensionsrätt för änka endast om tjänsteman ingått äktenskap före i tabellen angiven gränsålder; hänsyn tagen till änkas förlust av pensionsrätt vid omgifte.

Ålder x	L ä g r e l ö n e g r a d e r						H ö g r e l ö n e g r a d e r					
	Räntefot 4 %			Räntefot 3.5 %			Räntefot 4 %			Räntefot 3.5 %		
	Gränsålder			Gränsålder			Gränsålder			Gränsålder		
	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- graf- verkets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- graf- verkets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- graf- verkets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- graf- verkets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)
60	12.4	13.4	13.4	13.0	13.9	13.9	11.9	13.2	13.2	12.5	13.8	13.8
61	11.8	12.7	12.8	12.3	13.3	13.3	11.4	12.7	12.7	11.9	13.3	13.3
62	11.2	12.1	12.2	11.8	12.7	12.8	10.8	12.1	12.2	11.3	12.7	12.8
63	10.7	11.5	11.7	11.2	12.0	12.2	10.4	11.6	11.8	10.9	12.2	12.4
64	10.2	11.0	11.2	10.6	11.4	11.7	9.9	11.1	11.4	10.4	11.6	12.0
65	9.6	10.3	10.6	10.0	10.7	11.1	9.5	10.6	11.1	9.9	11.1	11.6
66	9.0	9.7	10.0	9.4	10.1	10.5	9.1	10.2	10.7	9.6	10.7	11.3
67	8.5	9.2	9.5	8.8	9.6	9.9	8.7	9.8	10.3	9.1	10.2	10.8
68	8.1	8.7	9.0	8.4	9.1	9.4	8.3	9.3	9.8	8.6	9.7	10.2
69	7.6	8.2	8.5	7.9	8.5	8.8	7.8	8.8	9.3	8.1	9.2	9.7
70	7.1	7.6	7.9	7.5	8.0	8.3	7.3	8.3	8.8	7.6	8.7	9.2
71	6.7	7.2	7.4	6.9	7.5	7.7	7.0	8.0	8.5	7.2	8.3	8.8
72	6.3	6.7	6.9	6.5	7.0	7.2	6.5	7.5	8.0	6.7	7.8	8.3
73	5.9	6.3	6.5	6.1	6.5	6.7	6.0	7.0	7.5	6.3	7.4	7.9
74	5.4	5.8	6.0	5.6	6.0	6.2	5.6	6.6	7.1	5.8	6.9	7.4
75	5.0	5.4	5.6	5.2	5.6	5.8	5.2	6.2	6.7	5.4	6.4	7.0
76	4.6	5.0	5.2	4.8	5.2	5.4	4.7	5.7	6.2	4.9	5.9	6.4
77	4.3	4.6	4.8	4.4	4.7	5.0	4.4	5.3	5.8	4.5	5.5	6.0
78	3.9	4.2	4.4	4.0	4.3	4.5	4.1	4.9	5.4	4.2	5.1	5.6
79	3.5	3.8	4.0	3.6	3.9	4.1	3.8	4.6	5.0	3.9	4.8	5.2
80	3.2	3.5	3.7	3.3	3.6	3.8	3.5	4.3	4.7	3.6	4.4	4.9
81	2.9	3.2	3.3	3.0	3.3	3.4	3.1	3.9	4.3	3.2	4.0	4.4
82	2.5	2.8	2.9	2.6	2.9	3.0	2.8	3.6	4.0	2.9	3.7	4.1
83	2.2	2.5	2.6	2.2	2.6	2.7	2.5	3.3	3.7	2.6	3.4	3.8
84	1.9	2.2	2.3	1.9	2.3	2.4	2.2	3.0	3.3	2.3	3.1	3.4
85	1.7	2.0	2.1	1.7	2.0	2.2	2.0	2.7	3.0	2.1	2.8	3.1
86	1.5	1.7	1.8	1.5	1.8	1.9	1.8	2.4	2.7	1.9	2.5	2.8
87	1.3	1.5	1.6	1.3	1.5	1.6	1.6	2.1	2.4	1.6	2.2	2.5
88	1.1	1.3	1.4	1.2	1.3	1.4	1.4	1.9	2.2	1.4	2.0	2.3
89	1.0	1.1	1.2	1.0	1.1	1.2	1.2	1.7	2.0	1.2	1.8	2.1
90	0.8	0.9	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	1.5	1.8	1.0	1.6	1.8
91	0.7	0.8	0.9	0.7	0.8	0.9	0.9	1.3	1.5	0.9	1.3	1.6
92	0.6	0.7	0.7	0.6	0.7	0.8	0.8	1.1	1.3	0.8	1.1	1.3
93	0.5	0.6	0.6	0.5	0.6	0.6	0.6	0.9	1.1	0.6	0.9	1.1
94	0.4	0.5	0.5	0.4	0.5	0.5	0.5	0.8	1.0	0.5	0.8	1.0
95	0.3	0.4	0.5	0.3	0.4	0.5	0.4	0.7	0.9	0.5	0.7	0.9
96	0.3	0.4	0.4	0.3	0.4	0.4	0.4	0.6	0.7	0.4	0.6	0.8
97	0.2	0.3	0.3	0.2	0.3	0.3	0.3	0.5	0.6	0.3	0.5	0.6
98	0.2	0.3	0.3	0.2	0.3	0.3	0.3	0.4	0.5	0.3	0.5	0.5
99	0.1	0.2	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2	0.4	0.5	0.2	0.4	0.5
100	0.1	0.2	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2	0.3	0.4	0.2	0.3	0.4

Bilaga B 2.

Tab. 2. Familjepensionsvärden F_x för manliga ordinarie civila tjänstemän uträknade på grundval av material per 1 juli 1933. Pensionsrätt för änka endast om tjänsteman ingått äktenskap före i tabellen angiven gränsålder; hänsyn tagen till änkas förlust av pensionsrätt vid omgifte.

Alder x	L ä g r e l ö n e g r a d e r						H ö g r e l ö n e g r a d e r					
	Räntefot 4 %			Räntefot 3.5 %			Räntefot 4 %			Räntefot 3.5 %		
	Gränsålder			Gränsålder			Gränsålder			Gränsålder		
	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- grafver- kets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- grafver- kets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- grafver- kets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- grafver- kets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)
20	1.629	1.686	1.703	2.011	2.085	2.110	1.904	2.022	2.059	2.362	2.519	2.569
21	1.697	1.757	1.775	2.086	2.168	2.188	1.981	2.104	2.142	2.446	2.609	2.661
22	1.768	1.830	1.849	2.161	2.241	2.268	2.062	2.190	2.230	2.533	2.702	2.756
23	1.839	1.903	1.923	2.238	2.321	2.348	2.146	2.279	2.321	2.624	2.798	2.854
24	1.911	1.978	1.999	2.315	2.401	2.429	2.232	2.370	2.414	2.717	2.897	2.955
25	1.981	2.051	2.073	2.390	2.479	2.509	2.320	2.464	2.509	2.811	2.998	3.058
26	2.051	2.124	2.146	2.464	2.557	2.587	2.410	2.561	2.608	2.907	3.101	3.163
27	2.119	2.195	2.219	2.536	2.633	2.664	2.501	2.657	2.707	3.002	3.204	3.268
28	2.187	2.266	2.290	2.606	2.706	2.739	2.593	2.756	2.807	3.100	3.308	3.375
29	2.252	2.335	2.360	2.675	2.779	2.812	2.685	2.855	2.908	3.196	3.413	3.482
30	2.315	2.401	2.428	2.740	2.847	2.882	2.777	2.954	3.009	3.292	3.516	3.588
31	2.376	2.466	2.494	2.802	2.913	2.950	2.867	3.051	3.109	3.385	3.618	3.692
32	2.434	2.527	2.556	2.861	2.977	3.015	2.954	3.146	3.206	3.475	3.716	3.793
33	2.491	2.589	2.619	2.919	3.040	3.079	3.039	3.240	3.303	3.562	3.812	3.892
34	2.546	2.648	2.679	2.975	3.100	3.141	3.123	3.332	3.397	3.648	3.907	3.990
35	2.600	2.706	2.738	3.029	3.159	3.201	3.205	3.423	3.491	3.730	3.999	4.085
36	2.652	2.763	2.797	3.081	3.215	3.259	3.285	3.513	3.584	3.810	4.089	4.179
37	2.704	2.819	2.855	3.130	3.270	3.315	3.362	3.599	3.673	3.888	4.178	4.271
38	2.752	2.872	2.910	3.177	3.322	3.370	3.437	3.685	3.763	3.961	4.263	4.360
39	2.801	2.926	2.965	3.224	3.375	3.424	3.509	3.768	3.849	4.032	4.345	4.445
40	2.847	2.978	3.018	3.268	3.425	3.475	3.579	3.849	3.933	4.098	4.424	4.528
41	2.892	3.028	3.070	3.310	3.473	3.525	3.644	3.927	4.015	4.160	4.499	4.607
42	2.934	3.076	3.121	3.349	3.518	3.573	3.705	4.000	4.092	4.217	4.570	4.682
43	2.975	3.124	3.170	3.387	3.562	3.619	3.763	4.071	4.168	4.271	4.637	4.755
44	3.014	3.170	3.218	3.422	3.605	3.664	3.816	4.139	4.240	4.318	4.700	4.822
45	3.052	3.215	3.265	3.456	3.646	3.707	3.864	4.202	4.308	4.361	4.759	4.886
46	3.087	3.257	3.309	3.486	3.683	3.747	3.907	4.261	4.372	4.398	4.813	4.945
47	3.119	3.297	3.352	3.513	3.718	3.785	3.946	4.317	4.433	4.430	4.862	5.000
48	3.149	3.335	3.393	3.537	3.751	3.820	3.980	4.368	4.490	4.465	4.906	5.050
49	3.175	3.370	3.430	3.558	3.780	3.852	4.007	4.415	4.543	4.475	4.946	5.097
50	3.199	3.403	3.466	3.575	3.806	3.882	4.029	4.457	4.591	4.486	4.979	5.136
51	3.219	3.432	3.498	3.588	3.829	3.908	4.042	4.491	4.632	4.490	5.005	5.170
52	3.237	3.459	3.528	3.597	3.847	3.929	4.050	4.519	4.667	4.488	5.025	5.197
53	3.250	3.480	3.552	3.602	3.861	3.946	4.053	4.541	4.698	4.480	5.038	5.218
54	3.259	3.496	3.572	3.603	3.868	3.957	4.051	4.558	4.723	4.467	5.043	5.233
55	3.265	3.508	3.588	3.599	3.870	3.963	4.042	4.567	4.741	4.448	5.041	5.241
56	3.265	3.515	3.599	3.590	3.866	3.963	4.028	4.569	4.753	4.420	5.029	5.239
57	3.261	3.515	3.604	3.576	3.856	3.958	4.009	4.562	4.757	4.388	5.011	5.232
58	3.250	3.508	3.601	3.555	3.839	3.946	3.985	4.550	4.756	4.350	4.985	5.219
59	3.236	3.495	3.594	3.529	3.815	3.927	3.955	4.530	4.749	4.307	4.951	5.198

Tab. 2 (forts.). Familjepensionsvärden F_x för manliga ordinarie civila tjänstemän uträknade på grundval av material per 1 juli 1933. Pensionsrätt för änka endast om tjänsteman ingått äktenskap före i tabellen angiven gränsålder; hänsyn tagen till änkas förlust av pensionsrätt vid omgifte.

Ålder x	L ä g r e l ö n e g r a d e r						H ö g r e l ö n e g r a d e r					
	Räntefot 4 %			Räntefot 3.5 %			Räntefot 4 %			Räntefot 3.5 %		
	Gränsålder			Gränsålder			Gränsålder			Gränsålder		
	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- grafver- kets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- grafver- kets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- grafver- kets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)	50 år (S. J:s kassa)	60 år (Tele- grafver- kets kassa)	65 år (Civil- sta- tens kassa)
60	3.215	3.475	3.578	3.499	3.785	3.903	3.918	4.500	4.734	4.257	4.908	5.169
61	3.189	3.447	3.556	3.463	3.747	3.871	3.875	4.462	4.711	4.200	4.856	5.134
62	3.159	3.414	3.528	3.420	3.702	3.832	3.827	4.417	4.682	4.140	4.798	5.091
63	3.121	3.375	3.492	3.370	3.650	3.784	3.772	4.366	4.645	4.072	4.732	5.040
64	3.077	3.328	3.448	3.315	3.592	3.729	3.710	4.307	4.599	3.994	4.657	4.977
65	3.027	3.275	3.397	3.253	3.529	3.664	3.639	4.241	4.541	3.909	4.577	4.903
66	2.972	3.217	3.339	3.186	3.459	3.592	3.559	4.165	4.469	3.815	4.487	4.816
67	2.911	3.152	3.273	3.116	3.384	3.515	3.471	4.079	4.388	3.709	4.386	4.715
68	2.844	3.081	3.200	3.037	3.298	3.428	3.372	3.984	4.296	3.595	4.277	4.607
69	2.768	3.000	3.118	2.951	3.206	3.334	3.266	3.883	4.197	3.477	4.161	4.494
70	2.687	2.916	3.031	2.856	3.108	3.233	3.156	3.777	4.093	3.353	4.038	4.374
71	2.601	2.826	2.939	2.755	3.002	3.126	3.036	3.659	3.978	3.223	3.906	4.244
72	2.505	2.728	2.841	2.650	2.891	3.015	2.910	3.533	3.852	3.086	3.766	4.105
73	2.402	2.624	2.737	2.537	2.774	2.898	2.782	3.403	3.722	2.945	3.619	3.958
74	2.293	2.513	2.625	2.417	2.653	2.777	2.653	3.270	3.587	2.802	3.465	3.804
75	2.183	2.399	2.509	2.294	2.527	2.651	2.520	3.128	3.442	2.656	3.310	3.642
76	2.068	2.279	2.386	2.166	2.394	2.516	2.391	2.986	3.295	2.513	3.157	3.480
77	1.947	2.154	2.259	2.033	2.259	2.374	2.263	2.845	3.148	2.373	3.003	3.321
78	1.820	2.027	2.126	1.898	2.124	2.231	2.128	2.705	2.997	2.233	2.849	3.157
79	1.694	1.899	1.992	1.763	1.990	2.091	1.987	2.560	2.844	2.086	2.689	2.990
80	1.566	1.769	1.853	1.627	1.853	1.945	1.841	2.406	2.687	1.933	2.525	2.816
81	1.434	1.632	1.711	1.483	1.709	1.796	1.699	2.253	2.527	1.784	2.366	2.645
82	1.307	1.499	1.577	1.343	1.566	1.655	1.564	2.101	2.366	1.641	2.209	2.478
83	1.189	1.372	1.450	1.219	1.429	1.519	1.433	1.946	2.198	1.501	2.049	2.304
84	1.081	1.250	1.327	1.111	1.294	1.386	1.313	1.790	2.033	1.369	1.887	2.133
85	0.979	1.127	1.204	1.010	1.166	1.249	1.198	1.636	1.878	1.240	1.727	1.971
86	0.878	1.009	1.084	0.913	1.040	1.112	1.081	1.489	1.727	1.105	1.572	1.812
87	0.781	0.900	0.971	0.822	0.923	0.989	0.966	1.354	1.586	0.978	1.428	1.661
88	0.693	0.795	0.861	0.729	0.820	0.879	0.854	1.226	1.449	0.865	1.289	1.512
89	0.608	0.698	0.756	0.637	0.728	0.776	0.749	1.098	1.307	0.760	1.145	1.352
90	0.528	0.619	0.664	0.547	0.639	0.688	0.660	0.971	1.157	0.671	0.995	1.196
91	0.461	0.552	0.576	0.464	0.557	0.607	0.577	0.849	1.019	0.590	0.859	1.048
92	0.394	0.486	0.498	0.396	0.489	0.519	0.486	0.738	0.902	0.503	0.747	0.918
93	0.329	0.422	0.441	0.332	0.425	0.444	0.408	0.649	0.804	0.430	0.658	0.823
94	0.273	0.366	0.398	0.275	0.368	0.400	0.353	0.574	0.713	0.385	0.585	0.738
95	0.234	0.326	0.348	0.235	0.328	0.350	0.313	0.500	0.610	0.334	0.514	0.646
96	0.194	0.286	0.286	0.195	0.287	0.287	0.272	0.427	0.517	0.274	0.449	0.541
97	0.154	0.244	0.244	0.155	0.245	0.245	0.230	0.359	0.448	0.231	0.396	0.451
98	0.116	0.200	0.200	0.116	0.201	0.201	0.185	0.305	0.389	0.186	0.330	0.391
99	0.082	0.151	0.151	0.082	0.151	0.151	0.136	0.235	0.310	0.137	0.236	0.311
100	0.061	0.091	0.091	0.061	0.091	0.091	0.079	0.131	0.183	0.079	0.131	0.184

Bilaga B 3.

Tab. 3. Sannolikhet för x -årig tjänsteman att hava pensionsberättigad familj (hustru, med vilken äktenskap ingåtts före 50 resp. 60 år, eller barn under 21 år).

Ålder x	Sannolikhet i procent			
	Gränsålder 50 år (S. J:s kassa)		Gränsålder 60 år (Telegrafverkets kassa)	
	Lägre löne- grader	Högre löne- grader	Lägre löne- grader	Högre löne- grader
50	94	86		
51	93	85		
52	92	84		
53	92	84		
54	91	83		
55	90	82		
56	89	81		
57	88	80		
58	87	79		
59	86	78		
60	85	77	89	82
61	84	76	88	80
62	82	75	87	79
63	81	73	86	78
64	79	72	84	77
65	78	71	82	76
66	76	70	81	75
67	74	68	79	74
68	72	67	77	73
69	71	65	75	72
70	69	64	73	70
71	67	62	71	68
72	65	61	69	66
73	62	59	67	65
74	60	58	65	63
75	58	56	62	61
76	55	54	60	59
77	53	52	57	57
78	50	49	54	55
79	48	47	51	53
80	45	45	48	50
81	42	42	45	48
82	39	40	42	45
83	36	37	39	43
84	33	35	36	41
85	30	32	33	38
86	27	30	30	36
87	25	27	27	33
88	22	25	24	30
89	20	22	21	27
90	17	20	19	25
91	15	18	17	23
92	13	16	15	21
93	11	14	13	19
94	9	12	11	17
95	7	10	9	15
96	6	9	8	13
97	5	8	7	11
98	4	6	6	10
99	3	5	5	9
100	2	4	4	7

Bilaga C.

P. M.

angående den ekonomiska innebörden av en mellan 1934 års familjepensionsutredning och delegerade för civilstatens änke- och pupillkassa den 7 februari 1936 träffad preliminär överenskommelse angående statens övertagande av kassans verksamhet.

Av byråchefen fil. doktor TIM JANSSON.

Förevarande beräkningar äro verkställda med tillämpning av »självkostnadsgrunder» (räntefot 4 %) angivna i en av mig den 26 februari 1936 dagtecknad P. M.¹ med allmänna grunder för beräkningar angående civila familjepensionskassors ställning i och för bedömande av den ekonomiska innebörden av ett statens övertagande av verksamheten. Dessa beräkningar få med hänsyn till arten av de sålunda tillämpade grunderna ej användas för bedömande av kassans ställning under förutsättning att den faktiskt skulle fortsätta sin verksamhet; för ett dylikt ändamål måste nämligen tillämpas »betryggande grunder» (jfr nyssberörda P. M.).

Kassans ställning vid en tänkt fortsatt tillämpning av dess nuvarande reglemente har undersökts på grundval av förhållandena den 31 december 1934 utan hänsyn till framtida befordringar. Statsbidrag och förvaltningskostnader hava ej medräknats. Det må framhållas, att barnpensionerna redan enligt kassans gällande reglemente utgå med den procent av änkepensionen och intill den slutålder 21 år, som sedermera föreslagits för samtliga statstjänstemän med reglerade löner av 1934 års familjepensionsutredning. I bilaga C 1 meddelas en balansräkning upprättad under dessa förutsättningar betecknad »Balansräkning nr 1». Bland kassans förpliktelser hava för nuvarande pensionärer och nuvarande delägars efterlevande medräknats även de provisoriska 10 %-förhöjningarna av pensionerna, utan tidsbegränsning, på det sätt att kapitalvärdena av de motsvarande tillförsäkrade pensionerna ökats med 10 %. I pensionerna från tjänstemannafonden hava likaså inräknats gällande provisoriska förhöjningar av 20 %. Beträffande nuvarande delägare har uppdelning gjorts å de delägare, för vilka det nya civila familjepensionsreglementet i princip skall gälla (i huvudsak delägare i tjänst med nyreglerad lön), och övriga delägare. Kapitalvärdena av sjuklighetspensioner samt pensioner från allmänna fonden och tjänstemannafonden hava upptagits till de belopp, vilka av kassans konsulent, byråchefen E. Stridsberg, redovisats i dennes tryckta utredning per den 31 december 1934. De återstående årsavgifter, vilkas kapitalvärde upptages på tillgångssidan, hava i enlighet med gällande reglementes bestämmelser antagits löpa intill 67 års ålder eller till delägars fränfalle dessförinnan. Vid tillämpning av de bokförda värdena för kapitaltillgångarna blir kassans överskott enligt balansräkningen 11,936,015 kronor. En värdering av kapitaltillgångarna efter en effektiv ränta av 4 % (jfr avdelning 6 i min P. M. den 26 februari 1936) har

¹ Bilaga B till denna proposition.

år 1935 företagits av f. d. byråchefen K. Dickman, varvid fastigheten upptagits till sitt taxeringsvärde; Dickmans värdering bifogas (bilaga C 2). Vid hänsynstagande till denna värdering uppstår ett korrigerat överskott i balansräkningen av 13,956,397 kronor. Den i min P. M. januari 1936 (bilagd 1934 års familjepensionsutrednings utlåtande den 23 januari 1936)¹ meddelade preliminära överskottssiffran, 13,909,742 kronor, bör ändras till sistnämnda belopp; ändras samtidigt den tidigare meddelade siffran för pensioners kapitalvärde (exkl. sjuklighetspensioner) till den siffra, som svarar mot balansräkning nr 1 (inkl. sjuklighetspensioner), 71,777,299 kronor, befinnes överskottet utgöra 19.44 procent av pensioners kapitalvärde (tidigare meddelad preliminär siffra 19.49 procent).

I balansräkning nr 2 i bilaga C 1 hava pensionsbeloppen upptagits i enlighet med överenskommelsen den 7 februari 1936 utan hänsyn till befordringar och under förutsättning av ett tänkt övertagande per den 1 januari 1935; kapitalvärdet av återstående avgifter i nuvarande tjänst har, med bortseende från de synnerligen fåtaliga fall, där en avgiftshöjning skulle kunna ske på grund av överenskommelsen, upptagits till samma belopp som i balansräkning nr 1. Det framgår av denna balansräkning, att kassans tillgångar ej äro tillräckliga för täckande av pensionsförbindelserna enligt överenskommelsen och att staten måste göra ett tillskott, vars kapitalvärde är 5,955,160 kr., för att möjliggöra en höjning till den nya pensionsnivån, detta utan att kostnaden för 120-kronorstillägget till grundpensionen eller den rörliga pensionsdelen medräknats. Denna övergångskostnad för staten avser i huvudsak nuvarande delägare i tjänst med reglerat delaktighetsbelopp, om man utgår från en proportionell överskottsfördelning inom balansräkning nr 1. Ungefärliga årsbeloppet av den del av grundpensionen, som för dylik delägare måste täckas genom tillskott av staten, framgår av min P. M. januari 1936, tab. 1, kol. 13.²

För 120-kronorstillägget till delägare i tjänst med reglerad lön eller familjepension, vilket i likhet med den rörliga pensionsdelen ej ingår i balansräkningen, tillkommer en ytterligare kostnad för staten med ett kapitalvärde per den 31 december 1934 av 4,756,771 kronor.

Därest kapitalvärdena 5,955,160 och 4,756,771 kronor tänkas amorterade på ett antal år under tillämpning av lika stora annuiteter, bliva dessas årsbelopp vid kontinuerlig beräkning efter 4 % räntefot följande för de nedan angivna alternativa amorteringstiderna:

Annuiteten utgår under	Annuitet motsvarande	
	bristen i täckning av grundpensionen (kapitalvärde 5,955,160 kr.) kr.	120-kronors- tillägget (kapitalvärde 4,756,771 kr.) kr.
20 år	430,000	343,000
25 »	374,000	299,000
30 »	338,000	270,000
35 »	313,000	250,000
40 »	295,000	236,000

Såsom redan nämnts, har vid balansräkningarnas upprättande ingen hänsyn tagits till framtida befordringar. För att befordringar ej beräkningsmässigt skulle medföra någon ändring i det sålunda antagna ekonomiska förloppet, borde, om man fortfarande bortser från den rörliga pensionsde-

¹ Bil. D till prop. nr 201.

² Prop. nr 201 sid. 135.

len, avgifterna efter befordran för innehavare av nyreglerad tjänst egentligen beräknas som summan av följande fyra poster:

- 1) intill 67 års ålder: nuvarande årsavgift,
- 2) vid beföringstillfället: ännu ej amorterad beföringsavgift (för inträde eller tidigare beföring),
- 3) intill avgång från tjänsten: skillnaden mellan familjepensionsavdragen för den nya tjänsten och för nuvarande tjänst, båda beräknade enligt 1934 års familjepensionsutrednings avdragsskala,
- 4) höjning av differensen under 3) med hänsyn till att denna beräknats under förutsättning av att en mot höjningen i familjepensionsunderlaget svarande andel i överskott å kvinnliga tjänstemäns avgifter tillgodoräknas delägaren (ifrågavarande andel skulle, i varje fall om beföring ej skett, ha tillfallit staten); enär avkortning av pension praktiskt taget genomgående negligerats vid familjepensionsavdragsskalans beräkning, behöver någon ytterligare höjning ej ske, för att hel pension enligt överenskommelsen skall täckas.

I stället för de under 1), 3) och 4) avsedda beloppen skall emellertid enligt överenskommelsen tillämpas familjepensionsavdraget för den nya tjänsten enligt den nya skalan, vilket avdrag löper intill vederbörandes avgång ur tjänsten.

Om höjningen av årsavgiften tänkes försiggå i två etapper: först höjning från kassans årsavgift till det nya familjepensionsavdraget i den ursprungliga lönegraden och därefter höjning till familjepensionsavdraget i den nya lönegraden, är det endast den sistnämnda höjningen, som enligt principerna för familjepensionsavdragets beräkning erfordras för täckande av pensionsökningen genom beföring; den förstnämnda höjningen täcker i regel väl kostnaden för den avgiftsbefrielse vid pensionsålderns uppnående samt vid sjuk- och invalidpensionering, som den beförade vinner genom övergång till den nya ordningen.

Vid en undersökning av olika beföringsfall med ledning av de siffror angående medelbeföringsåldrar och medelpensionsåldrar, som för verk med delaktighet i civilstatens änke- och pupillkassa tillämpats vid den nya pensionsavdragsskalans konstruktion, finner man genom ett dylikt resonemang, vid vilket post 4) lämnats ur räkningen, att beföringar i regel medföra icke en ökad utan en minskad nettofamiljepensionskostnad för staten, i synnerhet i de högre lönegraderna, detta beroende på den särskilt för sistnämnda lönegrader vid övergång till den nya avgiftsnivån rätt avsevärda procentuella höjningen av årsavgiften.

Vid den relaterade undersökningen hade såsom nämnts posten 4) negligerats. Det är sannolikt, att även denna, för samtliga lönegrader sammantagna, täckes genom nyssberörda kostnadsminskning vid beföring. I övrigt kan det ifrågasättas, huruvida denna post överhuvud taget bör täckas på annat sätt än genom anlitan av överskott å de kvinnliga tjänstemännens avgifter.

Den av mig gjorda utredningen har icke omfattat den med kassan för- enade kapital- och livränteförsäkringsanstalten.

Stockholm den 27 februari 1936.

Bilaga C 1.

Civilstatens änke- och pupillkassa. Balansräkningar per den 31 december 1934 efter "självkostnadsgrunder" (räntefot 4 %) utan hänsyn till framtida befordringar.

(Statsbidrag och förvaltningskostnader ej medräknade).

	Balansräkning nr 1 Nuvarande reglemente; i pensionerna hava inräknats provisorisk förhöjning (10 % å pensioner till änkor och barn samt 20 % å pensioner från tjänstemannafonden)	Balansräkning nr 2 Pensioner enligt överenskommelsen den 7 februari 1936 (utan inräknande av pensions- och dyrtidstillägg eller 120-kronorstillägg och rörligt tillägg; hänsyn ej tagen till utsträckning av änkepensionsrätten, t. ex. genom införande av pensionsrätt för fränskild hustru)
	kr.	kr.
T i l l g å n g a r .		
Kapitalbehållning enligt räkenskaperna	65,460,031	65,460,031
Kapitalvärdet av återstående avgifter för förefintliga delägare		
högre lönegrader	9,766,978	9,766,978
lägre lönegrader	7,535,281	7,535,281
Kapitalvärdet av oguldna retroaktivavgifter.....	951,024	951,024
Brist (okorrigerad siffra)	—	7,975,542
Summa	83,713,314	91,688,856
S k u l d e r		
Kapitalvärdet av utgående pensioner till änkor och barn		
änkor	21,700,008	² 26,040,010
minderåriga barn	2,174,229	² 2,609,075
sjuklighetspensioner	489,500	² 587,400
Utgående eller väntade särskilda pensioner		
aktuella pensioner från allmänna fonden	5,200	² 6,240
aktuella pensioner från tjänstemannafonden...	67,200	² 80,640
eventuella uppskjutna pensioner från tjänstemannafonden	7,200	² 8,640
Kapitalvärdet av förefintliga delägares rätt till familjepension för efterlevande		
a) delägare i tjänst med nyreglerad lön eller ock delaktighet efter nyreglerad lön, tillhörande förvaltningsområde, varå civila tjänstepensionsreglementet äger tillämpning		
högre lönegrader	24,248,495	¹ 31,321,082
lägre lönegrader	12,956,493	¹ 18,881,001
b) övriga delägare		
högre lönegrader	8,860,347	² 10,632,416
lägre lönegrader	1,268,627	² 1,522,352
Överskott (okorrigerat)	11,936,015	—
Summa	83,713,314	91,688,856
Därest kapitalbehållningen värderas efter 4 % effektiv ränta, varvid dock fastigheten upptages till sitt taxeringsvärde, ökas kapitalbehållningens värde med	2,020,382	2,020,382
och det med hänsyn härtill korrigerade överskottet blir	13,956,397	— 5,955,160 (brist)

¹ Kapitalvärdet av »grundpension» enligt det av utredningen föreslagna civila familjepensionsreglementet; sammanlagda kapitalvärdet av 120-kronorstilläggen för här avsedda delägare, vilka tillägg ej ingå i balansräkningen, utgör 4,756,771 kr.

² 120 % av värdet i balansräkning nr 1.

Bilaga D.

Utlåtande

av professor ROB. MALMGREN.

Till 1934 års Familjepensionsutredning.

I skrivelse av den 15 i förra månaden har Ni begärt mitt yttrande över vissa i en skrivelsen bifogad »P. M.» angivna juridiska spørsmål, föranledda av en ifrågasatt omläggning av de för vissa grupper av statstjänstemän inrättade familjepensionskassorna, och får jag i anledning härav anföra följande.

Till en början må anmärkas, att lagen om understödsföreningar (den 29 juni 1912 enligt 1 § till understödsföreningar) räknar också föreningar, som avse att »meddela pension åt avliden medlems änka eller barn», i lagen kallade »pensionskassor», samt att lagen äger tillämpning också på sådana pensionskassor, som äro avsedda »för i offentlig tjänst anställda personer» (98 §), såvida icke konungen beträffande viss kassa av detta slag förordnat, att den skall vara undantagen från lagens tillämpning.

Eder sekreterare har på förfrågan meddelat mig, att förordnande av sistnämnda innebörd lämnats beträffande tre av de nu ifrågavarande kassorna, nämligen civilstatens änke- och pupillkassa samt statens järnvägars och telegrafverkets motsvarande kassor. Beträffande tullstatens enskilda pensionsinrättning har dylikt förordnande däremot icke meddelats, men inrättningen har själv ansett sig falla utanför lagens tillämplighetsområde och därför icke heller blivit vederbörligen inregistrerad.

Det synes tvivelaktigt huruvida denna inrättningens uppfattning är riktig. De skäl, som skulle kunna anföras till stöd för densamma, torde väl med samma rätt kunna användas beträffande de övriga kassorna, för vilka dock ett Kungl. Maj:ts förordnande ansetts erforderligt. Emellertid är denna fråga utan betydelse i förevarande sammanhang. Är nämligen lagen om understödsföreningar tillämplig, behöver man icke hysa någon tvekan om huru de spørsmål, som här intressera oss, skola besvaras: lagen innehåller ju positiva stadganden om pensionskassors överflyttning eller upplösning, om erforderlig majoritet vid besluts fattande o. s. v.

Den till besvarande framställda huvudfrågan gäller, huruvida kassornas beslutande organ, alltså de av delägarna utsedda fullmäktige och vad tullstatens pensionsinrättning angår delägarna själva — vilka ju äga besluta om ändring av reglementet (§ 30) — kunna med rättsligt förbindande verkan fatta beslut om en överenskommelse med staten om dennas övertagande av kassornas förpliktelser och om överlämnande till staten av deras tillgångar.

Vi ha då först att tillse huruvida kassornas reglementen innehålla något härom.

Enligt reglementet för *civilstatens* änke- och pupillkassa (§ 32) äga fullmäktige — bortsett från vissa val och av Kungl. Maj:t infordrade yttranden — »besluta» i frågor rörande förvaltningen av kassan eller om »ändringar och tillägg i detta reglemente» ävensom i utlåningsreglementet och instruk-

tionen för kassans styrelse. Det heter sedan i andra stycket av samma paragraf, att fullmäktiges beslut i ämnen, som angå »huvudgrunderna för kassan eller ändringar eller tillägg i reglementena eller instruktionen för styrelsen», icke bliva gällande förr än de vunnit Kungl. Maj:ts godkännande. Sistnämnda föreskrift innefattar tydligtvis icke någon utvidgning av den i st. 1 angivna kompetensen: »huvudgrunderna för kassan» äro att finna i reglementet, och ändring i huvudgrunderna sker icke på annat sätt än genom ändring av reglementet.

Fullmäktige för *telegrafverkets* änke- och pupillkassa ha ävenledes (§ 20 i regl.) att förrätta val, granska kassans räkenskaper och förvaltning samt besluta i frågor rörande »förvaltningen och om ändring i detta reglemente». Det säges uttryckligen, att ändring i reglementet icke kan ske på annat sätt än genom beslut av fullmäktige med godkännande av Kungl. Maj:t.

Beträffande fullmäktige för *statens järnvägars* änke- och pupillkassa heter det på samma sätt i dess reglemente (§§ 24 och 25), att de äga förrätta vissa val, granska kassans förvaltning och räkenskaper samt besluta i frågor om förvaltningen eller ändringar i och tillägg till reglementet, varvid det anmärkes, att ändringar i reglementet måste underställas Kungl. Maj:ts prövning. Man lägger här märke till stadgandet, att om Kungl. Maj:t skulle anse någon dylik ändring vara av nöden, kommer Kungl. Maj:t att lämna fullmäktige tillfälle att »yttra sig i ämnet», varemot det icke säges något om fullmäktiges *bifall* som förutsättning för ändringens genomförande.

Vad slutligen angår *tullstatens* enskilda pensionsinrättning, har denna ställts i ett vida närmare beroende av staten än de övriga. Delägarna ha som redan nämnts inga fullmäktige och överhuvud inga sammanträden. De välja fem av de sju ledamöterna i den direktion, som har kassans löpande förvaltning om hand, men Kungl. Maj:t utfärdar instruktion för denna direktion, generaltullstyrelsen utser revisorer och beslutar om ansvarsfrihet. Om ändring av reglementet stadgas i § 30, att förslag därom kan väckas av kassans direktion hos generaltullstyrelsen, som, därest den anser sig kunna biträda förslaget, inforrdar delägarnas mening i form av ja eller nej till detsamma. Enhällighet fordras därvid icke för bifall, icke ens kvalificerad majoritet. Vinner nej, är förslaget förkastat, men om ja-rösterna äro i majoritet, skall generaltullstyrelsen hos Kungl. Maj:t anhålla om den beslutade ändringens fastställande.

En överenskommelse av ovan angiven art kan icke anses ingå i den genom reglementena utstakade kompetensen för fullmäktige resp. delägare. Befogenheten att besluta om ändringar, låt vara aldrig så vittgående, kan icke anses innesluta också en befogenhet att bestämma om kassans upplösning med eller utan överflyttning av dess rättigheter och förpliktelser på annan. Man kan icke utan språkligt våld kalla det för en ändring i ett reglemente, om man beslutar att den inrättning, vars verksamhet reglementet skulle reglera, skall upplöra att finnas till. Det sista är en så genomgripande åtgärd, att man väntar sig ett särskilt stadgande därom. I lagen om understödsföreningar talas det också dels om stadgeändringar och dels om förenings upplösning eller överflyttning.

Därmed är frågan emellertid icke avgjord. Det måste ju finnas någon rättslig möjlighet att avveckla dessa kassor liksom alla andra. I lagen om understödsföreningar, vilken som förut påpekats principiellt gäller också för kassor av här ifrågavarande art, finnas stadganden om kassors upplösning och överflyttning. Att man icke intagit några motsvarande bestämmelser i de från lagens tillämpning undantagna kassornas reglementen har väl antingen berott därpå, att man icke ansett sig behöva på samma sätt som beträffande andra kassor räkna med en upplösning eller mera sannolikt därpå att man ansett

sig kunna vid inträffande behov komma till rätta med saken även utan uttrycklig bestämmelse i reglementet.

För frågans avgörande kunde man nu tänka sig tre alternativ: 1) avgörandet hänskjutes till delägarna; 2) reglementet ändras och bestämmelser införas däri om tillvägagångssättet vid kassans upplösning; 3) fullmäktige besluta även utan stöd i reglementet.

Det första alternativet kunde måhända synas vara det på en gång enklaste och tryggaste. Man tycker sig ju då ha gått tillbaka till de egentliga rättsinnehavarna och låtit dessa förfoga över vad som för dem framstår som deras rättigheter och yttra sig över vad som nära berör allas deras intressen. Det ligger också nära till hands att föreställa sig saken så, att delägarna överlåtit sin befogenhet på fullmäktige, men icke i full utsträckning utan behållit för sig själva vad som icke enligt reglementet tillkommer fullmäktige. Vid avgörandet av frågor, som falla utanför fullmäktiges kompetens, skulle man då antingen låta delägarna själva direkt fatta beslut eller också bereda dem tillfälle att lämna fullmäktige ett särskilt bemyndigande att avgöra den uppkomna frågan — ungefär som när en privat fullmäktig, då en åtgärd från hans sida ifrågasättes, vilken ej ingår i den befogenhet som den honom lämnade fullmakten förlämnar, hos uppdragsgivaren begär ett vidgat bemyndigande. — Emellertid innebure detta resonemang en felbedömning av förhållandet mellan delägare och fullmäktige. De senares befogenhet grundar sig icke som den privata uppdragsinnehavarens på huvudmannens viljeförklaring, utan på reglementets bestämmelser. Lika litet som delägarna kunna fritt avgöra huruvida de vilja låta sig representeras av fullmäktige eller ej, lika litet kunna de giva dessas befogenhet en större eller mindre utsträckning. De ha överhuvud — bortsett naturligtvis från tullstatens pensionsinrättning — ingen annan funktion inom kassan än att välja fullmäktige. Därtill kommer så de rent praktiska svårigheterna, som skulle vara förenade med att överlämna beslutanderätten åt delägarna.

Det andra alternativet, beslut av fullmäktige efter förutgången reglements-förändring, är naturligtvis formellt otadligt. Det skulle också medföra den fördelen att man i samband med bestämmelser om tillvägagångssättet vid kassas överflyttning eller upplösning kunde giva föreskrifter om deläga-res rätt att överklaga ett beslut härom — tilläventyrs i överensstämmelse med vad som finnes stadgat i lagen om understödsföreningar, där det i 47 § heter, att föreningsmedlem, som förmenar att beslut ej tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot lag eller förenings stadgar, äger tala därå genom stämning till domstol inom tre månader från dagen för beslutet, efter vilken tid rätten till klandertalan är förlorad. — Man kan dock ej frigöra sig från känslan att detta förfarande betyder en onödig omgång. En ändring av reglemente kunna fullmäktige med Kungl. Maj:ts bifall besluta när som helst, utan att behöva först vädja till delägarna och begära något deras särskilda bemyndigande till förändringen, icke ens i form av nytt val. Då en överenskommelse med Kungl. Maj:t är från statens sida önskvärd, kommer givetvis Kungl. Maj:t att lämna sitt samtycke till den härför nödiga reglements-ändringen. Hela denna del av proceduren blir en ren formalitet.

Därvid erbjuder sig då det tredje alternativet som det lämpligaste. I stället för att låta fullmäktige genom en reglementsändring själva utvidga sin kompetens och därefter begagna sig av denna kompetensutvidgning till att avsluta den önskade överenskommelsen med staten skulle man låta fullmäktige ingå överenskommelsen omedelbart, utan föregående reglementsförändring. Detta blir i själva verket endast en extendering av reglementets bestämmelser. Fullmäktige äro det allmänt beslutande organet för kassorna. De bilda del-

ägarnas synliga representation. Delägarna handla genom fullmäktige och som nämnt aldrig direkt. Står det nu klart att beslut om kassas avveckling skall kunna fattas, bör det ej vara förenat med några betänkligheter att låta beslutanderätten utövas av fullmäktige, även om befogenheten ej direkt är nämnd i reglementet.

Jag övergår så till frågan om den rättsverkan en överenskommelse om kassans upplösning samt dess rättigheters och förpliktelsers övergång på staten skall anses få för de nuvarande delägarna. Kunna dessa mot sin vilja tvingas över i de nya förhållandena? Kan man genom majoritetsbeslut inom fullmäktige införa en ordning, vilken medför kanske betydligt ökade avgifter för en delägare, som ej skulle ha något som helst gagn av den motsvarande höjningen av pensionerna (han är tilläventyrs änkring och har endast myndiga barn)? och kan man i samma ordning beröva delägarna den rätt att själva förvalta sin pensionskassa, som de tidigare utövat? Det ligger ju nära till hands att här tänka på nya lönereregleringar och deras genomförande. Liksom en befattningshavare ej kan tvingas in på en ny lönestat och de därvid fogade villkoren — såvida icke något förbehåll i sådan riktning gjorts vid tjänstetillträdet eller på annat sätt — utan får välja emellan att acceptera de nya förmånerna med åtföljande tilläventyrs ökade förpliktelser och att bibehållas vid den avlöning, som tidigare tillkom honom, så skulle menar man kanske en delägare ha rätt att själv avgöra, huruvida han vill för sin del acceptera de nya anordningarna eller behålla sin tidigare ställning till kassan, de gamla avgifterna, de förut gällande pensionsbeloppen o. s. v. Det bör anmärkas, att detta spörsmål om den enskilde delägarrens skyldighet att finna sig i vad fullmäktige besluta icke endast uppstår vid ett så exceptionellt fall som då kassans överflyttning beslutas, utan likaväl kan bli aktuellt vid ett beslut inom den bestående organisationens ram, t. ex. vid avgiftsförhöjning.

Det kan vara av ett visst intresse att tillse, huruvida lagen om understödsföreningar rörande detta spörsmål har något stadgande för de pensionskassor, på vilka den är tillämplig. Enligt 36 § fattas å föreningssammanträde besluten med enkel majoritet, där annat ej finnes bestämt i föreningens stadgar. För ändring i förenings stadgar uppställas helt naturligt särskilda och strängare krav. Enligt 44 § är beslut härom ej giltigt med mindre antingen samtliga röstberättigade förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande sammanträden och å det sista samlat minst två tredjedelar av de röstande. Enhällighet är sålunda icke föreskriven. Även en stadgeändring, som angår skyldighet att erlægga bidrag till föreningen eller rätt till understöd eller till andel i föreningens tillgångar vid delägarers avgång eller föreningens upplösning, kan beslutas i nämnda ordning. Den som anser sin rätt träd för nära får anställa talan inför domstol inom viss tid, men om tiden försittes blir beslutet förbindande. Endast i ett fall har absolut enhällighet stadgats: om det gäller upptagande i stadgarna av någon förut icke angiven grund för medlems uteslutande ur föreningen och ändringen skall äga giltighet också gentemot den som vid frågans avgörande redan var medlem, måste samtliga medlemmar ha samtyckt till beslutet.

Nu är det ju sant, att vad som i denna lag stadgas icke gäller för nu ifrågasvarande kassor (utom möjligen för tullstatens). Här har man ingenting annat att hålla sig till än gällande reglementen och kanske de grundsatser som före 1912 års lag tillämpades för pensionskassor i allmänhet. Emellertid kan här en anmärkning vara på sin plats om de offentliga tjänstemannakassornas särskilda art. Dessa kassor tjäna på en gång ett offentligt och ett

privat intresse. De äro ej blott resultatet av sammanslutningar mellan vissa persongrupper för tillgodoseende av samma intresse som i allmänhet kommer människor att bilda understöds- eller pensionsföreningar, deras privata intresse av att på bästa sätt kunna fullgöra sin försörjningsplikt gentemot sina familjer. De skola också vara ett uttryck för statens intresse av att de i dess tjänst anställda personerna kunna utföra sina sysslor i det trygga medvetandet att de ej blott för egen del ha sin försörjning av sitt arbete, både under sin krafts dagar och när ålderdom eller invaliditet göra dem oförmögna att sköta tjänsten, utan att också deras familjer ej stå helt på bar backe, när de själva falla ifrån. Detta statens intresse har tagit sig uttryck på flera sätt. Staten har medverkat vid kassornas bildande, den har genom pekuniära bidrag möjliggjort deras verksamhet, den har utfärdat reglementen för dem och därvid tillerkänt sig befogenhet att i betydande utsträckning öva tillsyn över deras förvaltning. Under sådana förhållanden kan det ju svårligen tänkas att de enskilda delägarna skulle inom dessa kassor intaga en starkare och självständigare ställning än i de av lagen reglerade. Som förut nämnts skulle ju lagen egentligen gälla också för tjänstemannakassorna. När nu Kungl. Maj:t förordnar, att de skola undantagas från dess tillämpning, kan detta väl snarast antagas ske på den grund att deras nära beroende och kontroll av staten göra lagens detaljbestämmelser både överflödiga och olämpliga.

Går man nu till reglementena, skall man som vi redan sett finna, att det ingenstädes fordras samtycke av den enskilda delägaren för att ett fattat beslut skall kunna realiseras. För beslut av fullmäktige kräves i allmänhet endast enkel majoritet. För reglementsändring måste däremot på visst sätt kvalificerad majoritet föreligga. Men ett med iakttagande härav fattat beslut länder delägarna till efterrättelse. Så är fallet även när beslutet går ut på t. ex. en höjning av pensionsavgifterna. I reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa (§ 37) förutsattes det att en sådan höjning skall kunna anlitas på grund av kassans ekonomiska ställning. Det är anmärkningsvärt att någon motsvarighet till den i 1912 års lag delägare tillförsäkrade rätten att vid domstol få ett föreningsbeslut underkastat prövning icke påträffas i reglementena med avseende på fullmäktiges beslut. Rimligtvis beror detta därpå att besluten i stor utsträckning — sålunda alla reglementsändringar — skola underställas Kungl. Maj:t. Mot kränkningar av vad som måste sägas vara en delägares *verkliga rätt* skola dock de vanliga rättsmedlen kunna anlitas för att utfå denna rätt.

Ett belysande rättsfall kan här anföras från tiden före tillkomsten av 1912 års lag. Det finnes refererat i Nytt juridiskt arkiv I för 1911 s. 310 ff. Poliskåren i Göteborg hade bildat en begravningskassa och fått stadgar fastställda av KB 1868. Enligt dessa stadgar hade delägare att erlagga vissa belopp under angiven tid. Under förutsättning av kassans försämrade ställning kunde han bli förpliktad att erlagga ytterligare avgifter. Medlem som under föreskriven tid erlagt avgifter erhöll begravningsbrev å 100 kronor. Någon bestämmelse om sättet för ändring av stadgarna fanns icke. Begravningsbrev hade nu utfärdats för E år 1879. Nya stadgar för föreningen antogs 1905 och 1906, i vilka infördes en bestämmelse om skyldighet för medlem, som före den 1 januari 1906 förvärvat rätt till begravningshjälp, att vidkännas ett avdrag i denna med belopp, som stod i proportion till kassans brist. E hade varken deltagit i eller godkänt detta beslut. Efter E:s död utbetalades av kassan endast en del av det belopp, varpå begravningsbrevet lydde. Då sterbhusdelägarna nu stämde kassan inför domstol, ogillades käromålet av underdomstolen, men hovrätten, vars dom sedan en-

hålligt fastställdes av högsta domstolen, fann att sterbhusdelägarnas rätt enligt 1868 års stadgar lagligen icke kunnat inskränkas genom sedermera i samma stadgar gjord ändring, däri delägaren icke tagit del, och biföll kravet. — Här är nu att märka dels att en till visst belopp fixerad rätt kunde åberopas, och dels att ingen bestämmelse fanns om sättet för stadgeändring.

Förhåller det sig emellertid nu så att en delägare redan med den nuvarande organisationen kan finnas skyldig att underkasta sig ganska vittgående förändringar i avgifts- och pensionsbestämmelserna — det talas ju uttryckligen om beslut som angå »huvudgrunderna för kassan» — synes det oberrättigat att medge honom en vidsträcktare rätt inom en organisation, som genom ett lagligen fattat beslut träder i stället för denna. Han har icke genom sitt inträde i kassan förvärvat någon pekuniärt fixerad rättighet på samma sätt som en tjänsteutnämning betyder rätt till lön enligt den vid tiden för utnämningen gällande lönestaten. Det han förvärvat är snarast anspråk på en viss relation mellan den en gång utfallande pensionen och de inbetalta avgifterna. Och han har intet anspråk på orubblighet i den kassas organisation, i vilken han ingick. Den självstyrelse, som då utgjorde ett moment i organisationen, kan ju svårligen betraktas som en individuell rättighet, vilken domstol skulle kunna tänkas villig att skydda.

Emellertid synes det, om än icke rättsligen nödvändigt så dock av kloketshänsyn, till måhända rimliga betänkligheters hävande och onödiga processers undvikande, förestavat att vid en blivande överenskommelse mellan staten och vederbörande kassor inrycka en bestämmelse av innehåll att den som önskar bibehållas vid dittills gällande förpliktelser och förmåner skall äga rätt därtill, om han inom viss tid anmäler sin önskan. Därigenom ha också de beslutande fullmäktige garderat sig mot ett eventuellt skadeståndsanspråk från delägars sida. Denna fråga skall nu till sist beröras.

Huruvida de fullmäktige, som genom sina röster åvägabringa en överflyttning på staten av de nuvarande kassornas tillgångar och förbindelser samt kassornas upplösning, därigenom utsätta sig för risken av en skadeståndstalan från missnöjda delägars sida är en fråga av väl uteslutande teoretiskt intresse. Skadestånd kan ju icke ifrågakomma förr än någon verklig skada tillfogats någon. Nu är det ju meningen, att den ifrågasatta uppgörelsen i stället för att vara ofördelaktig för delägarna skall tillföra dem väsentliga fördelar, låt vara att dessa te sig olika för olika grupper av intressenter, beroende på den ställning de tidigare haft och de förmåner de förut åtnjutit. Om det nu emellertid skulle visa sig, att en delägare genom de nya anordningarna skulle lida en verklig rättsförlust, så bör som nyss anmärkts rättgångsvägen stå honom öppen för hävdande av anspråket. (Det var ju till förekommande härav som ett förbehåll i överenskommelsen ansågs tillrådligt.) Men hans talan bör då rikta sig mot den, som har att svara för kassans förbindelser mot delägarna, alltså mot staten som kassans rättslige successor. I lagen om understödsföreningar 68 § stadgas det om frivillig överlåtelse av understödsförenings rörelse, att sedan beslut därom fattats och gillats av tillsynsmyndigheten, skall den förening eller det bolag, varpå överlåtelsen skett, anses ha inträtt i den överlåtande föreningens rättigheter och skyldigheter mot medlemmarna och andra understödsberättigade på grund av den överlåtna rörelsen. Det är ju meningen, att staten skall helt överta kassornas rättigheter och förpliktelser. Detta måste naturligtvis ske på ett juridiskt fullt betryggande och för framtiden förpliktande sätt, så att man ej skall behöva befara möjligheten av att staten genom reducerade anslag eller på annat sätt försätter de forna delägarna i en ofördelaktigare ställning. Men har staten på detta sätt övertagit resp. kassors förbindelser

och den som anser sin rätt förnärmad alltså kan vända sig mot staten med sin talan, blir ju en skadeståndstalan mot de beslutande fullmäktige praktiskt taget utesluten. Om nämligen en mot staten förd talan av domstolen underkännes, så lär det väl icke vara några utsikter till att få ett skadeståndsanspråk bifallet.

Sammanfattning.

Reglementena innehålla intet om befogenheten att besluta om kassornas upplösning och den ifrågasatta överenskommelsen med staten. Då kassorna måste kunna avvecklas, kan man emellertid — i stället för att gå omvägen över en reglementsförändring — anse det organ, som är kompetent att besluta förändringar i »huvudgrunderna» för kassorna, vara kompetent också i denna fråga.

Fullmäktiges beslut bli förbindande för delägarna, även om det gäller en total omläggning av kassan. Där den enskilde kan påvisa något verkligt rättsanspråk, kan detta dock ej förintas, något som emellertid gäller även beslut under den nuvarande ordningen. Med tanke på möjliga tvivelsmål om vad som är eller icke är en delägars verkliga rättigheter bör det i överenskommelsen tillerkännas delägare frihet att, om han inom viss tid uttalar önskan därom, bibehållas vid rättigheter och skyldigheter enligt den gamla ordningen.

Om en dylik bestämmelse inryckes och staten uttryckligen och på ett juridiskt fullt betryggande sätt övertar kassornas förbindelser mot delägarna och pensionsberättigade, kan risken att de beslutande fullmäktige skola utsättas för en skadeståndstalan anses alldeles utesluten.

De två första frågorna i den Eder skrivelse bifogade »P. M.» kunna alltså besvaras jakande.

Lund den 13 juli 1935.

Överenskommelse om statens övertagande av telegrafverkets änke- och pupillkassa.

Mellan 1934 års familjepensionsutredning å svenska statens vägnar, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt undertecknade av fullmäktige för telegrafverkets änke- och pupillkassa utsedda delegerade, under förbehåll av fullmäktiges godkännande, å andra sidan, har denna dag överenskommelse träffats om statens övertagande av kassans rörelse på villkor, som här nedan angivas.

Vad i denna överenskommelse sägs om delägare avser, där ej annat uttryckligen anges, den som omedelbart före övertagandet var delägare i kassan.

1. Staten övertager kassans alla rättigheter och förpliktelser jämlikt det för kassan vid övertagandet gällande reglementet eller på annan grund.

I samband därmed förbinder sig staten att svara för alla rättsanspråk, som i anledning av denna överenskommelse eller eljest på grund av kassans överlåtelse till staten må kunna riktas mot kassans fullmäktige eller direktion, ävensom för alla kostnader, som kunna uppstå för fullmäktig eller direktionsledamot eller någon kassans tjänsteman på grund av sådana anspråk eller anspråk, vilka eljest avse kassans förpliktelser.

2. För envar delägare, om vid övertagandet kvarstår i telegrafverkets tjänst eller åtnjuter tjänstepension från verket och som ej gjort anmälan enligt 7 mom. här nedan, skola bestämmelserna i det förslag till allmänt familjepensionsreglemente, som framlagts för innevarande års riksdag genom proposition nr 201, bli tillämpliga med de undantag och tillägg, som i 3, 4 och 5 mom. här nedan omförmälas. Därvid skall beträffande den, som i kassan är berättigad till familjepension efter en högre lönegrad än den han vid övertagandet tillhör, så anses som om han tillhörde den högre lönegraden.

3. För i 2 mom. avsedd delägare skall i stället för bestämmelserna i allmänna familjepensionsreglementet rörande familjepensionsavdrag gälla, att honom tillkommande lön (arvode) eller tjänstepension minskas med ett belopp, motsvarande den avgift, som, därest de för honom närmast före övertagandet gällande bestämmelserna alltjämt varit å honom tillämpliga, skolat av honom vid varje ifrågavarande tidpunkt erläggas till kassan. Dock skall i stället för den i kassans reglemente stadgade avgiftsbefrielsen för den, som efter fyllda 60 år ej har hustru eller barn med anspråk å pension, gälla motsvarande avgiftsbefrielse för den, som efter fyllda 65 år ej har hustru eller barn med anspråk å pension.

Vinner i 2 mom. avsedd delägare vid eller efter övertagandet befordran till befattning, å vilken civila tjänstepensionsreglementet är tillämpligt och för vilken familjepensionsunderlaget är högre än underlaget för den tidigare innehavda befattningen, eller förordnas han vid eller efter övertagandet att innehava icke-ordinarie befattning, å vilken nämnda reglemente är tillämpligt och för vilken ett högre familjepensionsunderlag är gällande än det för hans förra befattning fastställda, skall allmänna familjepensionsreglemen-

tet gälla även i fråga om familjepensionsavdragets belopp, varemot beträffande den tidrymd, under vilken avdrag skall äga rum, ändring icke skall föranledas av befördringen eller förordnandet.

4. För i 2 mom. avsedd delägare, vilken vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension, må familjepensionens grundbelopp icke i något fall bestämmas till belopp, understigande familjepensionsunderlaget för den befattning han vid dödsfallet eller avgången med pension innehade eller, därest han enligt 2 mom. skall anses i familjepensionshänseende tillhöra högre lönegrad, familjepensionsunderlaget för denna.

Beträffande delägare, som efter övertagandet avgått ur telegrafverkets tjänst utan att vara berättigad till pension, skall vad i 4 § 3 mom. andra punkten allmänna familjepensionsreglementet stadgas icke äga tillämpning.

5. Efterlämnar i 2 mom. avsedd delägare vid sin död icke änka men fränksild hustru, från vilken han erhållit äktenskapsskillnad före tidpunkten för kassans övertagande, skall den fränksilda hustrun, där ömmande omständigheter föreligga, antingen vid delägarens död, om pensionsberättigade barn då ej finnas, eller senare, då förut utgående barnpensioner upphört, kunna efter prövning av myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, tillerkännas pension med högst det belopp, som enligt allmänna familjepensionsreglementet tillkommer make ensam.

6. Till de vid tidpunkten för övertagandet befintliga pensionstagarna i kassan samt till efterlevande efter sådan delägare, som avses i 2 § 2 mom. i kassans reglemente, skall utgå *dels* grundpension till belopp, som skolat av kassan gäldas, därest de omedelbart före övertagandet gällande bestämmelserna alltjämt varit gällande, *dels* pensionstillägg, i den mån sådant vid övertagandet utgår enligt kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 361) med däri sedermera gjorda ändringar, *dels* dyrtidstillägg enligt de grunder, som vid varje tidpunkt gälla i fråga om dyrtidstillägg åt efterlevande till befattningshavare i statens tjänst, *dels* ock ett fast tillägg, motsvarande tjugotvå procent å nämnda grundpension.

Före övertagandet beviljade understöd jämlikt 8 § 3 mom. i kassans reglemente skola alltjämt utgå enligt oförändrade grunder, dock att beloppen skola ökas med tjugotvå procent.

I de i detta mom. avsedda fallen skola i övrigt med avseende å såväl rättigheter som skyldigheter, vilka staten jämlikt 1 mom. övertager, de före övertagandet gällande bestämmelserna i tillämpliga delar gälla, därvid för staten skall gälla vad enligt berörda bestämmelser gäller för kassan och därvid myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, skall fullgöra vad enligt samma bestämmelser ankommer på kassans direktion eller fullmäktige. Vid tillämpningen härav skall följas den i kassan tillämpade praxis, att förskottsvis för kvartal utbetald pension icke återkräves, om pensionstagaren avlider under kvartalet.

7. Önskar delägare, som vid övertagandet kvarstår i telegrafverkets tjänst eller åtnjuter tjänstepension från verket, att för honom i stället för föreskrifterna i 2—5 mom. skall äga tillämpning vad i 6 mom. sägs och gör han där- om före övertagandet anmälan till Kungl. Maj:t, skall jämväl för honom bestämmelserna i sistnämnda moment gälla.

8. Vid övertagandet överlåter kassan till staten samtliga tillgångar med undantag av vad som motsvarar överskottet enligt balansräkning, uppgjord per dagen för övertagandet enligt de grunder, som angivits i härvid såsom *bilagor*¹ fogade promemorior av byråchefen, fil. doktor T. Jansson. Rörande tillgångarnas värdering skola jämväl gälla de i nämnda promemorior angivna

¹ Motsvarar bilagorna B och F vid propositionen.

grunderna. Uppgörelser i förevarande avseenden träffas mellan telegrafstyrelsen och kassan. Uppstår därvid meningsskiljaktighet rörande värderingen eller rörande tillgångarnas fördelning, skall frågan hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande.

Över förenämnda överskott äga delägarna efter övertagandet förfoga. I fråga om användningen av överskottet besluta kassans vid övertagandet fungerande fullmäktige i den ordning, som i kassans reglemente är stadgad rörande ändring av reglementet.

9. Denna överenskommelse gäller under förutsättning att den å omse sidor godkänts före 1936 års utgång. I samband med godkännandet fastställs dagen för övertagandet.

Denna överenskommelse är upprättad i två exemplar, av vilka vardera parten tagit ett.

Stockholm den 31 mars 1936.

1934 års familjepensionsutredning: Av fullmäktige för telegrafverkets änke- och pupillkassa utsedda delegerade:

A. Hamilton.

Seth Ljungqvist.

O. A. Åkesson.

Joël Laurin. G. Wold.

Ragnar Nygren.

Bilaga F.

P. M.

angående den ekonomiska innebörden av en mellan 1934 års familjepensionsutredning och delegerade för telegrafverkets änke- och pupillkassa den 31 mars 1936 träffad preliminär överenskommelse angående statens övertagande av kassans verksamhet.

Av byråchefen fil. doktor TIM JANSSON.

Förevarande beräkningar äro verkställda med tillämpning av »självkostnadsgrunder» (räntefot 4 %) angivna i en av mig den 26 februari 1936 dagtecknad P. M.¹ med allmänna grunder för beräkningar angående civila familjepensionskassors ställning i och för bedömande av den ekonomiska innebörden av ett statens övertagande av verksamheten. Dessa beräkningar få med hänsyn till arten av de sålunda tillämpade grunderna ej användas för bedömande av kassans ställning under förutsättning att den faktiskt skulle fortsätta sin verksamhet; för ett dylikt ändamål måste nämligen tillämpas »betryggande grunder» (jfr nyssberörda P. M.).

Kassans ställning vid en tänkt fortsatt tillämpning av dess nuvarande reglemente, dock med iakttagande av vad nedan sägs beträffande barnpensioner, har undersökts på grundval av förhållandena den 30 september 1934. Beräkningarna, vilka utförts av aktuarien i livförsäkringsaktiebolaget Thule fil. doktor R. Palmqvist, hava härvid först verkställts utan hänsyn till framtida befordringar. Statsbidrag och förvaltningskostnader hava ej medräknats. I bilaga F1 meddelas två balansräkningar upprättade efter dylika förutsättningar betecknade »Balansräkning nr 1» och »Balansräkning nr 2»; de skilja sig beträffande de gjorda antagandena angående barnpensioner — till vilka räknas såväl barntillägg i fall, där pensionsberättigad änka finnes, som pensioner till minderåriga barn i övriga fall. Barnpensionerna hava i balansräkning nr 1, vilken motsvarar de förutsättningar, som angivits i min P. M. januari 1936 (bilagd 1934 års familjepensionsutrednings utlåtande den 23 januari 1936 och ingående som Bil. D i Kungl. Maj:ts proposition nr 201 till 1936 års riksdag), genomgående antagits utgå med den procent av änkepensionen, som föreslagits av 1934 års familjepensionsutredning (50, 20, 20 . . ., då pensionsberättigad änka finnes; 100, 50, 20, 20 . . . för moderlösa barn); i de fall då ensamt barn nu åtnjuter pension, har dock någon sänkning av den redan utgående pensionen ej förutsatts. I överensstämmelse med vad för kassan redan gäller antagas barnpensionerna upphöra vid 21 års ålder. I balansräkning nr 2 hava nuvarande reglementes bestämmelser antagits tillämpade beträffande nuvarande barnpensionärer och delägare enligt § 2 mom. 2, medan de nya procenttalen antagits gälla även här vad beträffar nuvarande delägars efterlevande i övrigt; för samtliga nuvarande delägare tillämpas familjepensionsvärden enligt tabellerna 1 och 2 i ovannämnda P. M. den 26

¹ Bilaga B till denna proposition.

februari 1936. De återstående årsavgifter, vilkas kapitalvärde upptagits på tillgångssidan, hava i enlighet med gällande reglementes bestämmelser antagits löpa, till dess 30 resp. 25 år räknat från avgiftsbetalningens början uppnåtts, varvid dock för den, som fyllt 60 år och icke äger pensionsberättigad familj, avgift icke antagits utgå.

Vid tillämpning av de bokförda värdena för kapitaltillgångarna blir kassans överskott (»okorrigerat överskott») enligt balansräkning nr 1 3,545,714 kronor och enligt balansräkning nr 2, med däri förutsatt lägre barnpensionskostnad, 3,635,590 kronor. En värdering av kapitaltillgångarna efter en effektiv ränta av 4 % (jfr avdelning 6 i min P. M. den 26 februari 1936) har år 1935 företagits av f. d. byråchefen K. Dickman, varvid fastigheten upptagits till sitt taxeringsvärde; Dickmans värdering bifogas (bilaga F2). Vid hänsynstagande till denna värdering uppstår ett korrigerat överskott i balansräkning nr 1 av 4,121,914 kronor och i balansräkning nr 2 av 4,211,790 kronor. Om även invalidpensioner och pensioner enligt § 2 mom. 2 medräknas, utgör pensioners kapitalvärde enligt balansräkning nr 1 sammanlagt 8,776,413 kronor och enligt balansräkning nr 2 8,686,537 kronor. Det korrigerade överskottet utgör 46.97 % av pensioners kapitalvärde i balansräkning nr 1 och 48.49 % av pensioners kapitalvärde i balansräkning nr 2.

I balansräkning nr 3, vilken även bygger på av doktor Palmqvist utförda beräkningar av försäkringstekniska tillgångs- och skuldposter, hava pensionsbeloppen upptagits i enlighet med överenskommelsen den 31 mars 1936 under förutsättning av ett tänkt övertagande från statens sida av kassans verksamhet per den 1 oktober 1934. Beräkningen har slutförts med viss hänsyn till befordringar.

Preliminärt skola emellertid behandlas vissa resultat beräknade *utan hänsyn till framtida befordringar*. Härvid må följande nämnas angående de tillämpade förutsättningarna i fråga om familjepensionsförmånerna för nuvarande tjänstepensionärer. Dessa skola enligt överenskommelsen utgå efter samma grunder som för delägare i tjänst, men merkostnaderna för dem skola i princip helt betalas av kassans medel, även vad beträffar de fasta 120-kronorstilläggen. I fråga om de rörliga pensionsdelarna för denna kategori komma härvid också dessa att belasta kassan, medan kassan å andra sidan gottskrives dyrtidstillägg för denna grupp enligt nuvarande grunder å familjepensionsbelopp enligt nuvarande skala. Beräkningarna hava i detta avseende skett med utgångspunkt från en levnadskostnadsindex av 157.

Det okorrigerade överskott, som framkommer i balansräkning nr 3, om kapitaltillgångarna upptagas till sina bokförda värden, utgör 1,069,561 kronor. Därest tillgångarna värderas efter en effektiv ränta av 4 % och fastigheten efter sitt taxeringsvärde, ökas överskottet under i övrigt oförändrade förutsättningar till 1,645,761 kronor.

Beträffande gränsåldern för äktenskaps ingående skall denna enligt överenskommelsens huvudregler utgöra 65 år och icke 60 år såsom antogs vid beräkningarna. Likaså skall avgiftsbetalningen i motsats till vad som antagits vid beräkningarna, vilka på denna punkt bygga på gällande reglementes bestämmelser, fortfara i 30 resp. 25 år även för det fall, att vederbörande mellan fyllda 60 och 65 år saknar pensionsberättigad familj, dock i så fall icke längre än till fyllda 65 år. Därest samtliga de delägare, som fortfarande erlade avgifter den 30 september 1934, vare sig de vore i tjänst eller pensionerade, i förevarande avseende skulle antagas övergå till de nya bestämmelserna, komme enligt doktor Palmqvists beräkning avgifternas kapitalvärde att ökas med ungefär 36,000 kronor. Ökningen av pensionernas kapitalvärde torde, även om hänsyn tages till befordringar, ej överstiga ungefär

100,000 kronor. Enär övergången till de nya bestämmelserna ej är obligatorisk, torde visst urval komma att äga rum. Vid verkställande av avräkning med staten skola enligt vid förhandlingarna träffad överenskommelse såväl på tillgångssidan avgifter efter 60 års ålder för den, som då ej har pensionsberättigad familj, som på skuldsidan pensioner på grund av äktenskap ingångna av tjänsteman efter 60 års ålder negligeras. Detta innebär en viss ekonomisk förmån för kassan, vars belopp bland annat på grund av urvalsmöjligheterna svårligen låter sig uppskatta — dess ungefärliga värde ligger emellertid, om man utgår från de ovan anförda siffrorna, mellan 64,000 och 100,000 kronor.

Enligt överenskommelsen skall tjänsteman, även om befordran sker efter kassans övertagande av staten, kvarstå å nuvarande reglementes bestämmelser angående avgiftstidens längd (30 resp. 25 år). Vid de beräkningar med hänsynstagande till befordringar, vilka på denna grund och för utredning i övrigt företagits, hava lagts till grund vissa av doktor Palmqvist gjorda antaganden beträffande befordringar m. m., vilka enligt en av denne den 1 februari 1936 afgiven utredning äro följande:

1) Av Palmqvist på basis av kassans erfarenhet beräknade genomsnittliga delaktighets- och pensionsavgiftsbelopp (under förutsättning av fortgående avgiftsbetalning) vid olika åldrar. Delaktighetsbeloppen avse de för nuvarande delägare enligt övergångsbestämmelserna föreslagna pensionerna till ensam änka, pensionsavgifterna åter avse dels nu utgående pensionsavgifter, dels de nya pensionsavgifterna, som skulle komma att utgå efter befordran. Efterföljande tabell anger dessa genomsnittliga delaktighetsbelopp P'_x samt pensionsavgifter p_x (nu utgående) och p'_x (utgående efter befordran) för 5-årsgrupper.

Å l d e r x	Lägre lönegrader			Högre lönegrader		
	P'_x	p_x	p'_x	P'_x	p_x	p'_x
25.25—29.25	821	100	105	1,304	167	179
30.25—34.25	821	100	105	1,393	179	193
35.25—39.25	861	105	112	1,447	187	202
40.25—44.25	909	111	122	1,653	219	238
45.25—49.25	910	111	122	1,730	232	253
50.25—54.25	910	111	122	1,757	235	257
55.25—59.25	916	111	123	1,785	241	264
60.25—64.25				1,909	263	292

2) Från kassan erhållna uppgifter rörande befordringarna intill nuvarande tidpunkt bland kassans delägare den 1 juli 1920. Utgående från antagandet, att delägare, som icke vunnit befordran under dessa 15 år, sannolikt icke komma att befordras, har Palmqvist härur beräknat i efterföljande tabell angivna sannolikheter b_x för x -årig delägare, att någon gång bliva befördrad och sannolika antalet år t_x , som kommer att förflyta intill första befordran.

Å l d e r x	Lägre lönegrader		Högre lönegrader	
	b_x	t_x	b_x	t_x
25—29	0.59	7	0.77	9
30—34	0.37	9	0.63	8
35—39	0.28	9	0.69	7
40—44	0.20	7	0.54	6
45—49	0.07	7	0.39	6
50—54	0.05	7	0.20	5
55—59	0.03	2	0.07	3

Överenskommelsen angående begränsning av avgiftstiden till 30 resp. 25 år även för framdeles befordrade tjänstemän grundar sig på följande förhållanden. Enligt ett av familjepensionsutredningen ursprungligen framlagt förslag skulle avräkning mellan staten och kassan ske utan hänsyn till befordringar; för tjänsteman, som befordrades efter statens övertagande av kassans rörelse, skulle det nya civila familjepensionsreglementet i allt väsentligt bli gällande. Detta innebar bland annat att för dem, som eljest skulle hava varit befriade från avgifter före inträdet i pensionsåldern, avgiftsbetalningen skulle utsträckas intill nämnda ålder, medan för dem, som hade att vidkännas avgifter även efter pensioneringen, avgiftsbefrielse skulle inträda vid uppnådd pensionsålder, och det nya reglementets avkortningsregler för pension i huvudsak gälla. Häri vidtogs efter hemställan från kassans delegerade den ändringen, att avgifterna skulle upphöra efter 30 resp. 25 avgiftsår även för framdeles befordrad tjänsteman med rätt för honom till oavkortade familjepensionsförmåner. Kapitalvärdet av de avgifter, som på detta sätt bortföll för dem, vilka enligt nuvarande bestämmelser slutbetala före pensionsåldern, skulle härvid i stället täckas genom en engångsinbetalning från kassans sida. Detta kapitalvärde utgjorde per den 30 september 1934, beräknat utan hänsyn till avgång från tjänsten med sjuk- eller invalidpension eller frivillig avgång, 197,283 kronor. Ifrågavarande värde synes vid beräkning per tidpunkten för statens övertagande av kassans rörelse, vilket preliminärt antagits ske år 1937, lämpligen kunna upptagas till ett avrundat belopp av 200,000 kronor. Med detta belopp har kassan även belastats i bifogade balansräkning nr 3, vilken därefter visar ett överskott kassan till godo av 1,445,761 kronor, räknat per den 30 september 1934.

Vid beräkningen av nu berörda kapitalvärde har helt bortsetts från de fall, där avgiftsbetalningen enligt nuvarande bestämmelser upphör först efter pensionsåldern och beträffande vilka fall ingen ändring i avgiftstidens längd skulle föranledas av befordringen; för dessa fall innebär den träffade överenskommelsen en något mindre kostnad för staten än det förut nämnda förslaget.

Såsom ovan nämnts, har i familjepensionsutredningens ursprungliga förslag ingen hänsyn tagits till befordringar. Den träffade överenskommelsen innebär i sådant avseende ingen annan avvikelse från förslaget än att vissa avgifter, som eljest skulle hava inbetalats av befordrade tjänstemän, inlösas av kassan med sitt kapitalvärde. Vill man undersöka innebörden av överenskommelsen med fullständigt hänsynstagande till befordringar, kan dess inverkan på det ekonomiska förloppet bedömas på följande sätt. Som tillgång för staten upptagas dels värdet av avgiftsförhöjningar efter befordran (avgiftstiden begränsad till 30 resp. 25 år efter inträdet i kassan), av doktor Palmqvist beräknat till 176,565 kronor, dels ock förenämnda be-

lopp av 200,000 kronor, varmed de befordrade tjänstemännens avgifter efter 30 resp. 25 år inlösas av kassan. Som skuld upptages kapitalvärdet av pensionsförhöjningar på grund av befordran bortsett från den rörliga pensionsdelen; ifrågavarande skuldpost har av doktor Palmqvist beräknats till 452,226 kronor. Skillnaden mellan dessa skuld- och tillgångsposter, 75,661 kronor, kan efter detta beräkningssätt sägas bliva statens förlust på framtida befordringar genom övertagandet av kassan, räknat per den 30 september 1934. Det torde, när det gäller att bedöma detta resultat, knappast behöva särskilt framhållas, att antaganden angående framtida befordringsförhållanden givetvis äro behäftade med en hög grad av osäkerhet. Skulle befordringsfrekvensen minskas, nedginge förlusten och kunde lätt övergå i en lika stor eller större vinst för staten.

Vad beträffar den avräkning, som skall äga rum vid statens övertagande av kassans rörelse, torde som beräkningsantaganden angående dyrtidstilläggens resp. de rörliga pensionsdelarnas storlek i förhållande till familjepensionen för tjänstepensionärers efterlevande böra gälla de grunder, som äro fastställda för sista kvartalet före statens övertagande av kassans rörelse, resp. svara mot då gällande grunder; vad beträffar den levnadskostnadsindex som skall komma till användning vid dessa grunders tillämpning, föreslås, att denna skall upptagas till 157.

Såsom redan nämnts, skall kassan för erhållande av avgiftsbefrielse för framdeles befordrade tjänstemän efter 30 resp. 25 avgiftsår erlagga ett belopp till staten av 200,000 kronor.

I fråga om antagandena i övrigt böra dessa, där ej ovan annorlunda särskilt angivits, väljas enligt min P. M. den 26 februari 1936; fastigheten förutsättes upptagen till sitt taxeringsvärde, därest den fortfarande är i kassans ägo vid tidpunkten för statens övertagande av kassans verksamhet. Vid avräkningens verkställande skulle emellertid egentligen uppkomma ytterligare frågor att lösa på grund av valfriheten att övergå på de nya bestämmelserna eller att kvarstå på de gamla. Det härmed följande urvalet synes dock ej kunna väntas bliva av större betydelse vad beträffar delägare i tjänst än att F_x -värdena och övriga antaganden kunna bibehållas oberoende av urvalet. F_x -värdena skola i så fall i avräkningen tillämpas på den av kassan bekostade pension, som faktiskt kommer att gälla för vederbörande på grund av dennes val. Den sannolikt obetydliga förlust, som staten i och för sig skulle göra på själva beräkningsgrunderna genom urvalets inverkan, motverkas av att 120-kronorstillägget, som ju för denna grupp icke medtages i avräkningen, ej skall utgå för de delägare, som ej vilja övergå å de nya bestämmelserna. Beträffande tjänstepensionärerna, för vilka 120-kronorstilläggen skola betalas av kassan, synes det riktigast att vid avräkningens verkställande anse, att samtliga de f. d. tjänstemän, som vid övertagandet voro delägare i kassan, hava övergått å de nya bestämmelserna.

Bedömt efter de tillämpade beräkningsgrunderna skulle — bortsett från verkningarna av höjningen av gränsåldern 60 år till 65 år samt från avvikelser mellan de faktiska kostnaderna i samband med befordringar och de belopp, varmed de befordrades avgifter efter 30 resp. 25 år enligt överenskommelsen avlösts — kostnaden för staten för övertagandet utgöras av kapitalvärdet av de fasta 120-kronorstilläggen för delägare i tjänst, 763,285 kronor.

Därest kapitalvärdet av 120-kronorstilläggen, 763,285 kronor, tänkes amorterat på ett antal år under tillämpning av lika stora annuiteter, bliva

dessas årsbelopp vid kontinuerlig beräkning efter 4 % räntefot följande för de nedan angivna alternativa amorteringstiderna:

Annuiteten utgår under	Annuitet motsvarande 120-kronors-tillägget (kapitalvärdet 763,285 kr.) kr.
20 år	55,000
25 »	48,000
30 »	43,000
35 »	40,000
40 »	38,000

Statsbidraget enligt nuvarande grunder till kassan utgjorde år 1935, utan inräknande av pensions- och dyrtidstillägg, 68,582 kronor. Vilken av ovan angivna amorteringstider man än väljer, blir således annuiteten mindre än det nu utgående statsbidraget.

Vad beträffar de av staten helt bekostade rörliga pensionsdelarna komma dessa att understiga dyrtidstilläggen beräknade enligt nuvarande grunder å pensionerna enligt nuvarande skala, detta, såvitt jag kunnat finna, oberoende av hur levnadskostnadsindex framdeles utvecklar sig.

Stockholm den 31 mars 1936.

Bilaga F 1.

Telegrafverkets änke- och pupillkassa. Balansräkningar per den 30 september 1934 efter "självkostnadsgrunder" (räntefot 4 %; statsbidrag och förvaltningskostnader ej medräknade).

	Balansräkning nr 1 (utan hänsyn till framtida befordringar) Kassans nuvarande reglemente, dock 1934 års familjepensionsutredningsprocenttal för barnpensioner utom beträffande de redan utgående barnpensioner, för vilka nuvarande bestämmelser leda till högre belopp kr.	Balansräkning nr 2 (utan hänsyn till framtida befordringar) Kassans nuvarande reglemente, dock 1934 års familjepensionsutredningsprocenttal för barnpensioner vad beträffar nuvarande delägare i tjänst kr.	Balansräkning nr 3 (okorrigerade överskottet utan hänsyn till framtida befordringar) Pensioner enligt överenskommelsen den 31 mars 1936 (pensions- och dyrtidstillägg hava ej medräknats, ej heller vad angår delägare i tjänst 120 kronorstillägg och rörlig pensionsdel; för pensionerade delägare har hela pensionen, inkl. 120-kronorstillägg och rörlig pensionsdel, medräknats, varemot avdrag gjorts för dyrtidstillägg å nuvarande pension enligt nuvarande bestämmelser; hänsyn har ej tagits till utsträckning av pensionsrätten för hustru utöver vad nu obligatoriskt gäller, t. ex. genom att nuvarande gränsålder för äktenskaps ingående, 60 år, höjes eller genom att pensionsrätt för fränskild hustru införes) kr.
Tillgångar			
Kapitalbehållning enligt räkenskaperna	10,065,308	10,065,308	10,065,308
Kapitalvärdet av återstående avgifter för förefintliga delägare			
högre lönegrader	880,552	880,552	880,552
lägre lönegrader	1,362,333	1,362,333	1,362,333
delägare enl. § 2 mom. 2	13,934	13,934	13,934
Summa	12,322,127	12,322,127	12,322,127
Skulder			
Kapitalvärdet av utgående pensioner till änkor och barn			
änkor	2,341,776	2,341,776	¹ 2,856,967
minderåriga barn	231,389	141,513	¹ 172,646
invalidpensioner	10,384	10,384	¹ 12,668
Kapitalvärdet av förefintliga delägars rätt till familjepension för efterlevande			
a) delägare i tjänst			
högre lönegrader	2,843,243	2,843,243	² 3,871,048
lägre lönegrader	2,835,280	2,835,280	² 3,598,820
b) pensionerade delägare			
högre lönegrader	219,267	219,267	³ 328,252
lägre lönegrader	261,767	261,767	³ 371,530
c) delägare enligt § 2 mom. 2	33,307	33,307	¹ 40,635
Överskott (okorrigerat)	3,545,714	3,635,590	1,069,561
Summa	12,322,127	12,322,127	12,322,127
Därest kapitalbehållningen värderas efter 4 % effektiv ränta, varvid dock fastigheten upptages till sitt taxeringsvärde, ökas kapitalbehållningens värde med	576,200	576,200	576,200
För avgiftsbefrielse efter 30, resp. 25 avgiftsår vad angår i framtiden befordrade delägare avgår enligt träffad överenskommelse	—	—	200,000
Det med hänsyn till ovanstående korrigerade överskottet utgör	4,121,914	4,211,790	1,445,761

¹ 122 % av värdet i balansräkning nr 2.

² Kapitalvärdet av »grundpension» enligt det av utredningen föreslagna civila familjepensionsreglementet; sammanlagda kapitalvärdet av 120-kronorstilläggen för de nuvarande delägarna i tjänst, vilka tillägg ej ingå i balansräkningen, utgör 763,285 kronor.

³ Beloppet har beräknats som summan av 122 % av värdet i balansräkning nr 2 och skillnaden mellan, å ena sidan, de nya pensionsbeloppen (inkl. 120-kronorstillägg och rörlig pensionsdel) och, å andra sidan, nu gällande pensioner ökade med 22 % jämte nu utgående dyrtidstillägg. Sistnämnda skillnad, vilken av doktor Palmqvist uppskattats till 60,746 kronor för högre lönegrader och 52,174 kronor för lägre lönegrader, avser förhållandena den 31 december 1935, medan beräkningarna i övrigt avse förhållandena den 30 september 1934.

Bilaga F 2.

Telegrafverkets änke- och pupillkassa. Kapitaltillgångar ^{30/}, 1934.

Kapitaltillgångar	Bokfört värde kr.	Värde efter en eff. ränta		Marknads- värde ^{31/12} 1934 kr.	Procentuell fördelning av inteck- ningslån å olika lägen
		av 3.5 % kr.	av 4 % kr.		
A. Fastighet	56,224	1 52,400	1 52,400		
B. Obligationer					
Svenska statens	1,038,226	1,190,700	1,136,904	1,245,309	
Sveriges stadshypotekskassa	1,897,558	2,301,101	2,194,924	2,403,160	
Stockholms stad	160,000	169,016	164,640	171,200	
S:a B	3,095,784	3,660,817	3,496,468	3,819,669	
C. Svenska kommunlån	233,645	278,394	262,784		
D. Inteckningslån i Stockholms- fastigheter					
inom 50 % av tax.-värdet	4,780,000				86.2 %
över 50 %, inom 60 %	714,485				12.9 %
över 60 %, inom 66 ² / ₃ %	50,000				0.9 %
S:a D	5,544,485	5,824,123	5,694,686		100.0 %
E. Övriga tillgångar (ej försäk- ringstekniskt beräknade poster):					
Banker och postgiro	1,055,631	1,055,631	1,055,631		
Upplupna räntor	148,743	148,743	148,743		
Inventarier	1	1	1		
S:a E	1,204,375	1,204,375	1,204,375		
Summa kapitaltillgångar	10,134,513	11,020,109	10,710,713		
Skulder: (ej försäkringstek- niskt beräknade poster) ..	69,205	69,205	69,205		
Saldo: tillgångar över skulder	10,065,308	10,950,904	10,641,508		

¹ Taxeringsvärde.